

การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม
Mobilizing Organic Agriculture through
Participatory Guarantee System (PGS)

โดย

นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ
รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562-2563

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Mobilizing Organic Agriculture through Participatory Guarantee System (PGS))” ลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ ของ นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562-2563

พลโท

(พิสิทธิ์ ปฐมเอม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม
Mobilizing Organic Agriculture through Participatory
Guarantee System (PGS)

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ **หลักสูตร** วปอ. รุ่นที่ 62

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Mobilizing organic agriculture participatory guarantee system (PGS) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและการส่งออก ศึกษารวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และเกษตรกรต้นแบบในเชิงลึก รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ หน่วยงาน องค์กรสนับสนุนในพื้นที่ องค์กรจัดระบบเกษตรอินทรีย์ PGS (มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย) ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ และกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ที่มีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำปรึกษา ที่ต้องทำงานร่วมกันโดยเน้นจากความต้องการของกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก รวมทั้งการมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง สามารถสร้างความร่วมมือและการยอมรับภายในกลุ่มให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่กลุ่มกำหนดร่วมกัน ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลทำให้เกษตรกรมีโอกาสผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้มากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีหน่วยงานให้การสนับสนุน ดังนั้นภาครัฐควรให้การสนับสนุนกลุ่มเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องทั้งในด้านองค์ความรู้ เจ้าหน้าที่ที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำทางวิชาการ สนับสนุนด้านการตลาด รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณให้เกษตรกรสามารถเริ่มต้นได้ในระยะแรก ซึ่งจะทำให้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) สามารถเพิ่มโอกาสและช่องทางการจำหน่ายสินค้าของเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่ปลูกพืชผสมผสาน ได้ทั้งในตลาดชุมชน และตลาดสินค้าออนไลน์ ส่งผลให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ PGS เป็นที่รู้จักและมีศักยภาพในการขยายสู่ตลาดที่กว้างขวางและเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคได้มากขึ้น

Abstract

Title Mobilizing Organic Agriculture through Participatory Guarantee System (PGS)

Field Economics

Name Miss Pattaraporn Sojayya   **Course** NDC   **Class** 62

This research aims to study the process and factors affecting the mobilizing organic agriculture through participatory guarantee system (PGS), using as a guideline for extending results to the target group to increase organic agricultural area that will improve sufficient productivity for both domestic demand and export. The data have been obtained from both primary and secondary data with in-dept interview; the executives, officer and smart farmers, including the information about organic agriculture. The findings indicate that the effective factors which drive organic agriculture through participatory guarantee system (PGS) to success are synergy of organization, supporting team in the area, PGS Organic (Thai Organic Agriculture Foundation), consumer, entrepreneur and organic farmer who have an advisor. Furthermore, a strong leader who can drive cooperation and acceptance to the group members also play important role. These factors provide more opportunities for the farmer to get the organic agriculture certification than the farmer who do not have any supporting from the organization. Therefore, the government should encourage organic agriculture continuously by providing knowledge, technical advisor, marketing development including budget to farmer at the beginning. As a consequence, the PGS will be able to increase opportunity as well as distribution channel of organic agricultural products for the small-scale farmer who do integrated farming in both local and online market. Consequently, PGS products will be recognized and having high potential for market expansion and meet the consumer demand.

คำนำ

ปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ที่เป็นระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์และไม่ใช้พืช สัตว์หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการตัดแปลงพันธุกรรมหรือพันธุวิศวกรรม มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรกรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอนเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและความปลอดภัยกับสุขภาพ อีกทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการผลิตภัณฑ์เกษตรกรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ด้วยผู้บริโภคและผู้ผลิตในปัจจุบันตระหนักถึงความปลอดภัย ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์แห่งชาติฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2560-2565 มีเป้าหมายพื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ เกษตรกรไม่น้อยกว่า 80,000 ราย โดยมีสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ในประเทศ ร้อยละ 40 และตลาดส่งออกร้อยละ 60 ซึ่งพบปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งในปัจจุบันคือ ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรกรอินทรีย์มีมากขึ้น เกษตรกรผู้ผลิตรุ่นใหม่ก็มีความต้องการผลิตมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาในเรื่องการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ด้วยระบบต่างๆ ที่ยังล่าช้าและไม่เพียงพอ รวมทั้งเกษตรกรในชนบทเข้าถึงยากส่งผลให้ปริมาณการผลิตไม่แน่นอน ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ ขาดความเชื่อมั่นในมาตรฐานของสินค้า

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่า การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems, PGS) เป็นระบบการรับรองเกษตรกรอินทรีย์โดยชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้หลักการพื้นฐาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งระบบนี้จะมีจุดเด่นคือ เป็นองค์กรชาวบ้านเหมาะกับวิถีชีวิต ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ และที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานไม่สูงเหมือนการรับรองมาตรฐานแบบอื่น จึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยนี้ขึ้นมา เพื่อศึกษากระบวนการ ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะทำให้การทำเกษตรกรอินทรีย์ ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ในการผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ให้เพียงพอับความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและเพื่อการส่งออก

(นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ดิฉันขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก พลโทสิทธิชัย เกียรติไพบูลย์ พลโทสงคราม ชุมทอง นาวาอากาศเอกศราวุฒ ฤทธาคนานนท์ และพันเอกหญิง รัชฎา แดงปุ่น ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาทั้งในด้านการเรียน การวิจัย ตลอดจนการตรวจแก้ไขเอกสารวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน ข้อมูลต่างๆ และขอขอบคุณเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

(นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
คำจำกัดความ	4
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์	6
กล่าวนำ	6
แนวคิด ทฤษฎี และค่านิยมด้านเกษตรอินทรีย์	6
นโยบายทางการเกษตรและเกษตรยั่งยืนในประเทศไทย	9
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พี จี เอส	14
แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	18
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
กรอบแนวคิดของการวิจัย	24
สรุป	25
บทที่ 3 การกำหนดนโยบาย แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems : PGS)	26
กล่าวนำ	26
แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์	26
กระบวนการและรูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม	34
แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม	41
ผลการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผลการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม	46
วิเคราะห์แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์	55
ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม	55
ปัจจัยและองค์ประกอบที่ทำให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ประสบความสำเร็จ	60
สรุป	61
บทที่ 4 แนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรอง แบบมีส่วนร่วม	62
ตัวอย่างการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส	62
ข้อเสนอแนะ	66
สรุป	68
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	69
สรุป	69
ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม	72
ภาคผนวก	75
ผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	76
ผนวก ข ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่พบเกษตรกร	83
ประวัติย่อผู้วิจัย	85

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3-1 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม งบประมาณปี 2561	41
3-2 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม งบประมาณปี 2562	42
3-3 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม งบประมาณปี 2563	43
3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วย การรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model	47

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2-1 ยุทธศาสตร์ชาติกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์	14
2-2 หลักการและองค์ประกอบ พี จี เอส	16
2-3 หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	20
3-1 แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565	31
3-2 แนวทางขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ระดับพื้นที่	32
3-3 แผนภาพการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ กรมพัฒนาที่ดิน	33
3-4 แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พี จี เอส	35
3-5 แผนภาพข้อมูลในถังความรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พี จี เอส	36

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการผลิตแบบอุตสาหกรรมและการค้า ทำให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรเชิงเดี่ยว โดยใช้ต้นทุนทรัพยากรอย่างขาดความระมัดระวัง มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ รวมทั้งใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมีที่เกินความจำเป็นก่อให้เกิดการตกค้างปนเปื้อนในดินและแหล่งน้ำ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญมีการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิตทั้งที่บริโภคภายในประเทศและส่งออก ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภคเป็นปัญหาทางสุขภาพและเป็นภาระในการรักษาพยาบาลของรัฐ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าไปต่างประเทศ ผลผลิตและผลิตภัณฑการเกษตรที่มีสารเคมีเกินค่ามาตรฐานถูกส่งคืน เกิดผลกระทบทางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศและผู้ที่ได้รับผลกระทบในท้ายที่สุดคือ เกษตรกรผู้ผลิต

ดังนั้น รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ที่เป็นระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุอันตรายสังเคราะห์และไม่ใช้พืช สัตว์หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปลงพันธุกรรมหรือพันธุวิศวกรรม มีการจัดการกับ ผลิตภัณฑโดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และ คุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑในทุกขั้นตอนเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและความปลอดภัยกับ สุขภาพ อีกทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการผลิตภัณฑเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ด้วยผู้บริโภคและผู้ผลิตในปัจจุบันตระหนักถึงความปลอดภัยและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การ สหประชาชาติ (Sustainable Development Goals, SDGs)

รัฐบาลจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2551-2555 และฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2560-2565 โดยมีเป้าหมายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ เกษตรกรไม่น้อยกว่า 80,000 ราย โดยมีสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในประเทศร้อยละ 40 และตลาดส่งออกร้อยละ 60

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งในปัจจุบันคือ ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ มีมากขึ้น เกษตรกรผู้ผลิตรุ่นใหม่ก็มีความต้องการผลิตมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาในเรื่องการตรวจรับรอง มาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบต่างๆ ที่ยังล่าช้าและไม่เพียงพอ รวมทั้งเกษตรกรในชนบท เข้าถึงยากส่งผลให้ปริมาณผลิตผลเกษตรอินทรีย์ไม่แน่นอน ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ ขาดความ เชื่อมั่นในมาตรฐานของสินค้า

ทั้งนี้การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์มีทั้งมาตรฐานระดับสากล มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประเทศไทย และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมซึ่งระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems, PGS) เป็นระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้หลักการพื้นฐาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ตามคำจำกัดความของ International Federation of Organic Agriculture Movements; IFOAM) ซึ่งระบบนี้จะมีจุดเด่นคือ เป็นองค์กรชาวบ้านเหมาะกับวิถีชีวิต ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ และที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานไม่สูงเหมือนการรับรองมาตรฐานแบบอื่น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยนี้ขึ้นมา เพื่อศึกษากระบวนการ ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะทำให้การทำเกษตรอินทรีย์ ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและเพื่อการส่งออก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแผนการขับเคลื่อนและกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)
2. วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ของการขับเคลื่อนกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา ข้อขัดข้องที่ค้นพบ สำหรับปรับปรุงกระบวนการ และรูปแบบการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.1 ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเกษตรยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม
  - 1.2 ศึกษาข้อมูลนโยบายทางการเกษตรและเกษตรยั่งยืนของประเทศไทย
  - 1.3 ศึกษาข้อมูลแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์
  - 1.4 ศึกษาต้นแบบของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส ที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมขยายผลต่อไป
2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เกษตรกรต้นแบบที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์ PGS และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ PGS ชั้นที่ 1

3. ระยะเวลา

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2562 - พฤษภาคม 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมข้อมูลเรื่อง ยุทธศาสตร์ แนวคิด รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์และการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น ห้องสมุดกรมพัฒนาที่ดิน ห้องสมุดสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เอกสารงานวิจัย และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บข้อมูล ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เกษตรกรต้นแบบที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์ PGS และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ PGS ชั้นที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการแบบสอบถามจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหาร จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติงานในเรื่องเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) จำนวน 6 คน

กลุ่มที่ 3 เกษตรกรต้นแบบที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ PGS ชั้นที่ 1 จำนวน 1 คน

โดยในกลุ่มที่ 1 และ 2 ลักษณะของแบบสอบถามสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล อายุ ที่อยู่ เบอร์ติดต่อ เพศ ระดับการศึกษา โดยมีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) แบบให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว และแบบเติมคำตอบในช่องว่าง และส่วนที่ 2 ข้อมูลเกษตรอินทรีย์และระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ในพื้นที่ ได้แก่ แผนการขับเคลื่อนและกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ การนำระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) มาใช้ในการขับเคลื่อนให้กับเกษตรกรที่ผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ มีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิด (Open-Ended Question)

กลุ่มที่ 3 และ 4 ลักษณะของแบบสอบถามสามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล อายุ ที่อยู่ เบอร์ติดต่อ สถานะการเป็นหมอดินอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน เพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยมีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) แบบให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว และแบบเติมคำตอบในช่องว่าง ส่วนที่ 2 ข้อมูลประวัติการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ประวัติการฝึกอบรมเกษตรอินทรีย์ ประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ โดยมีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-

Ended Question) แบบให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว ส่วนที่ 3 ข้อมูลการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ชนิดพืชที่ปลูก ขนาดพื้นที่ทำเกษตร การปรับปรุงบำรุงดินในการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ต้นทุนการผลิตและรายได้ก่อนและหลังทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม โดยมีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) แบบให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว และแบบเติมคำตอบในช่องว่าง และส่วนที่ 4 ทศนคติที่มีต่อเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิด (Open-Ended Question)

2. การจัดระเบียบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิดังที่กล่าวแล้ว หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาจัดระเบียบตามขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะเตรียมข้อมูลไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

จะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีการตรวจสอบความสอดคล้องกันของข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ เหล่านั้น

4. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) จากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงปัจจัย หรือองค์ประกอบในการขับเคลื่อน ขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ โดยใช้วิธีการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)
2. ได้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ของการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)
3. เสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการและรูปแบบการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) อย่างมีประสิทธิภาพ

คำจำกัดความ

เกษตรอินทรีย์	หมายถึง	ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์และไม่ใช้พืช สัตว์หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการตัดแปลงพันธุกรรมหรือพันธุวิศวกรรม มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวังเพื่อรักษา สภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอนระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส
---------------	---------	---

เกษตรยั่งยืน	หมายถึง	ศักยภาพในการผลิตที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องโดยไม่ทำให้ฐานทรัพยากรทรุดโทรมหรือสูญสิ้นไป
ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม	พี จี เอส (Participatory Guarantee Systems, PGS)	หมายถึง เป็นระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้หลักการพื้นฐาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
เกษตรกรผู้ผลิต	หมายถึง	บุคคลที่ทำการเกษตรในรูปแบบเกษตรอินทรีย์
กลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์	พี จี เอส	หมายถึง ผู้ผลิตที่มีรูปแบบการเกษตรใกล้เคียงกัน หรืออยู่บริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงกัน 5 รายขึ้นไปรวมตัวกัน ต้องการมีใบรับประกันความเป็นอินทรีย์ แต่ไม่ต้องการใช้บริการหน่วยตรวจรับรอง เพราะเสียค่าใช้จ่ายสูง และมีระบบบันทึกข้อมูลเอกสารที่ซับซ้อน อีกทั้งผลผลิตที่ได้หลากหลายชนิดและปริมาณไม่มาก และต้องการเปิดตลาดท้องถิ่น เช่น ตลาดนัดสีเขียว ขายตรงให้สมาชิก หรือเหตุผลทางเศรษฐกิจ-สังคม โดยมีหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรสนับสนุนต้องการส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรม ความเสมอภาคของการกระจายรายได้ ร่วมสร้างตลาดทางเลือกให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้ออาหารที่ดีต่อสุขภาพ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	หมายถึง	แนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

กล่าวนำ

เกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางการผลิตที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับกระแสโลกปัจจุบัน โดยรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการผลักดันเรื่องนี้ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลัก ในการขับเคลื่อนงานทางด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ทั้งนี้ในกระบวนการขับเคลื่อนทั้งระดับชาติ และระดับจังหวัด ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา เกษตรกรและผู้บริโภค เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเพิ่มพื้นที่และจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่มสัดส่วนตลาดเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ รวมทั้งช่วยยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน นำไปสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” ต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และคำนิยามด้านเกษตรอินทรีย์

1. แนวคิด

เกษตรอินทรีย์เริ่มมีบทบาทในการเกษตรของประเทศไทย เริ่มมาจากเมื่อปี 2544 ได้มีการพูดถึงประโยคที่ว่า “เกษตรอินทรีย์เพื่อชีวิตที่ดีของมนุษยชาติ” จากกรมส่งเสริมการเกษตรที่กำหนดยุทธศาสตร์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อตอบสนองนโยบายเกษตรอินทรีย์ของรัฐบาล ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของความชัดเจนในด้านนโยบายทางการเกษตรเพื่อเกษตรกรและประชาชน และดำเนินงานต่อเนื่องจนทำให้แนวโน้มของเกษตรอินทรีย์มีเพิ่มมากขึ้น ต่อจากนั้นในปี 2547 รัฐบาลไทยได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญในประเด็นผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ระบบนิเวศถูกทำลาย ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ขาดดุลการค้าในการนำเข้า สารเคมี ยารักษาโรค รวมทั้ง ไทยในฐานะเป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญระดับต้นๆ ของโลก จึงได้กำหนดเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ เป็นปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร ทำให้ตั้งแต่นั้นมามีแนวโน้มของผลผลิตจากเกษตรอินทรีย์เริ่มมีบทบาทสู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

2. ทฤษฎี

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (2557 : 2) ได้กล่าวถึงหลักการของเกษตรอินทรีย์ คือ เกษตรอินทรีย์เป็นระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในด้านสุขภาพ ดิน หรือสัตว์ มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม จึงให้ความสำคัญกับการจัดการที่ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ การสร้างความสมดุลของสภาพแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิตเนื่องจากสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายช่วยฟื้นฟูและสร้างสมดุลของธรรมชาติในระยะยาว การดำเนินการเกษตรอินทรีย์มีหลักการ 11 ข้อดังนี้

2.1 พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวของเกษตรผสมผสาน ที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์ เนื่องจากการเกษตรผสมผสานเป็นระบบการบริหารจัดการในการเพาะปลูกพืชหรือการเพาะเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดในพื้นที่เดียวกัน ทำให้สามารถเป็นประโยชน์เกื้อกูลกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำวัสดุเหลือใช้จากการผลิตชนิดหนึ่งมาหมუნเวียนใช้ประโยชน์กับการผลิตอีกชนิดหนึ่งหรือหลายชนิด เช่น การเลี้ยงไก่หรือสุกรบนบ่อปลา การเลี้ยงปลาในนาทุ่ง การเลี้ยงผึ้งในสวนผลไม้ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน พืช และสัตว์ ที่ยั่งยืนในระยะยาว

2.2 พัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเองในเรื่องของอินทรีย์วัตถุ และธาตุอาหารภายในฟาร์ม เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่นอกจากจะส่งเสริมให้มีความสมดุลในระบบนิเวศแล้ว ยังสนับสนุนการผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค จึงมุ่งเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตภายในฟาร์ม หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยจากภายนอก โดยเฉพาะปุ๋ยและสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เป็นสารสังเคราะห์

2.3 ฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและคุณภาพน้ำด้วยอินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสดอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ทรัพยากรในฟาร์มมาหมუნเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักการนี้จะช่วยสนับสนุนการรักษาและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากร

2.4 รักษาความสมดุลของนิเวศในฟาร์ม และความยั่งยืนของระบบนิเวศโดยรวม ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จึงต้องมีการออกแบบระบบการผลิตที่จะทำให้เกิดความสมดุลกับสภาพแวดล้อม และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทั้งสภาพภูมิอากาศ น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ

2.5 ปกป้องและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นการผลิตที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นต้องหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยลดกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดมลพิษ เช่น การใช้เครื่องยนต์ที่มีเสียงดังเกินไป ใช้เชื้อเพลิงที่ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะ การเผาตอซัง หรือคว้นจากการเผาเศษพืช การปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดฝุ่น ละออง การปล่อยน้ำเสียที่ไม่ได้บำบัดออกจากฟาร์มปศุสัตว์ลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

2.6 ยึดหลักการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปที่เป็นวิถีการธรรมชาติ ประหยัดพลังงาน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การทำให้เมล็ดพืชแห้งโดยการผึ่งแดด แทนการอบด้วยเครื่องให้ความร้อนจากไฟฟ้าหรือใช้ความร้อนจากน้ำมันเชื้อเพลิง

2.7 รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ของระบบการเกษตรและระบบนิเวศรอบข้าง รวมทั้งการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยธรรมชาติของพืชและสัตว์ป่า เกษตรกรต้องแสดงให้เห็นให้ผู้ตรวจประเมินของหน่วยรับรองเห็นว่า มีการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในฟาร์ม เช่น การปลูกพืชหลากหลายชนิด รวมทั้งปลูกหรือรักษาพืชที่เป็นที่อาศัยของแมลง นก และสัตว์ที่เป็นประโยชน์ การฟื้นฟูความสมดุลของสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมในฟาร์มและบริเวณใกล้เคียง

2.8 รักษาความเป็นอินทรีย์ตลอดห่วงโซ่การผลิต แปรรูป เก็บรักษา และจำหน่าย ดังนั้นการทำเกษตรอินทรีย์จึงต้องรักษาความเป็นอินทรีย์ทุกกิจกรรม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์อินทรีย์สำหรับการบริโภค มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวังเพื่อรักษาสภาพการเป็นอินทรีย์และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน

2.9 หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ตลอดกระบวนการผลิต แปรรูป และเก็บรักษา เช่น สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี วัตถุเจือปนอาหารสังเคราะห์ เนื่องจากสารเคมีสังเคราะห์อาจมีผลกระทบต่อสมดุลของสิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อม รวมทั้งสุขภาพของผู้บริโภคจึงต้องหลีกเลี่ยงและเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่มาจากธรรมชาติ มุ่งเน้นให้เกษตรกรผลิตปัจจัยการผลิตใช้ในฟาร์มให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อสร้างความยั่งยืนของระบบการผลิตในระยะยาว

2.10 ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ต้องไม่มาจากการตัดแปรพันธุกรรม การตัดแปรพันธุกรรมเป็นการใช้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่เพื่อการปรับเปลี่ยนพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตให้มีคุณลักษณะใหม่ตามที่ต้องการ ดังนั้นเกษตรกรจะต้องแน่ใจหรือต้องรู้แหล่งที่มาที่เชื่อถือได้ว่าพันธุ์ที่ได้ไม่มาจากการผลิตแบบการตัดแปรพันธุกรรม ผู้ประกอบการก็ต้องแน่ใจว่าผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือส่วนประกอบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ปราศจากการตัดแปรพันธุกรรม ทั้งนี้เกษตรกรและผู้ประกอบการต้องมีหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นว่าพันธุ์ ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือส่วนประกอบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ ปราศจากการตัดแปรพันธุกรรม โดยเฉพาะพืชที่เป็นที่รับทราบโดยทั่วไปว่าอาจเกี่ยวข้องหรือมีการตัดแปรพันธุกรรม เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด หากเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น โปรตีนสกัดจากถั่วเหลือง ต้องมีหลักฐานแสดงว่าโปรตีนสกัดจากถั่วเหลืองที่นำมาใช้นั้นเป็นส่วนผสมที่ไม่ได้มาจากการผลิตโดยใช้ถั่วเหลืองตัดแปรพันธุกรรมหากพบว่ามีความเสี่ยงอาจมีการตรวจวิเคราะห์

2.11 ผลิตภัณฑ์หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ต้องไม่ผ่านการฉายรังสี ดังนั้นผู้ผลิตและผู้ประกอบการต้องแน่ใจ และมีหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นว่า ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือส่วนประกอบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ เช่น เครื่องเทศ ไม่ผ่านการฉายรังสี

3. คำนิยาม

สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (2562 : 9) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) หมายถึง เกษตรธรรมชาติ และเกษตรนิเวศ ด้วยมีหลักการและความมุ่งหมายที่สำคัญ ได้แก่ พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวทางเกษตรผสมผสานที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์ พัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเองในเรื่องของอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารภายในฟาร์ม ฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ทรัพยากรในฟาร์มมาหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รักษาความสมดุลของระบบนิเวศในฟาร์มและและความยั่งยืนของระบบนิเวศโดยรวม ป้องกันและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม สนับสนุนระบบการผลิตและ

กระบวนการจัดการทุกขั้นตอนที่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม ยึดหลักการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปที่เป็นวิธีการธรรมชาติ ประหยัดพลังงาน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (2560 : 3) ได้ให้คำจำกัดความว่า เกษตรอินทรีย์เป็นระบบการเกษตรที่มีหลักการเพื่อให้คงสภาพความสมบูรณ์และการมีสุขภาพที่ดีของดิน ระบบนิเวศ และมนุษย์ ซึ่งเป็นองค์รวมไม่สามารถแยกจากกันได้ ด้วยการจัดการระบบนิเวศความหลากหลายทางชีวภาพ และการหมุนเวียนของวงจรชีวภาพในสภาพของท้องถิ่นนั้นๆ มากกว่าการพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอก โดยเชื่อมโยงกับวิธีการปฏิบัติที่เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ร่วมกับการพัฒนาประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ในการสร้างความสมดุลที่เป็นธรรมต่อทุกสรรพสิ่ง (Common Objectives and Requirements of Organic Standards, COROS) ซึ่ง FAO IFOAM และ UNCTAD ได้ร่วมกันกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ร่วมของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในการเทียบเคียงมาตรฐานของแต่ละประเทศ

ชวน รัตนวรหะ (2540 : 2) ได้ให้ความหมายของเกษตรยั่งยืน คือ การเกษตรที่ให้ผลผลิตที่ดีไปพร้อมๆ กับการอนุรักษ์ และปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ผลผลิตที่เกิดขึ้นจะต้องปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ และเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีพของประชาชนในท้องถิ่นเป็นลำดับแรก และเพื่อขายเป็นลำดับรอง โดยการทำเกษตรยั่งยืนในประเทศไทยจะเน้นการผสมผสานให้เกิดความหลากหลายที่แต่ละกิจกรรมเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น พืช สัตว์ ประมง และป่าไม้ ในระบบไร่นาสวนผสม มีการใช้พันธุ์ที่คัดเลือกโดยธรรมชาติให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกิดจากการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในฟาร์มและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งเน้นการใช้เทคโนโลยีชีวภาพ การใช้แรงงานคน สัตว์ และเครื่องทุ่นแรงขนาดเล็กที่ประหยัดพลังงาน และมีเป้าหมายการผลิตเพื่อควมมีเสถียรภาพในครอบครัวเป็นอันดับแรก ผลผลิตสู่ตลาดท้องถิ่นเป็นอันดับรอง ส่วนที่เหลือจึงส่งไปยังตลาดต่างท้องถิ่นหรือการส่งออกต่างประเทศ

นโยบายทางการเกษตรและเกษตรยั่งยืนในประเทศไทย

1. นโยบายรัฐบาล

การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภาถือเป็นนโยบายหลักของรัฐบาล ซึ่งนโยบายเกี่ยวกับเกษตรกรรม เป็นหนึ่งในนโยบายหลักที่สำคัญ จะเห็นว่า คณะรัฐมนตรี เมื่อปี 2535 เริ่มกำหนดให้มีการส่งเสริมเกษตรผสมผสานเป็นนโยบายระดับประเทศ แม้เกษตรผสมผสานจะไม่ใช่อินทรีย์ แต่วิธีการดำเนินการก็คล้ายๆ กัน เพราะทั้งอินทรีย์และเกษตรผสมผสานก็เป็นประเภทหนึ่งของระบบเกษตรแบบยั่งยืน

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 มีนโยบายเกษตรกรรมเกี่ยวกับรัฐบาลจะส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรรมทางเลือก และเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกร ชุมชนเกษตรกร และจะผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานแปรรูป และบรรจุภัณฑ์ของสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาด ให้เป็นศูนย์กลางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2547 ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เร่งดำเนินการรณรงค์ ส่งเสริม และแนะนำให้เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่อง การปรับปรุงบำรุงดินด้านอินทรีย์วัตถุ เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปุ๋ยเคมี และสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เพื่อการพัฒนาคุณภาพดิน ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี

มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2548 เห็นชอบในหลักการยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ให้เป็นวาระแห่งชาติ และอนุมัติในหลักการให้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ โดยมีรองนายกรัฐมนตรีที่กำกับการบริหารราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 ในการปรับโครงสร้างภาคการเกษตร รัฐบาลจะสนับสนุนการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตร โดยส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มมูลค่าสินค้า โดยให้ความสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร และนำผลผลิตเกษตรไปผลิตเป็นพลังงานทดแทน เช่น ปาล์ม น้ำมัน อ้อย มันสำปะหลัง การผลิตสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพทางการตลาดสูงและมีโอกาสเพิ่มมูลค่า เช่น ยางพารา ปศุสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เป็นต้น และส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรตามระบบมาตรฐานความปลอดภัยอาหาร โดยพัฒนาระบบการตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรทั้งการนำเข้า และส่งออกให้เป็นไปตามมาตรฐานโลก รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการเกษตรแบบยั่งยืนตามแนวทฤษฎีใหม่และเกษตรอินทรีย์ เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 มีนโยบายส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรเพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกรโดยใช้ประโยชน์จากฐานความหลากหลายทางชีวภาพ การลดละเลิกใช้ยาปราบศัตรูพืช โดยต้องจัดหาสารทดแทนที่มีประสิทธิภาพเพียงพอและเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มและโอกาสทางเศรษฐกิจ อาทิ เกษตรอินทรีย์ เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ และเกษตรแปรรูปเพื่อต่อยอดไปสู่เกษตรอุตสาหกรรม ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีในการพัฒนาสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์รวมทั้งส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้คุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัย

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาคเกษตรกรรมจะต้องขยายตัวให้ได้ในระดับเฉลี่ยร้อยละ 3.4 โดยจำเป็นต้องมีเงื่อนไขที่ภาคเกษตรกรรมจะต้องปรับโครงสร้างการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการพัฒนาอุตสาหกรรมการแปรรูปสินค้าเกษตร รวมทั้งยกระดับการใช้เทคโนโลยีด้านการเกษตรมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้นด้วย โดยมีแนวทางการพัฒนาการเกษตรเพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มมูลค่าของผลผลิต โดยการคุ้มครองเขตการเกษตรกรรมให้มีประสิทธิภาพให้เป็นฐานการผลิตทางการเกษตรและรักษาทรัพยากรไว้สำหรับอนาคต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจังมากขึ้น โดยระบุเป้าหมายพื้นที่ที่จะปรับโครงสร้างการเกษตร

แบบยั่งยืนในรูปแบบต่างๆ คือ เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน และ เกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่การเกษตรทั้งประเทศ หรือประมาณ 25 ล้านไร่ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับส่งเสริมการทำเกษตรที่ยั่งยืน ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือน มีผลผลิตที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาและมีมูลค่าผลผลิตสูง โดยเชื่อมโยงกับแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตและมีการขยายพื้นที่การทำเกษตรแบบยั่งยืนให้มากขึ้น อีกทั้งให้มีการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยรณรงค์สนับสนุนให้เกษตรกรใช้วิธีการเพาะปลูกที่เหมาะสม มีความหลากหลาย กำหนดมาตรการลดการใช้สารเคมีการเกษตร ลดและควบคุมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่งเสริมเกษตรกรรมเชิงอนุรักษ์ ขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืนเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เกษตรกรรม และส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืนเพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร โดยส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในภาคเกษตรส่งเสริมการทำเกษตรโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ พัฒนาถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ด้านเกษตรยั่งยืน มีการประกันความเสียหายผลผลิตจากการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรกระแสหลักมาทำเกษตรยั่งยืน พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายด้านการตลาดรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ นวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลิตภาพเกษตรอินทรีย์ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ การพัฒนาองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการนำวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร เป็นต้น โดยเน้นการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ ในเกษตรกรรายย่อย เพื่อสร้างความมั่นคง ความหลากหลาย การพึ่งพาตนเองและสามารถเข้าถึงด้านอาหารทุกครัวเรือนทั้งในเชิงของปริมาณ คุณภาพ โภชนาการ และความปลอดภัย โดยการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิตผ่านเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ และแหล่งความรู้ในพื้นที่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2565) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เพื่อส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้มีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น และมีการส่งเสริมพื้นที่ต้นแบบ อาทิ จังหวัดยโสธรเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ผลิตเดิม และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดยขยายผลจากกลุ่มหรือเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จแล้วในพื้นที่ หน่วยงานดำเนินงานหลัก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย ภาคเอกชน เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร และสนับสนุนการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตจากพืชเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืน อาทิ เกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่ สนับสนุนการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ การใช้วัสดุอินทรีย์และการใช้ผลิตภัณฑ์ชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมีการเกษตร

3. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580)

เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ ให้เป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์คือ ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เรื่องเกษตรปลอดภัย ที่เน้นสร้างความตระหนักแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคในเรื่องให้ความสำคัญของมาตรฐานระบบการจัดการความปลอดภัยของอาหาร ใส่ใจและวางกรอบให้เกษตรกรและผู้ผลิตทำการผลิตสินค้าที่สอดคล้องกับมาตรฐาน และเข้าสู่ระบบมาตรฐานการจัดการคุณภาพทางการเกษตรที่ได้รับการรับรองจากสถาบันที่มีความน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งให้ความรู้เกษตรกรด้านกระบวนการผลิตตามมาตรฐานสากลเพื่อมุ่งสู่การเลิกใช้สารเคมีในภาคเกษตร การเพิ่มพื้นที่ และปริมาณการผลิตเกษตรอินทรีย์ในระยะต่อไป โดยการส่งเสริมถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรในการทำเกษตรปลอดภัย และเปลี่ยนผ่านไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนสนับสนุนกลไกทางการตลาดแก่เกษตรกรที่ต้องการทำการเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาระบบการตรวจรับรองคุณภาพและมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย รวมถึงระบบตรวจสอบย้อนกลับ สำหรับการตรวจสอบที่มาของสินค้าในทุกขั้นตอนให้เป็นไปตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4. แผนปฏิรูปประเทศ (พ.ศ. 2560)

นโยบายของรัฐบาล มีการกำหนดเป้าหมายเพิ่มพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นจาก 213,000 ไร่ ในปี 2556 เป็นไม่น้อยกว่า 255,600 ไร่ ในปี 2559 โดยปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นจาก 71,800 ตัน ในปี 2556 เป็นไม่น้อยกว่า 86,160 ตัน ในปี 2559 และมูลค่าของสินค้าเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นจาก 1,900 ล้านบาท ในปี 2556 เป็นไม่น้อยกว่า 2,280 ล้านบาท ในปี 2559 นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายในการยกระดับ การพัฒนา ให้มีระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทยให้เทียบเท่ากับมาตรฐานในระดับภูมิภาคหรือระดับสากล อย่างน้อย 1 มาตรฐาน ให้มีกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านหรือกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานรวม 760 กลุ่ม สำหรับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีแผนปฏิบัติการ มาตรการ แผนงานและโครงการของหน่วยงานต่างๆ บูรณาการร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติ ใน 5 มาตรการ ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ 3) การรับรองมาตรฐาน และรับรองการผลิตด้านพืช ประมง และปศุสัตว์ สนับสนุนการดำเนินการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System : PGS) และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล (ACT : IFOAM) 4) การพัฒนาต่อยอดการผลิต การแปรรูปสู่การตลาด และ 5) การสร้างความรู้ความเข้าใจสื่อสารประชาสัมพันธ์ จากการดำเนินงานภายใต้โครงการเกษตรอินทรีย์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีกลุ่มเกษตรกรที่เป็นเครือข่ายและมีการตอบรับและสนับสนุนด้านเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น การขยายกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เพื่อดำเนินการ

กิจกรรมสำหรับการทำเกษตรอินทรีย์จึงมีความสำคัญดังนั้น การจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย จะเป็นการขับเคลื่อนตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาล และภารกิจของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการดำเนินการด้านเกษตรอินทรีย์ โดยพิจารณาจากข้อมูลทางพื้นฐาน ข้อกำหนดต่างๆ ของการทำเกษตรอินทรีย์ การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ร่วมกับกระบวนการตัดสินใจ เน้นการศึกษาเชิงลึกอย่างละเอียด เพื่อหาปัจจัยและตัวแปรที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์มากที่สุด ต่อเกษตรกร ประชาชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ

เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2550 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 ขึ้น โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2551 เพื่อเป็นกรอบแนวทางสำคัญของการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ในระยะ 4 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้และแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกร เกิดการปรับวิถีการผลิตทางการเกษตรที่เกื้อกูลธรรมชาติ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตรอินทรีย์ และสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งและเชื่อมโยงทั้งระบบ รวมทั้งพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญในระดับภูมิภาคโดยมียุทธศาสตร์การพัฒนา ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก คือ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรม ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ตามวิถีพื้นบ้าน ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพการเกษตรอินทรีย์เชิงพาณิชย์ และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ อาทิ ภาครัฐ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันเกษตรกร และเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

ในปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 โดยมีกรอบแนวคิดที่จะพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ดำเนินการภายใต้พื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมแนวทางดำเนินงานในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 2 แนวทางคือ 1) การพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน ที่เป็นระบบการผลิตเพื่อพึ่งตนเองเป็นหลักและยึดตามวิถีธรรมชาติ และ 2) การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้ได้การรับรองตามมาตรฐาน โดยเน้นการเทียบเคียงมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองที่เท่าเทียมในระดับสากล รวมถึงการสร้างตราสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทยให้เป็นที่ยอมรับ การพัฒนาบุคลากรด้านเกษตรอินทรีย์ การสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ผลิต ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่ของรัฐ การจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ การวิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีทางเลือกด้านเกษตรอินทรีย์ และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์อินทรีย์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเกษตรอินทรีย์ การสร้างและพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจ แสวงหาแหล่งทุนเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และการกำหนดให้มีกลไกกำกับดูแลที่เชื่อมโยงทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ โดยมีวิสัยทัศน์คือ ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การบริโภค

การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์

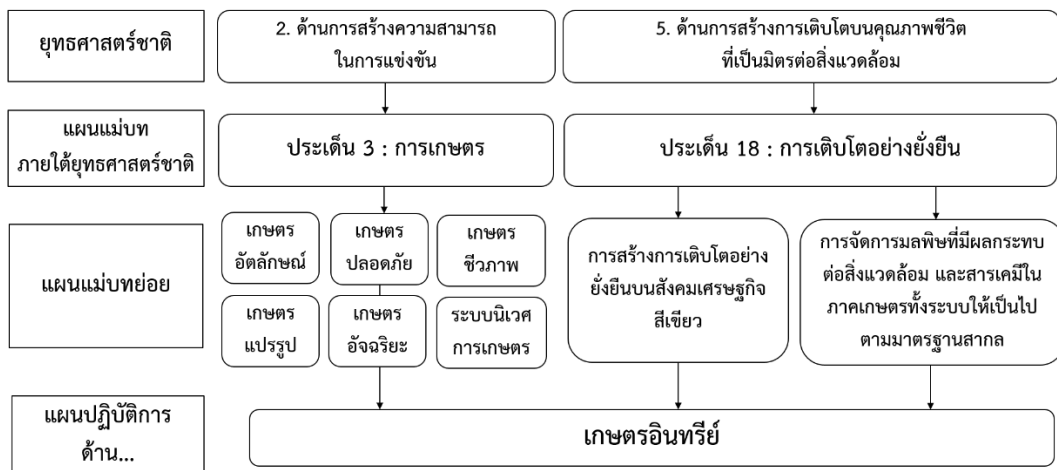
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการ และการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

4.1 ส่งเสริมการใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ในการพัฒนาเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเข้าใจเกี่ยวกับ PGS

4.2 ผลักดันให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ ที่รับรองโดยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น โดยสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้บริโภค

แผนภาพที่ 2-1 ยุทธศาสตร์ชาติกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พี จี เอส

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่รู้จักกันในชื่อ Organic Thailand และรับรองมาตรฐานสากลโดยสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งมีขอบข่ายครอบคลุมวิธีการผลิต การแปรรูป แสดงฉลาก จำหน่าย ครอบคลุมผลผลิตทุกชนิด และผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นอาหาร/อาหารสัตว์ครอบคลุมพืช ปศุสัตว์ สัตว์น้ำ และผลผลิตจากธรรมชาติ โดยการที่จะได้รับการรับรองต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านความปลอดภัยอาหารของประเทศ โดยเกษตรกร/ผู้ประกอบการ ซึ่งปฏิบัติตามข้อกำหนด/มาตรฐาน เช่น Organic Thailand มกท. และสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements; IFOAM) ยื่นขอการรับรองจากหน่วยรับรอง

เช่น กรมวิชาการเกษตร มกท. ตามมาด้วยกระบวนการตรวจแปลงและได้รับการรับรองระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ และนำผลผลิตออกสู่ตลาดเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เพื่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เทียบเท่าสากล

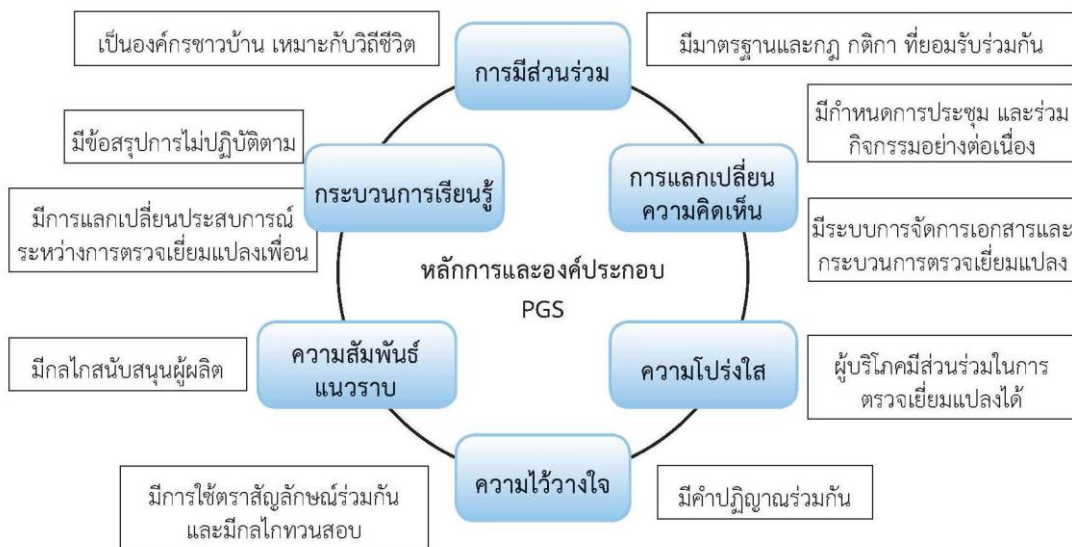
มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (2560 : 3) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันมีระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์ได้ 2 ระบบ ได้แก่ ระบบการรับรองโดยบุคคลที่สาม หรือหน่วยตรวจรับรอง (Third Party Certification Body; CB) และระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems, PGS) ซึ่งระบบการตรวจรับรองโดยหน่วยตรวจรับรองไม่ได้เป็นคำตอบของเกษตรอินทรีย์ทุกระบบ เนื่องจาก เป็นการมุ่งเน้นขายให้ตลาดที่ไกลจากผู้ผลิต หรือเป็นการส่งออก มีค่าใช้จ่ายสูง มีระบบที่ซับซ้อน มีการจดบันทึกข้อมูลและเอกสารที่มากเกินไป จึงเป็นข้อจำกัดสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่ทำเกษตรอินทรีย์แบบพื้นบ้าน ที่มีการผลิตหลากหลายชนิดในปริมาณไม่มาก เป็นการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยจิตวิญญาณและเป็นวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทำให้เกษตรกรเหล่านี้ตกจากการสำรวจหรือไม่สามารถเข้าสู่ตลาดได้ ทำให้เกิดการล้มเลิกการทำเกษตรอินทรีย์ แต่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม หรือ พี จี เอส ได้รับความนิยมมากกว่าแบบหน่วยตรวจรับรอง เพราะมีการกระตุ้นให้ผู้ผลิตเกิดการพัฒนาการผลิตเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค มีผลทำให้เกิดการวางแผนการผลิตตามที่ต้องการ เมื่อเกษตรกรรายย่อยได้รับการรับรองผลสุดท้ายทำให้มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งต่อรายได้ของเกษตรกร พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค ทำให้เกิดสังคมเข้มแข็งในที่สุด

การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems, PGS) หรือ พี จี เอส หมายถึง ระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์โดยชุมชนตามหลักการและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้การสร้างพื้นฐานความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (IFOAM, Online, 2020) ในประเทศไทย พี จี เอส เกิดขึ้นมาจากความต้องการของกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านทั้งกลุ่มผู้ผลิตที่ทำการปลูกพืช ปลูกสัตว์ และประมง ที่มีผลผลิตหลายชนิดในปริมาณไม่มาก ไม่สามารถเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งชาติจากหน่วยตรวจรับรองบุคคลที่สาม เนื่องจากบุคลากรและงบประมาณจากภาครัฐไม่เพียงพอต่อการตรวจรับรองผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ตามการขยายตัวของตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้ เกษตรกรจึงต้องพึ่งพาอาศัยหน่วยตรวจรับรองเอกชน แต่เนื่องจากค่าใช้จ่ายสูงและมีระบบเอกสารที่ซับซ้อน จึงทำให้ไม่ได้รับความนิยมนอกจากเกษตรกร มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Agriculture Foundation ; TOAF) เป็นองค์กรนอกภาครัฐได้จัดทำระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม และพัฒนาระบบภายใต้รูปแบบที่มีความหลากหลายของการผลิต ตามสภาพเศรษฐกิจ ภูมิสังคม ระบบนิเวศ และการตลาดซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ทุกกลุ่มผู้ผลิตต้องดำเนินการภายใต้หลักการ พี จี เอส ของ IFOAM และประยุกต์ใช้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งชาติไทย มกษ. 9000 เกษตรอินทรีย์เล่ม 1 และเล่ม 2 ในการอ้างอิง และดำเนินการนำร่องในประเทศไทยร่วมกับกรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank ; ADB) โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มจังหวัด ดังนี้ 1) กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัพบไทย จังหวัดสุรินทร์

2) กลุ่ม พี จี เอส อินทรีย์สุขใจ จังหวัดนครปฐม 3) กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์แม่เมาะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และ 5) กลุ่มเกษตรอินทรีย์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

พี จี เอส เป็นการรับประกันคุณภาพผลผลิตอินทรีย์โดยชุมชน ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมและการเกษตรของท้องถิ่น ซึ่งวิธีการรับรองผู้ผลิตมีหลากหลายวิธีปฏิบัติไม่มีสูตรสำเร็จ แต่กลุ่ม พี จี เอส ต้องดำเนินการภายใต้หลักการเดียวกันคือ หลักการ PGS IFOAM ที่นานาชาติยอมรับ (ภาพที่ 2-1) ดังนี้

แผนภาพที่ 2-2 หลักการและองค์ประกอบ พี จี เอส

ที่มา: มุลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2560 : 5

หลักการสำคัญของระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม คือ

1. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นจุดแข็งของกระบวนการ เช่น การจัดให้มีการประชุมกลุ่มประจำเดือน เพื่อให้มีเวทีรวบรวมข้อคิดเห็น แนวคิด เป้าหมายการทำเกษตรอินทรีย์ของผู้ผลิต กำหนดกรอบมาตรฐานและแนวทางพัฒนาไปสู่เกษตรอินทรีย์ จากเวทีทำให้ทราบว่าผู้ผลิตจะต้องพัฒนาเรื่องอะไรบ้าง อย่างไร และสื่อสารให้ผู้บริโภคเข้าใจการผลิตไปพร้อมๆกัน ซึ่งสามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของโครงการได้ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาการผลิตระหว่างสมาชิก

2. การมีส่วนร่วม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สนับสนุนเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มวางแผน ตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม กำหนดกฎระเบียบต่างๆ เช่น กำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม กำหนดบทลงโทษ กำหนดกระบวนการตรวจเยี่ยมเพื่อน กำหนดการประชุมโดยผู้ผลิตต้องเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันการฝึกอบรม การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และการไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3. ความโปร่งใส กลุ่มต้องจัดทำระบบการรับประกันการผลิต ซึ่งจะต้องวางแผนร่วมกัน เช่น การมีเอกสารที่ชัดเจนได้แก่ มาตรฐานข้อกำหนดการผลิต ระบบการตรวจประเมินภายใน บทลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม รายชื่อ ที่อยู่สมาชิกผู้ผลิต และแผนการผลิต พร้อมแผนผังฟาร์มของสมาชิกแต่ละราย หากเป็นกลุ่มเล็กๆอาจทำเป็นแบบสอบถาม หรือการนำข้อมูลผู้ได้รับ

การรับรองจัดทำเป็นฐานข้อมูลในเว็บไซต์ส่วนกลาง หรือสามารถเข้าได้ง่ายด้วยสื่อสมัยใหม่ หากเป็นกลุ่มระดับฐานรากอาจใช้กระบวนการจัดเวทีให้สมาชิกมานำเสนอวิธีการปฏิบัติเทียบเคียงกับมาตรฐานและการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

4. ความไว้วางใจ เป็นกระบวนการที่ตั้งแต่ ข้อ 1-3 เพื่อเป็นกระบวนการที่มั่นใจว่าผู้ผลิตแต่ละคนปกป้องธรรมชาติและสุขภาพของผู้บริโภคด้วยการผลิตตามหลักการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งความไว้วางใจและเชื่อมั่น (trust) สร้างขึ้นได้ โดยมีกระบวนการที่โปร่งใส ให้ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบเข้าถึงสมาชิกผู้ผลิตได้ทุกราย เช่น การจัดกิจกรรม กำหนดให้มีวันเยี่ยมผู้ผลิต หรือการนำข้อมูลผู้ผลิตเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ หรือการกล่าวคำปฏิญาณร่วมกัน เป็นต้น

5. ความสัมพันธ์แบบแนวราบ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนมีความเสมอภาค โครงสร้างกลุ่มเป็นแนวราบ ใช้ระบบประชาธิปไตย ด้วยการแลกเปลี่ยน หมุนเวียน ความรับผิดชอบ ยินยอมให้คณะตรวจสอบตรวจฟาร์มและยอมรับการตัดสินใจของคณะกรรมการกลุ่ม เป็นการรวมพลังสานสัมพันธ์แนวราบจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่

6. กระบวนการเรียนรู้ รูปแบบขั้นตอนการรับรอง และการตรวจเยี่ยมเพื่อนเป็นการประเมินในลักษณะเรียนรู้ร่วมกันและเป็นการตรวจสอบความเข้าใจในมาตรฐาน ทวนสอบวิธีปฏิบัติในฟาร์ม และให้คำแนะนำ เสนอแนะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันถึงแนวทางการปฏิบัติตามมาตรฐาน

7. การดำเนินงานในรูปเครือข่าย การขับเคลื่อนระบบนี้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายที่หลากหลาย การทำให้ระบบมีความโปร่งใส และเข้าถึงได้ทั้งจากผู้ประกอบการและผู้บริโภคนั้นองค์กรจัดทำระบบต้องพัฒนากลุ่ม และเชื่อมโยงเครือข่าย ให้มีกิจกรรมร่วมกัน และสามารถทำฐานข้อมูลสมาชิกทั้งหมดรวมทั้งกระบวนการผลิตขึ้นเว็บไซต์ของระบบ พี จี เอส รวมทั้งมีการตรวจติดตามกลุ่มสลับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

ลักขมี เมตต์ปราณี (2560 : 11-12) ได้สรุปขั้นตอนการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม หรือ พี จี เอส ภายใต้เครือข่ายของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย สามารถสรุปได้จำนวน 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ในกลุ่มได้แก่ มีการปลูกพืชอะไร เลี้ยงสัตว์ชนิดใด มีสมาชิกคนใดบ้างที่พร้อมทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ และมีกี่คนที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว เป็นต้น จากนั้นจัดทำโครงสร้างของกลุ่มให้มีความชัดเจน เพื่อวางแผนการบริหารจัดการ และการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้มีความต่อเนื่องและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเรียนรู้ทำความเข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยเข้ารับการอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์หน่วยงานต่างๆ ถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ

3. การเรียนรู้กระบวนการ พี จี เอส กำหนดการประชุมกลุ่มเป็นประจำการวางแผนการบริหารงานในกลุ่มทุกรอบการผลิต ร่วมกันกำหนด กฎ กติกา บทลงโทษ และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม รวมทั้งเสนอปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อให้การควบคุมมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

4. กลุ่มให้คำปรึกษา สมาชิกทุกคนให้คำมั่นสัญญาว่า จะปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม

5. กลุ่มจัดทำเอกสารที่จำเป็น เมื่อได้ร่วมปรึกษาหารือกันแล้วกลุ่มฯ จึงมอบหมายให้สมาชิกเขียนใบสมัครเข้าร่วมระบบ พี จี เอส (ตามแบบฟอร์ม F1) โดยมีการกรอกข้อมูล ได้แก่ ชื่อ ที่

อยู่ แผนการผลิตเกษตรอินทรีย์ แผนผังแปลง ตำแหน่งพื้นที่ปลูก ขนาดแปลง ประวัติการทำแปลง ปริมาณและคุณภาพผลผลิต (ตามแบบฟอร์ม F2) เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการเกี่ยวกับ ระยะเวลาการผลิต การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และปริมาณผลผลิตจากแต่ละแปลง ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ในการใช้พิจารณาโอกาส อุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย ทำให้สามารถบริหารจัดการความเสี่ยง ในทุกรอบการประเมินผลได้ด้วย

6. กลุ่มรวบรวมฐานข้อมูลสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม (แบบฟอร์ม F3) เพื่อลงทะเบียนข้อมูล กลุ่มเกษตรกรสมาชิกของกลุ่มที่สมัครเข้าร่วมระบบการรับรอง พี จี เอส ในเว็บไซต์ของมูลนิธิเกษตร อินทรีย์ไทย

7. ร่วมกันตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน และตัดสินใจให้การรับรอง แปลงผลิตทุกแปลงต้องได้รับการ ตรวจเต็มรูปแบบตามข้อกำหนด โดยใช้แบบตรวจประเมิน ((แบบฟอร์ม F4) ทำการตรวจเยี่ยม ฟาร์มเพื่อนอย่างน้อยปีละครั้ง หรือตามรอบของพืชที่ผลิต (ในช่วงแรกควรตรวจอย่างน้อย ปีละ 3 ครั้ง) นำผลการตรวจประเมินเข้าที่ประชุมกลุ่มให้คณะกรรมการตัดสินใจให้การรับรอง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างการตรวจเยี่ยม การร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหาการผลิต การแนะนำ แนวทางแก้ไขต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาการผลิตให้เข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และมี นวัตกรรมใหม่เพิ่มขึ้นในเครือข่ายเกษตรกรที่ทำการตรวจเยี่ยมกัน

8. ผู้ประสานงานกลุ่มนำข้อมูลรายการผลการตรวจประเมินฟาร์ม (แบบฟอร์ม F4) สรุปผลการตรวจรับรองฟาร์ม (แบบฟอร์ม F5) และข้อมูลรายชื่อสมาชิกในกลุ่มที่ผ่านการรับรอง PGS ที่มีรายละเอียดของผลผลิตทั้งหมด จำนวนพื้นที่ที่ผ่านการรับรอง บันทึกข้อมูลในเว็บไซต์ของมูลนิธิ เกษตรอินทรีย์ไทย เพื่อให้มูลนิธิ ตรวจสอบข้อมูล และพิจารณาออกใบรับรองที่มีรหัสการรับรอง ให้กับกลุ่มและสมาชิกที่ผ่านการรับรอง เมื่อได้ใบรับรองแล้ว กลุ่มและสมาชิกจะได้รับอนุญาตให้ใช้ ตรารับรอง แล้วจึงนำตรารับรองไปพิมพ์เป็นสติกเกอร์ติดบนสินค้าได้อย่างถูกต้อง

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราชทรงดำรัสขึ้นแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ก่อน เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม พระ ชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2550 มีความ ตอนหนึ่งว่า

...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน แบบพอมี พอกิน นั้น หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ ไม่ได้ หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้าน หรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่ง บางอย่าง ที่ผลิตได้ มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้

ท่านนักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้ำสมัย จริง อาจจะล้ำสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจ ที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียงเลยรู้สึกว่าจะไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึก ในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

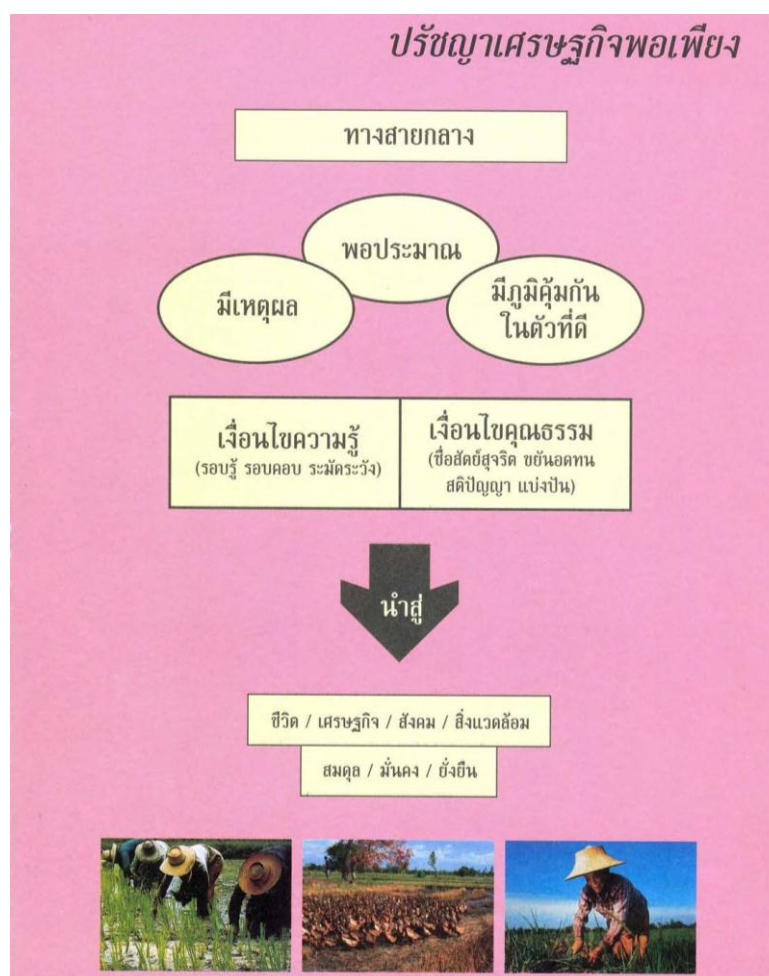
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เจือปนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เจือปนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต ไม่วิกลจริตและไม่ประมาท

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แผนภาพที่ 2-3 หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2558

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกษณี ยะใหม่วงศ์ (2551) ศึกษาทัศนคติและแรงจูงใจในการปลูกพืชอินทรีย์ของเกษตรกรในตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการปลูกพืชอินทรีย์อยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านพฤติกรรม และด้านความชอบหรือความรู้สึก

ตามลำดับ และผลจากการศึกษาแรงจูงใจในการปลูกพืชอินทรีย์ของเกษตรกร สรุปได้ว่า แรงจูงใจในด้านความรัก และความศรัทธา มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของเกษตรกรในระดับมากที่สุด และแรงจูงใจในด้านผู้บริโภค ความสนใจในการปลูกพืชอินทรีย์ และสื่อหรือโฆษณา มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปลูกพืชอินทรีย์ของเกษตรกรในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนแรงจูงใจด้านหน่วยงานรัฐบาลมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง

กุศล ทองงาม (2553) ทำการศึกษาผลเชิงเศรษฐกิจของการผสมผสานผักพื้นบ้าน และผักเศรษฐกิจในระบบการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช : กรณีศึกษากลุ่มแม่วาง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรมีการปลูกพืชผักผสมหมุนเวียนมากกว่า 50 ชนิด ในรอบปี การผสมผสานพืชผักพื้นบ้านบางชนิดมีศักยภาพสูง ปลูกร่วมกันกับพืชผักเศรษฐกิจในระบบการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี เป็นการสร้างความหลากหลายในระบบการผลิต เกื้อกูลในด้านสภาพแวดล้อม การผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นระบบการผลิตหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร รวมทั้งสร้างโอกาสในการผลิต และเข้าถึงอาหารปลอดภัยที่ส่งผลดีต่อสุขภาพของประชาชนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

จิรวรรณ เงามแก้ว (2555) ศึกษาความต้องการได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรกลุ่มแม่ทา อำเภอแม่ออน มีประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์และเคยได้รับรองมาตรฐานมากกว่า 20 ปี มีความเห็นว่าการรับรองมีประโยชน์ต่อการขยายตลาด การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค และทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ดังนั้นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยังมีความจำเป็นในกลุ่ม ซึ่งต่างจากกลุ่มที่มีการผลิตแบบปลอดภัยอำเภอสาร์ภักดิ์ ที่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรปลอดภัยมาประมาณ 5 ปี มีความเห็นว่ามาตรฐานการรับรองเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญน้อยกว่าการมีตลาดจำหน่ายสินค้าปลอดภัย ส่วนในกลุ่มที่เริ่มการผลิตผักปลอดภัยและอินทรีย์ การส่งเสริมให้มีตลาดรับซื้อหรือพัฒนาตลาดผลผลิตปลอดภัยและอินทรีย์ มีความสำคัญมากกว่าการเร่งให้เกษตรกรได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากมีกระบวนการที่ซับซ้อนและเกษตรกรต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการขอรับรองมาตรฐาน

ณัชชา ลูกรักษ์และคณะ (2556) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปรับเปลี่ยนเพื่อการผลิตพืชผักอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดราชบุรีที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ โดยศึกษาปัจจัยบุคคล ความรู้ ทักษะ ทักษะ และสังคม พบว่าในด้านความรู้เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับการห้ามใช้ปุ๋ยเคมีและใช้สารเคมีใด ๆ ในระบบการผลิตพืช ในด้านทัศนคติถึงแม้เกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีย์แต่ยังเห็นว่าเกษตรอินทรีย์มีกระบวนการที่ซับซ้อนและลำบาก ส่วนเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์และได้รับการรับรองมาตรฐานแล้ว พบว่าเกษตรกรใช้หลักการจัดการระบบนิเวศ และจัดการระบบการผลิตพืชภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักสำคัญในการทำเกษตรอินทรีย์

ณรงค์ศักดิ์ น่วมเจริญ (2558) ศึกษาผู้นำกับการสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ ชุมชนบ้านชำปลาไหล ตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พบว่าในอดีตผู้นำชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่ประกอบอาชีพทำสวนเกษตรเคมีเป็นหลัก จนนำไปสู่ปัญหาสำคัญในชุมชน คือ ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมี ต่อมาผู้นำเริ่มต้นเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์แทน จนเกิดเป็นผลสำเร็จหลาย ๆ ด้าน ในชุมชน ดังนั้น ผู้นำจึงเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของชาวบ้านและชุมชน ให้เกิดอุดมการณ์ร่วม และหันมาสร้างอาชีพเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบ

เดียวกัน โดยมีปัจจัยเสริมด้านอื่นเอื้อต่อความสำเร็จของผู้นำคือ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ ภูมิปัญญา และภาครัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงเอาศักยภาพของผู้นำออกมา จนเกิดเป็นความน่าเชื่อถือและไว้ใจ ของชาวบ้านและชุมชน นำมาสู่ความคิดและการปฏิบัติแบบเดียวกันขึ้น

ชนกานต์ ฤทธินนท์ และคณะ (2560) ศึกษาอิทธิพลของผู้นำกลุ่มต่อการตัดสินใจยอมรับ การทำเกษตรอินทรีย์ ประกอบไปด้วยกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเคมี และกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ผล การศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกต่อการตัดสินใจยอมรับการทำเกษตรอินทรีย์ได้แก่ ระดับ ความไวใจต่อเกษตรกรผู้ใกล้ชิด อายุ การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน เพศ การศึกษา และระดับการเปิดรับ ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่าความสัมพันธ์ทางพื้นที่ คือการ ติดต่อกันสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือเป็นเพื่อนบ้านกัน ส่งผลต่อการยอมรับการทำเกษตรอินทรีย์

วริพัสย์ เจียมปัญญาวิช (2560) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์ ของไทย : บทเรียนจากเกษตรกรรายย่อยใน 5 ภาค ของประเทศไทย พบว่าปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และทัศนคติของเกษตรกรมีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรระบบเดิมเป็นเกษตรอินทรีย์ โดย เกษตรกรที่มีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรอินทรีย์ คำนึงถึงสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค และเป็นสาเหตุ หลักที่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ และระดับราคาของสินค้าอินทรีย์ที่สูงก็เป็นแรงจูงใจให้ เกษตรกรสนใจการทำเกษตรระบบอินทรีย์ ส่วนเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน สนใจการทำเกษตร ระบบอินทรีย์มากกว่าการทำเกษตรเชิงเดี่ยว และเกษตรกรที่ทำเกษตรระบบปลอดภัยไม่สามารถ ปรับเปลี่ยนเป็นการเกษตรระบบอินทรีย์ได้เนื่องจากสภาพแวดล้อม

ลักขมี เมตต์ปราณี (2560 : 62-63) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผ่านการรับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส และการเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตและรายได้ระหว่างระบบ เกษตรเคมีและระบบเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส โดยได้ศึกษากับกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมทดลองระบบ พี จี เอส ในปี 2558 จำนวน 6 กลุ่ม ใน 6 จังหวัด ได้แก่ 1) กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัฟไทย อำเภอ ปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 2) กลุ่ม พี จี เอส สุขใจออร์แกนิก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 3) กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตร อินทรีย์แม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง 5) กลุ่มปลูกฮัก (วิสาหกิจชุมชนค้าเขื่อนแก้ว) อำเภอคำ เขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร 6) กลุ่มเกษตรอินทรีย์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวนรวม ทั้งสิ้น 275 คน ซึ่งมีเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมจำนวน 153 คน ปัจจัยที่มีผลต่อการผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ 1) ข้อมูลการผลิตเกษตรอินทรีย์พบว่า ปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือ การปลูกพืชแบบผสมผสาน เนื่องจาก การปลูกพืชแบบนี้จะมีความสอดคล้องกับหลักการในการทำเกษตรอินทรีย์มากที่สุด 2) ข้อมูลประวัติ การทำเกษตรอินทรีย์พบว่า ปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือ ระยะเวลาในการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจาก เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์มาเป็นระยะเวลานานแล้ว จะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ และเทคนิคการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี 3) ข้อมูลการได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีผลต่อการผ่านการรับรอง พี จี เอส เนื่องจากเกษตรกร ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์จะมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำปรึกษา ให้ความรู้ทางวิชาการด้านการทำเกษตร อินทรีย์ ให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ และในเรื่องต้นทุนการผลิตและรายได้ระหว่างการผลิต

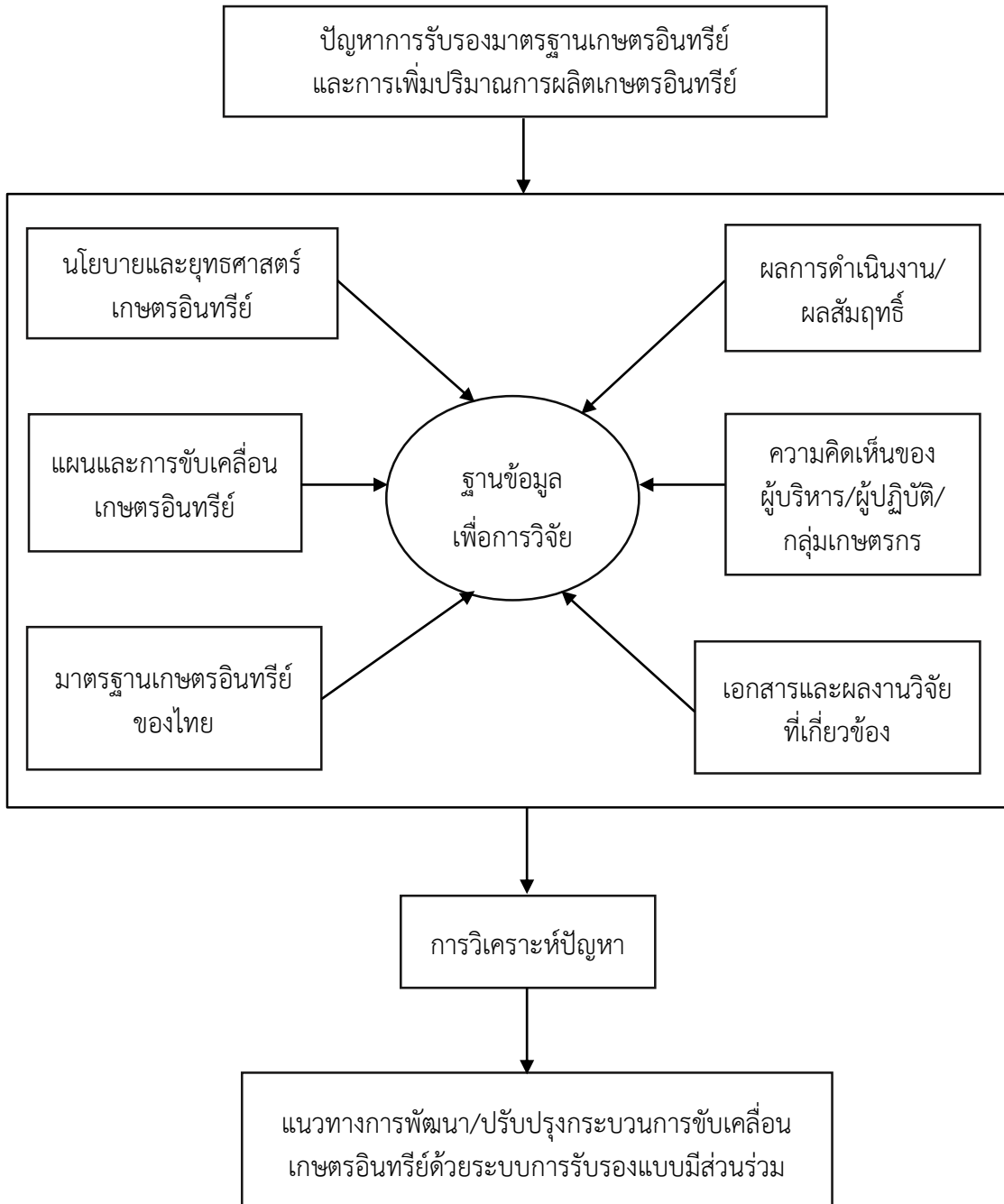
ระบบเกษตรเคมีและระบบเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส พบว่า ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยของการผลิตในระบบนี้มีต้นทุนต่ำกว่าการผลิตแบบระบบเกษตรเคมี และรายได้เฉลี่ยต่อปีสูงกว่าอีกด้วย

ธนิษฐา ปานนุก และคณะ (2561 : 179-192) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้หลักการเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก และมีความรู้หลักการรับรองแบบมีส่วนร่วมในระดับมาก เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม เกษตรกรมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมินผลในกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม และกระบวนการกำกับควบคุมการดำเนินงานและการเลิกกลุ่ม เกษตรกรพบปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์สามลำดับแรก ได้แก่ ผู้บริโภคมีการรับรู้เกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 50.5 การประชาสัมพันธ์ตลาดเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 40.6 การพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรไม่เพียงพอ ร้อยละ 37.6 จึงควรมีการส่งเสริมการรับรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค และให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการรับรองแบบมีส่วนร่วม แก่ผู้เกี่ยวข้องในระบบเกษตรอินทรีย์

เดือนแรม บ่อเงิน และคณะ (2562 : 185-200) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าสู่การผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานต่อกระบวนการตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ 94 ราย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าสู่การผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระยะทางจากพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรไปตลาด และครัวเรือนที่มีการจำหน่ายผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผู้ผลิตจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากตลาดที่นำข้าวอินทรีย์ไปจำหน่าย ทำให้สามารถประเมินความต้องการของผู้บริโภคและมีการสื่อสารระหว่างตัวเกษตรกรและผู้บริโภคเพื่อกำหนดราคาได้ และในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อกระบวนการขอรับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เกี่ยวกับปัญหาจากกระบวนการขอตรวจรับรองมาตรฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลมาก ได้แก่ การอำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่และความรู้ความสามารถของผู้ตรวจประเมินแปลงนา สำหรับแนวทางในการเข้าสู่ตลาดข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นั้น เกษตรกรที่สนใจควรเลือกตลาดที่จะนำผลผลิตไปจำหน่ายที่ไม่ไกลจากพื้นที่ปลูก เนื่องจากการเดินทางจะทำให้เกษตรกรมีต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกษตรกรสามารถเลือกจำหน่ายข้าวอินทรีย์ในตลาดทางเลือกที่มีในจังหวัดเชียงใหม่ได้

สวรรค์ มณีโชติ และคณะ (2562 : 454-467) ทำการศึกษาประยุกต์ใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์ พี จี เอส บ้านปางงู ตำบลสวรรค์ อำเภอลำปาง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 15 ครัวเรือน (ทั้งกลุ่ม) ผลการศึกษาพบว่า มีผู้ผ่านการรับรองจำนวน 14 ครัวเรือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดพืชปลูกและระยะเวลาปรับเปลี่ยนที่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนสมาชิก ทำให้เกิดความเข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อย่างถ่องแท้และการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด บ่งชี้ให้เห็นว่าเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส เหมาะสมกับการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนเกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีผลผลิตหลากหลายและมีปริมาณไม่มาก อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

เกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกในการพัฒนาด้านการเกษตรในรูปแบบการทำเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ และใช้ปัจจัยในการผลิตที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สามารถพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอก โดยการเรียนรู้ที่จะพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับวิถีการปฏิบัติที่เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ร่วมกับประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ในการสร้างความสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ รมรณรงค์ให้ใช้สารชีวภาพแทนการใช้สารเคมีเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนระบบให้เหมาะสมตามศักยภาพ คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนเกษตรกรรายย่อยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และแก้ปัญหาต่างๆ

จากการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุนให้มีการขยายพื้นที่ปลูก รวมถึงการผลิตสินค้าอินทรีย์ โดยสินค้าเกษตรอินทรีย์นั้นมีมาตรฐานกฎระเบียบควบคุม ซึ่งที่ผ่านมาจะต้องได้รับการรับรองจากระบบการรับรองโดยหน่วยตรวจรับรองเท่านั้น ทำให้เกษตรอินทรีย์ไม่เกิดความยั่งยืนที่แท้จริง เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง และมีระบบที่ซับซ้อน จึงเป็นข้อจำกัดสำหรับเกษตรกรรายย่อย ทำให้เกิดความล่าช้าและไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ อย่างไรก็ตามกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System, PGS) เป็นแนวทางหนึ่งในการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นกระบวนการทางสังคมที่ให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบรับรอง มีค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานไม่สูงเหมือนการรับรองมาตรฐานแบบอื่น รวมไปถึงชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้การขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษากระบวนการ ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะทำให้การทำเกษตรอินทรีย์ ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ และมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค

บทที่ 3

การกำหนดนโยบาย แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems : PGS)

กล่าวนำ

การทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยทำให้การทำเกษตรอินทรีย์เป็นผลสำเร็จ โดยเกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางการผลิตที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและความปลอดภัยอาหารของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญและผลักดันเรื่องนี้ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลัก ในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ต่อเนื่องจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน แผนแม่บทย่อยด้านเกษตรปลอดภัย และการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แผนแม่บทย่อยการสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งจะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ เรื่อง ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ซึ่งการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา เกษตรกรและผู้บริโภค เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเพิ่มพื้นที่และจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่มอัตราการขยายตัวของมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์

แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

นโยบายเกษตรอินทรีย์แห่งชาติและการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1. รัฐบาลและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2560 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาคด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” เป้าหมาย (1) มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 600,000 ไร่ ภายในปี 2564 (2) เพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า

30,000 ราย ภายในปี 2564 (3) เพิ่มสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศต่อตลาดส่งออก โดยให้มีสัดส่วนตลาดในประเทศร้อยละ 40 ต่อตลาดส่งออกร้อยละ 60 และ (4) ยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านเพิ่มขึ้น

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ จากเดิมที่ยึดการทำงานของหน่วยงานเป็นหลัก เปลี่ยนเป็นยึดการทำงานเชิงพื้นที่เป็นหลัก (Area Approach) ได้แก่ พื้นที่โรงพยาบาล โรงเรียน โรงแรม พื้นที่ ส.ป.ก. พื้นที่ ค.ท.ช. พื้นที่ภาคเอกชน พื้นที่กลุ่มเกษตรกรที่พร้อมผ่านการบูรณาการทุกภาคส่วน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นแกนกลางการขับเคลื่อนในจังหวัดซึ่งกระทรวงมหาดไทย ได้คัดเลือกจังหวัดนำร่องที่พร้อมขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ใน 13 กลุ่มจังหวัด 56 จังหวัด และได้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ครบทั้ง 13 กลุ่มจังหวัดแล้ว พื้นที่เป้าหมายเกษตรอินทรีย์รวมทั้งสิ้น 3,392,639.12 ไร่

3. ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทต่างๆ เพื่อปรับปรุงยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ฯ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เพื่อให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการประชุมนำไปสู่ “แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565” สรุปดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นผู้นำเกษตรอินทรีย์ในภูมิภาคอาเซียน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ภายในปี 2565”

3.2 เป้าหมายและตัวชี้วัด

3.2.1 มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ ภายในปี 2565

3.2.2 มีจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 80,000 ราย ภายในปี 2565

3.2.3 อัตราการขยายตัวของมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์เฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี

3.3 ประเด็นการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

3.3.1 ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย พัฒนานวัตกรรม ฐานข้อมูล และถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย ได้แก่

3.3.1.1 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยเป็นการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการบูรณาการของทุกภาคส่วน ส่งเสริมงานวิจัยต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรอินทรีย์ไปสู่เชิงพาณิชย์ และงานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ตลอดโซ่อุปทาน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรวิจัยด้านเกษตรอินทรีย์ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเกษตรกร Young Smart Farmer

3.3.1.2 พัฒนาฐานข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ โดยจัดให้มีหน่วยงานหลักในการจัดทำระบบฐานข้อมูลและพัฒนาฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ ด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ รวมถึงฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรและผู้ประกอบการด้านเกษตรอินทรีย์

3.3.1.3 พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบให้แก่เกษตรกร สถาบันเกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ศูนย์เรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งพัฒนาช่องทางการถ่ายทอดองค์ความรู้และประชาสัมพันธ์ด้านเกษตรอินทรีย์ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบดิจิทัล

3.3.2 ประเด็นการพัฒนาที่ 2 พัฒนาการผลิตและการบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย ได้แก่

3.3.2.1 พัฒนาศักยภาพการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยส่งเสริมศักยภาพของเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เกษตรกร/องค์กรเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์อยู่ในระยะปรับเปลี่ยน และในระบบเกษตรอินทรีย์ (พืช ปศุสัตว์ สัตว์น้ำอินทรีย์) รวมทั้งผู้ประกอบการให้ผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ให้ได้การรับรองตามมาตรฐาน ตลอดจนต่อยอดกลุ่มเดิมและพัฒนากลุ่มใหม่ เพื่อให้เกิดการขยายผลบูรณาการเชิงพื้นที่ และเพิ่มขีดความสามารถให้กับเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้ให้บริการ ในการผลิต แปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยสนับสนุนมาตรการด้านภาษี ให้แก่เกษตรกร ในระบบเกษตรอินทรีย์ และเกษตรกรในระยะปรับเปลี่ยน เช่น การยกเว้นภาษีที่ดินที่ทำเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งการใช้มาตรการจูงใจทางด้านภาษี สำหรับผู้ประกอบการที่สนับสนุนสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์

3.3.2.2 บริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ บริหารจัดการทรัพยากรการผลิตและวางโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เช่น ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำขนาดเล็ก น้ำบาดาล ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร ระบบท่อ ระบบไฟฟ้าศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้า เทคโนโลยีต่าง ๆ และสนับสนุนการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) เพื่อคุ้มครองพื้นที่เกษตรอินทรีย์

3.3.3 ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาการตลาด การบริการ และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย ได้แก่

3.3.3.1 พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ โดยการส่งเสริมการตลาดสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร พัฒนาและส่งเสริมช่องทางการตลาดที่หลากหลาย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงกับตลาดเกษตรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ และ ส่งเสริมการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในองค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ อาทิ โรงพยาบาล โรงเรียน และโรงแรม นอกจากนี้ ส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์และตราสินค้าเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์ รวมทั้งมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางทั้งภายในและต่างประเทศ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์สู่ผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง รวมทั้งสร้าง Electronics Platform เพื่อเชื่อมโยงผู้ผลิตผู้ประกอบการ และผู้บริโภค

3.3.3.2 ผลักดันมาตรฐานและระบบการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ โดยผลักดันให้ตราสัญลักษณ์เกษตรอินทรีย์ของไทย (Organic Thailand) เป็นที่ยอมรับ และผู้บริโภคมีความเชื่อมั่น และสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์บริการแบบ One Stop Service เพื่อให้บริการตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ ส่งเสริมการใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS ในการพัฒนาเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเข้าใจเกี่ยวกับ PGS ให้เป็นที่ยอมรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

3.3.3.3 กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์

1. จัดให้มีองค์กรที่รับผิดชอบการบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ

2. ให้มีแหล่งทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์โดยตรง
3. สร้างกลไกการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในระดับต่างๆ โดย

กำหนดให้มีองค์กรประกอบจากทุกภาคส่วนอย่างสมดุล ได้แก่

1. คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ
2. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ
3. คณะทำงานพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของจังหวัด

ในส่วนของกรมพัฒนาที่ดิน ได้รับมอบหมายให้ส่วนราชการภายในดำเนินการตามหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องเกษตรอินทรีย์ สามารถสรุปแนวทางการดำเนินงานได้ดังนี้

1. กรมพัฒนาที่ดิน เป็นส่วนราชการหนึ่งที่มีบูรณาการขับเคลื่อนการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งภายในกระทรวงเกษตรฯ และนอกกระทรวงเกษตรฯ มีบทบาทหน้าที่หลักในการนำความรู้ด้านวิชาการ โดยมีวิธีการดังนี้

1.1 เปิดรับสมัครกลุ่มเกษตรกรที่สนใจทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ ตามคุณสมบัติที่กำหนด

1.2 สืบเสาะสภาพพื้นที่ ประเมินความเสี่ยงของพื้นที่ว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์หรือไม่ เช่น มีแร่โลหะหนักในดินจะถือเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์

1.3 เก็บตัวอย่างดินเพื่อตรวจสอบคุณภาพดิน โดยการวิเคราะห์ดิน และมอบบัตรดินดีให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

1.4 ให้คำแนะนำการเตรียมดินเพื่อเข้าสู่การผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยการจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดิน ให้เป็นดินที่มีชีวิต คือ ดินที่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ แบ่งเป็น

1.4.1 การปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและปุ๋ยพืชสด ได้แก่ พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยหมัก และเศษพืชเพื่อปรับปรุงบำรุงดินจะทำให้โครงสร้างของดินมีอินทรีย์วัตถุ ธาตุอาหารพืช และปริมาณจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ในดินเพิ่มขึ้น

1.4.2 การใช้จุลินทรีย์ ได้แก่ ผลผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ทางการเกษตรของกรมพัฒนาที่ดินจำนวน 3 กลุ่ม

1.4.2.1 กลุ่มผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ด้านการปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพิ่มธาตุอาหาร และฮอร์โมนพืช จำนวน 5 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สารเร่งซุเปอร์ พด. 1 สำหรับผลิตปุ๋ยหมัก สารเร่งซุเปอร์ พด.2 ใช้ผลิตน้ำหมักชีวภาพ จุลินทรีย์ซุเปอร์ พด. 9 ใช้ผลิตจุลินทรีย์เพิ่มความชื้นของฟอสฟอรัสในดินเปรี้ยว จุลินทรีย์สำหรับพืชปรับปรุงดิน พด. 11 เพื่อเพิ่มมวลชีวภาพและธาตุอาหารของพืชปุ๋ยสด ปอเทือง และสโนว์พีค และปุ๋ยชีวภาพ พด. 12 เพิ่มธาตุไนโตรเจน เพิ่มความชื้นของฟอสฟอรัส โปแตสเซียมและผลิตฮอร์โมนกระตุ้นการเจริญเติบโตของพืช

1.4.2.2 กลุ่มผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ด้านควบคุมศัตรูพืช (2 ผลิตภัณฑ์) ได้แก่ สารเร่งซูเปอร์พด.3 สำหรับผลิตจุลินทรีย์ควบคุมเชื้อสาเหตุโรคพืช และสารเร่งซูเปอร์ พด. 7 สำหรับผลิตสารควบคุมและป้องกันแมลงศัตรูพืช

1.4.2.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ด้านรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สารเร่งซูเปอร์ พด. 6 ใช้ผลิตสารบำบัดน้ำเสียขจัดกลิ่นเหม็นและกำจัดลูกน้ำยุงรำคาญ

จากการประเมินผลพบว่า การใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพของกรมพัฒนาที่ดิน สามารถช่วยลดต้นทุนจากการใช้ปุ๋ยเคมีลดลงเฉลี่ยร้อยละ 15 และสารเคมีทางการเกษตรลดลงเฉลี่ยร้อยละ 30 ส่งผลให้ประหยัดเงินตราต่างประเทศจากการนำเข้าปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร และหากสามารถสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าสู่การผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จะช่วยลดต้นทุนจากการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรลงได้ถึง 100% ส่งผลให้ลดต้นทุนการผลิตเฉลี่ยร้อยละ 32 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 47 จากการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับมอบภารกิจให้เป็นหน่วยงานหลักหน่วยงานหนึ่งในการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ปี 2548 – จนถึงปัจจุบัน การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ นับว่าเป็นการทำเกษตรแบบตั้งใจ ไร้สารพิษ สามารถกำหนดตลาดและราคาได้สูงกว่าการทำเกษตรแบบปกติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมพัฒนาที่ดิน และหน่วยงานต่างๆ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ร่วมบูรณาการกัน ขับเคลื่อนร่วมกับภาคีเครือข่ายภายนอก ให้มีการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในหลากหลายชนิดพืช และมีการตรวจสอบรับรองมาตรฐาน และระบบการผลิตรวมถึงให้เครื่องหมายการค้า ที่แสดงถึงความเป็นเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษ ภายใต้โครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ที่มีมุ่งเน้นตลาดเฉพาะ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน โรงแรม และผู้บริโภคที่ใส่ใจในคุณภาพสินค้า โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขับเคลื่อนในฐานะผู้ผลักดัน และให้มาตรฐานด้านการผลิต กระทรวงพาณิชย์ผลักดันด้านการตลาดสินค้าเกษตรทั้งภายในและนอกประเทศ เพื่อประโยชน์ต่อเกษตรกรในรูปแบบต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตั้งแต่การผลิต จนถึงผู้บริโภค

แผนภาพที่ 3-1 แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565

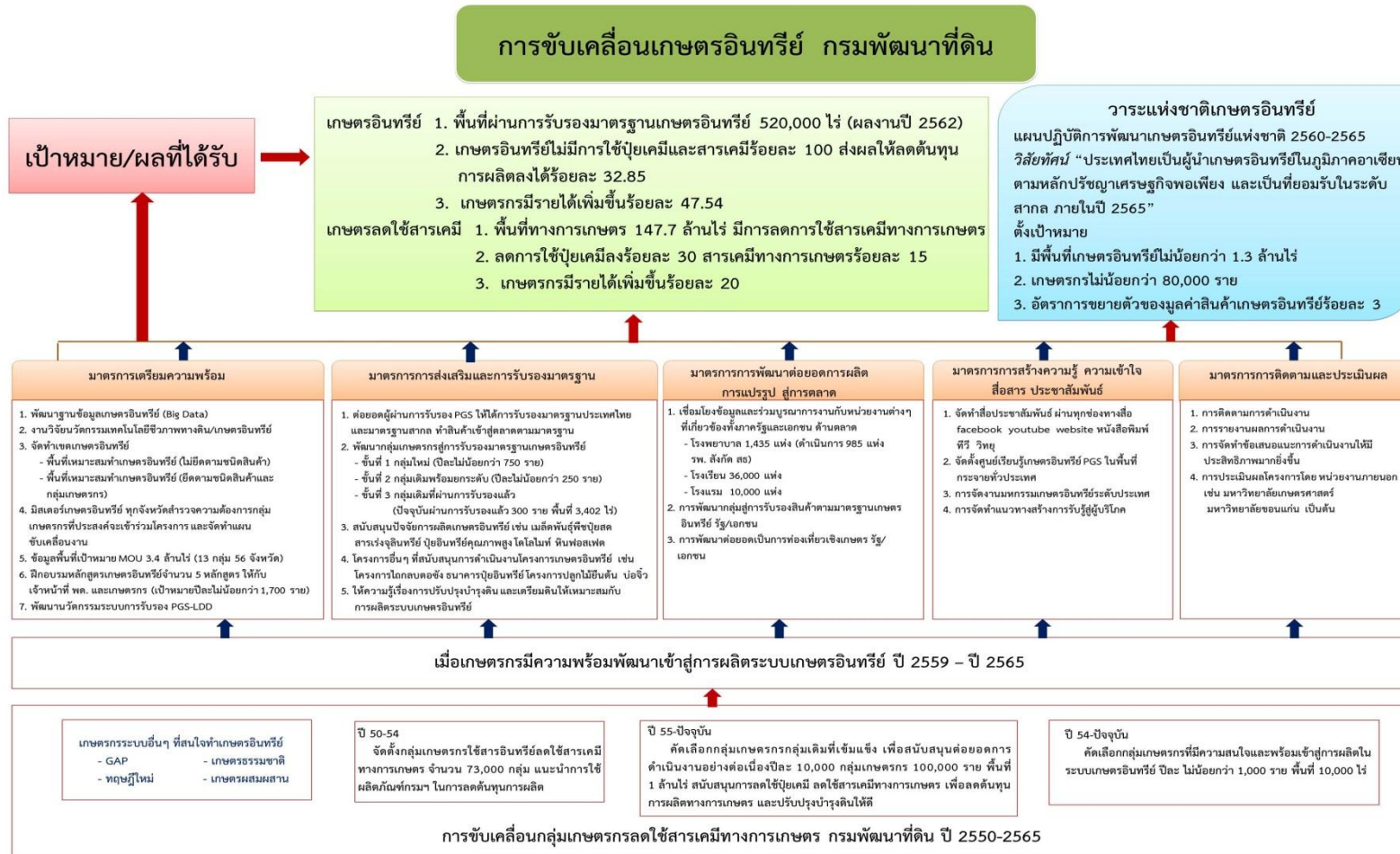
ที่มา: จินตนาและคณะ, 2563

แผนภาพที่ 3-2 แนวทางขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ระดับพื้นที่

ที่มา: จินตนาและคณะ, 2563

แผนภาพที่ 3-3 แผนภาพการขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ กรมพัฒนาที่ดิน

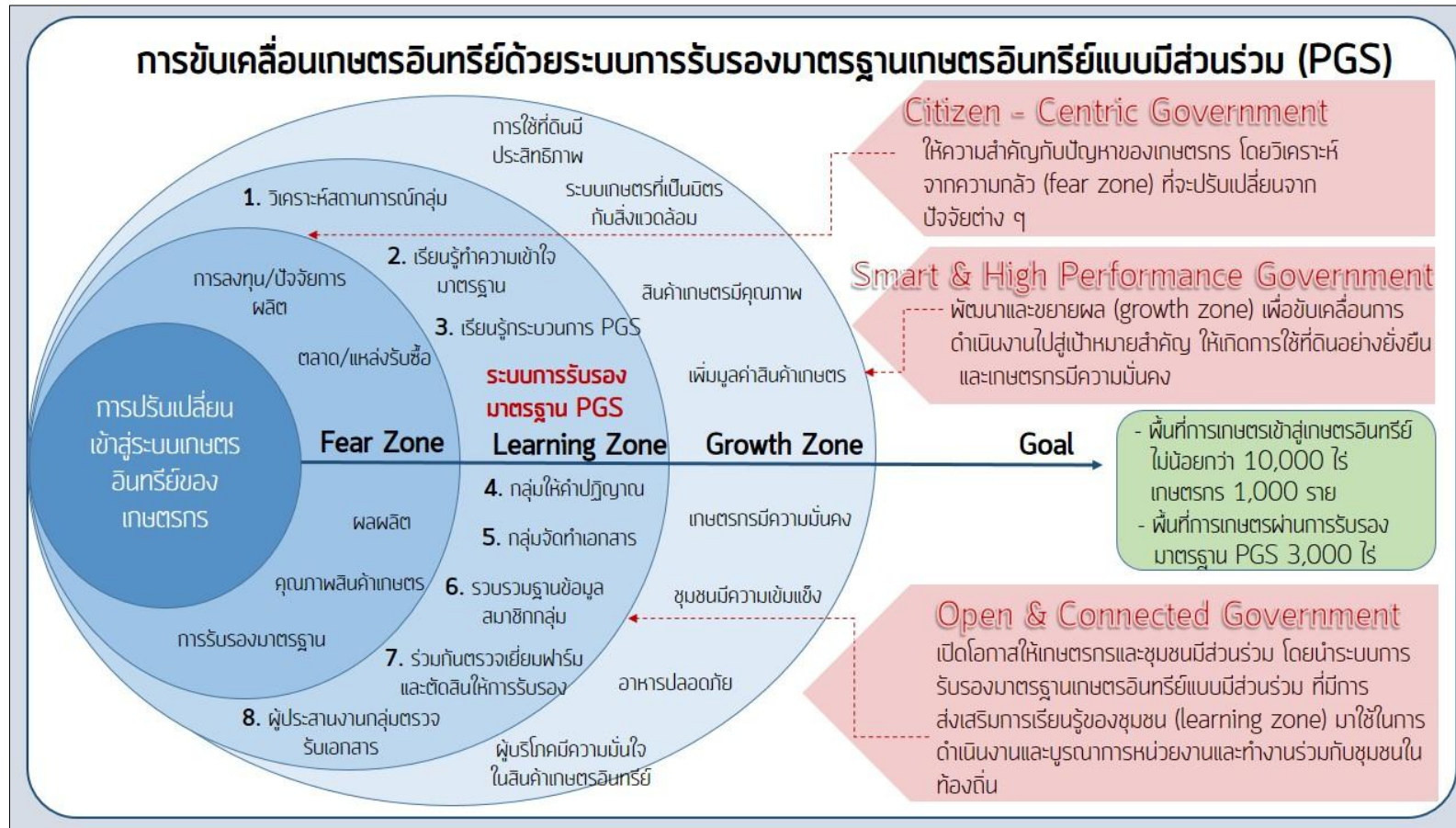
ที่มา: จินตนาและคณะ, 2563

กระบวนการและรูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

ด้วยการตระหนักรู้ของผู้บริโภคและผู้ผลิตทั่วโลกต่อความปลอดภัยด้านอาหารและสิ่งแวดล้อม ปี 2549 รัฐบาลได้ประกาศให้ “เกษตรอินทรีย์” เป็นวาระแห่งชาติ กรมพัฒนาที่ดินได้ขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ส่งเสริมเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อลดต้นทุนจากการใช้ปุ๋ยเคมี และเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน กรมพัฒนาที่ดินพัฒนาต่อยอดกลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรสวนใหญ่่มุ่งมั่นทำเกษตรอินทรีย์ด้วยใจ แต่ไม่สามารถเข้าถึงหน่วยตรวจรับรองได้ เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง ไม่คุ้มกับผลผลิตที่มีน้อย รวมทั้งระบบตรวจรับรองมีเอกสารที่ให้อำนาจจำนวนมาก ไม่เหมาะกับเกษตรกรรายย่อย ในขณะที่อัตราการบริโภคเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรและกระแสการบริโภคดังกล่าว กรมพัฒนาที่ดินเปิดกว้างและทำงานร่วมกับมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย นำระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems : PGS) ขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ จากปัญหาของเกษตรกรที่ทำให้เกิดความกลัวที่จะเปลี่ยนแปลง (Fear zone) ระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์ PGS เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรและชุมชนมีส่วนร่วม (open & connected) เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรตลอดกระบวนการ (learning zone) ตั้งแต่การวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มการเรียนรู้ในกระบวนการรับรอง การรวบรวมฐานข้อมูล การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและให้การรับรอง โดยมี “มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์” เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ จัดทำคลังความรู้ ดำเนินการ Gov Tech จัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ทำให้เกิดการพัฒนาและขยายผล (growth zone) เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายสำคัญให้เกิดการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน ส่งผลให้เกิดการผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูง เกษตรกรมีความมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง และผู้บริโภคได้รับอาหารปลอดภัยและมั่นใจในสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 2562 มีพื้นที่การเกษตรเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ พี จี เอส 13,114 ไร่ เกษตรกร 1,311 ราย และพื้นที่เกษตรผ่านการรับรองเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส จำนวน 3,494 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 26.64)

ผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น (1) กลุ่มเกษตรกรที่เข้าสู่ระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์ PGS มีโอกาสเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น และยังช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและนำไปสู่ความยั่งยืน (2) ผู้บริโภคมีความมั่นใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น และ (3) สนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเหมาะสมตรงตามศักยภาพส่งผลให้เพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและเกิดความมั่นคงทางอาหาร (food security)

แผนภาพที่ 3-4 แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS

ที่มา: จินตนาและคณะ, 2563

แผนภาพที่ 3-5 แผนภาพข้อมูลในถึงความรู้เกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS

ที่มา: จินตนาและคณะ, 2563

วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์

1. การเตรียมความพร้อมเข้าสู่การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์

1.1 การจัดทำข้อมูลเขตเกษตรอินทรีย์

การจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) เพื่อกำหนดพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการทำเกษตรอินทรีย์ โดยจำแนกตามลักษณะการผลิตพืชแบบผสมผสาน พืชเชิงเดี่ยวที่เป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ พืชผักอินทรีย์ ไม้ผลอินทรีย์ รวมทั้งกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่มีเกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว โดยตีกรอบขยายพื้นที่เป็นวงกว้างเป็นหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ เพื่อกำหนดความคุ้มครองพื้นที่เกษตรอินทรีย์ การดำเนินการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องใช้ข้อมูลด้านวิชาการ และมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาพิจารณากำหนดเขตความเหมาะสมของพื้นที่ที่จะทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยมีเกณฑ์ในการนำมาพิจารณาคัดเลือกกำหนดเขตความเหมาะสมพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลชุดดิน ที่บอถึงความเหมาะสมของดินสำหรับการปลูกพืชแต่ละชนิด

1.1.2 ข้อมูลพื้นที่บริเวณดินที่มีปัญหาของประเทศไทย (ดินเค็ม ดินตื้น ดินถล่ม น้ำท่วม แล้งซ้ำซาก พื้นที่ที่สารโลหะหนักปนเปื้อนในดิน เป็นต้น)

1.1.3 ข้อมูลชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

1.1.4 ข้อมูลพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม และแหล่งมลพิษ

1.1.5 ข้อมูลพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ป่าสงวน

นอกจากนี้ ต้องมีการสำรวจข้อมูลและเก็บข้อมูลปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นที่เขตเกษตรอินทรีย์ที่มีความเหมาะสมต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย และสามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

1.2 เตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการดำเนินงานโครงการ

จัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการดำเนินงานโครงการ ซึ่งเรียกว่า “มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์” เพื่อสร้างความเข้าใจความใจการดำเนินงานโครงการเกษตรอินทรีย์ PGS ทุกกระบวนการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 การสำรวจและคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ PGS

มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์ของสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ดำเนินการการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าร่วมโครงการ โดยพิจารณาคัดเลือกจากกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มีความเข้มแข็งของกรมพัฒนาที่ดิน หรือกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์เครือข่ายอื่นๆ ซึ่งหลักเกณฑ์คุณสมบัติที่เหมาะสมเข้าร่วมโครงการ มีดังนี้

1.3.1 มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตที่ลักษณะการเกษตรที่คล้ายกัน หรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน 5 รายขึ้นไป

1.3.2 พื้นที่การผลิตมีความเหมาะสมกับระบบเกษตรอินทรีย์

1.3.3 ผู้ผลิตทุกรายมีหัวใจมุ่งมั่นสู่เกษตรอินทรีย์ เลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี

1.3.4 มีความสมัครใจ และต้องการการรับรองแบบมีส่วนร่วม

1.3.5 กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการพัฒนา เช่นการจัดการด้าน
การผลิต และการตลาด

1.3.6 มีภาคีเครือข่ายเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน

1.4 การเตรียมความพร้อมกลุ่มเกษตรกรกลุ่มใหม่ขั้นที่ 1

กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นปีแรก กรมฯ จะให้การสนับสนุน

1.4.1 การเตรียมดินให้เหมาะสมกับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ เริ่มตั้งแต่
การเก็บตัวอย่างวิเคราะห์ดินแบบ composite sample ก่อนดำเนินงานโครงการ และหลังเก็บเกี่ยว
ผลผลิตทางการเกษตร และนำตัวอย่างดินส่งให้กับกลุ่มวิเคราะห์ดินสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต เพื่อ
วิเคราะห์หาค่าปริมาณอินทรีย์วัตถุ ความเป็นกรด เป็นด่าง ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และจัดทำ
คำแนะนำการจัดการดินที่ดี

1.4.2 การฝึกอบรมหลักสูตร “เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS”

1.4.3 การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดไม่
คลุกยา ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงสูตรสำหรับเกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ พด. เมล็ดพันธุ์พืช
อินทรีย์

1.4.4 การทำกระบวนการกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง

1.4.5 การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อยกระดับเป็นกลุ่มต่อ
ยอดขั้นที่ 2 ในปีงบประมาณถัดไป โดยมีเกณฑ์ในการประเมินผลว่ากลุ่มที่มีศักยภาพจะไปสู่ขั้นที่ 2
ดังนี้

1.4.5.1 มีการจัดทำโครงสร้างองค์กรการบริหารกลุ่ม

1.4.5.2 มีการจัดทำคู่มือ PGS ประจำกลุ่ม และระบบเอกสารที่จำเป็น
กำหนดกฎ กติกา บทลงโทษ

1.4.5.3 มีการแต่งตั้งผู้ตรวจประเมินประจำกลุ่มและผู้ตัดสินให้การ
รับรอง โดยคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถเข้าใจในระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งในระยะแรกอาจตั้ง
บุคคลภายนอก เช่น นักวิชาการ นักพัฒนา ร่วมเป็นคณะกรรมการได้เพื่อเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำและ
จัดทำระบบเอกสาร

1.4.5.4 กลุ่มมีการจัดประชุมเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

1.4.5.5 มีการจัดทำแผนการผลิตฟาร์ม ตามแบบฟอร์ม F2 (แผนการ
ผลิตเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส ของผู้ผลิต)

1.5 การพัฒนาฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์

พัฒนาฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์เป็นแอปพลิเคชันสำหรับเกษตรกรเกษตร
อินทรีย์ PGS เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลเกษตรกรที่ผ่านการรับรอง PGS และ
การออกไปรับรองเกษตรอินทรีย์ PGS แบบออนไลน์

2. การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

2.1 กลุ่มต่อยอดขั้นที่ 2

คือ กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และมุ่งมั่นเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน
เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม กรมพัฒนาที่ดินจะให้การสนับสนุน ดังนี้

2.1.1 การปรับปรุงบำรุงดินให้เป็นดินที่มีชีวิต และการจัดการดินอย่างยั่งยืน

2.1.2 เก็บข้อมูลปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินของแปลงเกษตรอินทรีย์เป็นประจำทุกปี เพื่อศึกษาข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของดิน สมบัติของดิน เมื่อเข้าสู่การผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วมีสมบัติของดินเป็นอย่างไรแตกต่างจากเดิมหรือไม่

2.1.3 ปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดไม่คลุกยา ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงสูตรสำหรับเกษตรอินทรีย์ เมล็ดพันธุ์พืชอินทรีย์

2.1.4 การดำเนินการจนครบทุกขั้นตอนของกระบวนการ PGS จำนวน 8 ขั้นตอน

2.1.4.1 วิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มว่าสมาชิกในกลุ่มมีการเพาะปลูกพืชอะไร ทำการเลี้ยงสัตว์ชนิดใดบ้าง มีสมาชิกคนใดบ้างที่พร้อมทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ มีสมาชิกกี่คนที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว ฯลฯ จัดทำโครงสร้างของกลุ่มให้มีความชัดเจน เพื่อวางแผนการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้มีความต่อเนื่องและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.4.2 เรียนรู้ทำความเข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยเข้ารับการอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์กับหน่วยงานต่างๆ ถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2.1.4.3 เรียนรู้กระบวนการ PGS กำหนดการประชุมกลุ่มเป็นประจำ การวางแผนการบริหารงานในกลุ่ม ทุกรอบการผลิต ร่วมกันกำหนด กฎ กติกา บทลงโทษ และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม รวมทั้งเสนอปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อให้การควบคุมมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2.1.4.4 กลุ่มให้คำปรึกษา สมาชิกทุกคนให้คำมั่นสัญญาว่าจะปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม

2.1.4.5 กลุ่มจัดทำเอกสารที่จำเป็น ได้แก่ ใบสมัครเข้าร่วมระบบ PGS (ตามแบบฟอร์ม F1 ปฏิญญาการสมัครเข้าร่วมโครงการการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม สังกัดกลุ่ม.) จัดทำข้อมูล ชื่อ ที่อยู่ แผนการผลิตเกษตรอินทรีย์ แผนผังแปลง ตำแหน่งพื้นที่ปลูก ขนาดแปลง ประวัติการทำแปลง ปริมาณและคุณภาพผลผลิต(ตามแบบฟอร์ม F2 แผนการผลิตเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส ของผู้ผลิต)

2.1.4.6 กลุ่มรวบรวมฐานข้อมูลสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม (แบบฟอร์ม F3) เพื่อลงทะเบียนข้อมูลกลุ่มเกษตรกรสมาชิกของกลุ่มที่สมัครเข้าร่วมระบบการรับรอง PGS ในเว็บไซต์ของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย

2.1.4.7 ร่วมกันตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน และตัดสินใจให้การรับรอง แปลงผลิตทุกแปลงต้องได้รับการตรวจเต็มรูปแบบตามข้อกำหนด โดยใช้แบบตรวจประเมิน (checklists แบบฟอร์ม F4 โครงการการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม TOAF-PGS Organic) ทำการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนอย่างน้อยปีละครั้ง หรือตามรอบของพืชที่ผลิต (ในช่วงแรกควรตรวจอย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง) นำผลการตรวจประเมินเข้าที่ประชุมกลุ่มให้คณะกรรมการตัดสินใจให้การรับรอง

2.1.4.8 ผู้ประสานงานกลุ่มนำข้อมูลรายการผลการตรวจประเมินฟาร์ม (แบบฟอร์ม F4 โครงการการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม TOAF-PGS Organic) สรุปผลการตรวจรับรองฟาร์ม (แบบฟอร์ม F5 สรุปผลการประเมินฟาร์ม) และข้อมูลรายชื่อสมาชิกในกลุ่มที่ผ่าน

การรับรอง PGS ที่มีรายละเอียดของผลผลิตทั้งหมด จำนวนพื้นที่ที่ผ่านการรับรอง บันทึกข้อมูลใน เว็บไซต์ของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยเพื่อให้มูลนิธิฯ ตรวจสอบข้อมูล และพิจารณาออกใบรับรอง

ผู้ประสานงานกลุ่ม คือหมอดินอาสา หรือเกษตรกรที่ทำหน้าที่ในการประสานการดำเนินงานของกลุ่มให้ดำเนินการจนครบกระบวนการ PGS และขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ผ่านการรับรอง PGS จนกระทั่งออกใบรับรอง PGS จะได้รับค่าตอบแทนในอัตรา 300 บาทต่อคน (ผู้ประสานงานกลุ่มที่ผ่านการทดสอบและได้รับรองการเป็นผู้ประสานงานกลุ่ม PGS เท่านั้น)

ผู้ตรวจประเมินฟาร์ม PGS คือ หมอดินอาสา หรือเกษตรกรที่ทำหน้าที่ในการตรวจประเมินฟาร์มของเกษตรกร PGS จะได้รับค่าตอบแทนในอัตรา 300 บาทต่อแปลงต่อ 3 ครั้ง (ผู้ตรวจประเมินฟาร์มที่ผ่านการทดสอบและได้รับรองการเป็นผู้ตรวจประเมินฟาร์ม PGS เท่านั้น)

2.1.5 การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS ภายในระยะเวลา 3 ปี

2.2 กลุ่มขั้นที่ 3

คือ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS ที่มีความเข้มแข็ง มีเกษตรกรผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ กรมฯ จะให้การสนับสนุน ดังนี้

2.2.1 เก็บข้อมูลปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินของแปลงเกษตรอินทรีย์เป็นประจำทุกปี เพื่อศึกษาข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของดิน สมบัติของดิน เมื่อเข้าสู่การผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วมีสมบัติของดินเป็นอย่างไรแตกต่างจากเดิมหรือไม่

2.2.2 การฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์

2.2.3 การสร้างความรู้ ความเข้าใจ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และการสนับสนุนการตลาด

2.2.3.1 การขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS

1. การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS ตามจุดต่างๆ เพื่อให้เป็นศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

2. การต่อยอดศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS

2.2.3.2 โครงการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ องค์กรความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์

2.2.4 การติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ภาพรวมของโครงการ

แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 3-1 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

กิจกรรม	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561			
	หน่วยนับ	แผน	ผล	ร้อยละ
	ไร่	10,000	13,205	132.05
1. โครงการฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์	ราย	800	795	99.38
- หลักสูตร "รอบรู้เกษตรอินทรีย์"	ราย	400	352	88.00
- หลักสูตร "การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม"	ราย	400	445	111.25
- หลักสูตร "เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน ในกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS : Peer Review Process)"	ราย	200	200	100.00
2. พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์				
1) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์	ไร่	7,500	7,602	101.35
- กลุ่มใหม่ขั้นที่ 1	ราย	750	1,015	135.33
	กลุ่ม	150	150	100.00
2) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ต่อยอดสู่ PGS (กลุ่มเดิม)	ไร่	2,500	5,604	224.15
- กลุ่มเดิมขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3	ราย	250	634	253.60
	กลุ่ม	50	63	126.00
3. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS	แห่ง	12	12	100.00
4. โครงการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning)	โครงการ	1	1	100.00

ที่มา: กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, 2561

จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามแผน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรอินทรีย์ของกรมพัฒนาที่ดินบรรลุวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ ในด้านการส่งเสริมเกษตรกรทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และผลักดันการยกระดับเข้าสู่การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม มีผลการดำเนินงานมากกว่าแผนงานที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 132.05 โดยพบว่า กรมพัฒนาที่ดินสามารถดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีผลการดำเนินงานคิดเป็นร้อยละ 99.38 พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มใหม่

คิดเป็นร้อยละ 101.35 ในกลุ่มเดิม คิดเป็นร้อยละ 224.15 และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ PGS และโครงการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) มีผลการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 100.00

ตารางที่ 3-2 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

กิจกรรม	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562			
	หน่วยนับ	แผน	ผล	ร้อยละ
	ไร่	9,500	16,608.08	174.82
1. โครงการฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์	ราย	1,000	4,198	419.80
- หลักสูตร "รอบรู้เกษตรอินทรีย์"	ราย	400	441	110.25
- หลักสูตร "การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม"	ราย	400	2,815	703.75
- หลักสูตร "เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน ในกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS : Peer Review Process)"	ราย	200	942	471.00
2. พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์				
1) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์	ไร่	7,500	13,114.08	174.85
- กลุ่มใหม่ขั้นที่ 1	ราย	500	1,622	324.40
	กลุ่ม	150	150	100.00
2) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ต่อยอดสู่ PGS (กลุ่มเดิม)	ไร่	2,000	3,494	174.70
- กลุ่มเดิมขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3	ราย	200	312	156.00
	กลุ่ม	10	12	120.00
3. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS	แห่ง	11	11	100.00
4. โครงการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning)	โครงการ	1	1	100.00
5. การจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์	โครงการ	1	1	100.00
6. โครงการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์	โครงการ	1	1	100.00

ที่มา: กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, 2562

จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามแผน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรอินทรีย์ของกรมพัฒนาที่ดินบรรลุวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ ในด้าน

การส่งเสริมเกษตรกรทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และผลักดันการยกระดับเข้าสู่การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม มีผลการดำเนินงานมากกว่าแผนงานที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 174.82 โดยพบว่า กรมพัฒนาที่ดินสามารถดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีผลการดำเนินงานคิดเป็นร้อยละ 419.80 พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มใหม่ คิดเป็นร้อยละ 174.85 ในกลุ่มเดิม คิดเป็นร้อยละ 174.70 และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS โครงการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) การจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ และโครงการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ มีผลการดำเนินงานคิดเป็นร้อยละ 100.00

ตารางที่ 3-3 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

กิจกรรม	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563				หมายเหตุ
	หน่วยนับ	แผน	ผล	ร้อยละ	
	ไร่	53,283			
1. โครงการฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์	ราย	1,700			เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้
- หลักสูตร “เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)”	ราย	500			ไม่สามารถดำเนินการฝึกอบรมได้ตามแผนงานที่กำหนดไว้ จึงคืบ
- หลักสูตร “เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน ในกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม”	ราย	500			งงบประมาณการฝึกอบรม อย่างไรก็ตาม กรมฯ ได้มี
- หลักสูตร "รอบรู้เกษตรอินทรีย์"	ราย	500			นโยบายให้จัดฝึกอบรมแบบ
- หลักสูตร "การพัฒนาศักยภาพผู้ประสานงานการรับรองแบบมีส่วนร่วม"	ราย	100			ออนไลน์ และฝึกอบรม
- หลักสูตร "การพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจประเมินฟาร์มในระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม"	ราย	100			หลักสูตร “เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนให้กับ
					มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์”
					จำนวน 294 คน 6 รุ่น
					ดำเนินการในช่วงปลายเดือน
					ก.ค. - ต้นเดือน ก.ย. 63
2. พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์					
1) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์	ไร่	23,066	19,092	82.77	
- กลุ่มใหม่ ^{ขั้นที่ 1}	ราย	3,672	3,269	89.03	
	กลุ่ม	399	365	91.48	

ตารางที่ 3-3 แผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต่อ)

กิจกรรม	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563				หมายเหตุ
	หน่วยนับ	แผน	ผล	ร้อยละ	
2) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต่อยอดสู่ PGS (กลุ่มเดิม)	ไร่	36,102	20,598	57.05	
- กลุ่มเดิมขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3	ราย	4,325	2,545	58.84	
	กลุ่ม	443	276	62.30	
3. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS	แห่ง	16	35	218.75	ศูนย์ใหม่ 11 แห่ง ศูนย์เดิมต่อยอด 24 แห่ง
4. โครงการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning)	โครงการ	1			อยู่ระหว่างการดำเนินการ (ปรับปรุงข้อมูล)
5. การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ PGS สู่เมืองอาหารปลอดภัย	โครงการ	1			ปรับแผนเข้าสู่โครงการ พัฒนากลุ่มเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
6. โครงการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์	โครงการ	1			อยู่ระหว่างดำเนินการ
7. การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ PGS ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ	ครั้ง	5			คืบหน้าประมาณดำเนินการ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
8. การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชปลอดภัยสำหรับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	กลุ่ม	5			อยู่ระหว่างการดำเนินการ

ที่มา: กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, 2563

จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามแผน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 (ต.ค. 62 – ก.ค. 63) พบว่า การดำเนินงานในด้านการส่งเสริมเกษตรกรทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และผลักดันการยกระดับเข้าสู่การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ที่เป็นการฝึกอบรม และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ต้องใช้กระบวนการรวมกลุ่ม ได้รับผลกระทบต้องมีการปรับแผนการดำเนินงานและปรับรูปแบบวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน จึงคืบหน้าประมาณการฝึกอบรมเพื่อปรับแผนปฏิบัติการในภาพรวมของกรมฯ (Rolling Plan) อย่างไรก็ตาม กรมพัฒนาที่ดินได้มีนโยบายให้จัดฝึกอบรมแบบออนไลน์ และ

ฝึกอบรมหลักสูตร “เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนให้กับมิสเตอร์เกษตรกรอินทรีย์” จำนวน 294 คน 6 รุ่น ดำเนินการในช่วงปลายเดือน ก.ค. -ต้นเดือน ก.ย. 63

สำหรับผลการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรผู้การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ในกลุ่มใหม่ คิดเป็นร้อยละ 82.77 ในกลุ่มเดิมคิดเป็นร้อยละ 57.05 ส่วนกิจกรรมจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ PGS ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ใหม่ 11 แห่ง ศูนย์เดิมต่อยอด 24 แห่ง มีผลงานคิดเป็น ร้อยละ 218.75 โครงการจัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดทำฐานข้อมูล การขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ PGS สู่มือเมืองอาหาร ได้ปรับแผนเข้าสู่โครงการพัฒนาเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ โครงการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์อยู่ระหว่างดำเนินการสำหรับการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ PGS ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ ได้คืบหน้าประมาณดำเนินการเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนกิจกรรมการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดสำหรับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อยู่ระหว่างดำเนินการ (รายละเอียดดังตารางที่ 3-3)

ผลการดำเนินงานเกษตรกรอินทรีย์

ผลการดำเนินงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย คัดเลือกจังหวัดนำร่องใน 13 กลุ่มจังหวัด 56 จังหวัด และจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์รวมทั้งสิ้น 3,392,639.12 ไร่ เรียบร้อยแล้ว

2. การจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตร ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรกรอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ทั้งด้านพืช ประมง และปศุสัตว์ ได้แก่

2.1 มาตรฐานประเทศไทย มกษ. 9000 จากหน่วยรับรองในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2.2 มาตรฐานต่างประเทศเช่น IFOAM EU

2.3 ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems: PGS) จากกรมพัฒนาที่ดินและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

โดยกรมพัฒนาที่ดินได้นำข้อมูลที่ได้รับจากกรมวิชาการเกษตรมาตรวจสอบตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนและจัดทำเป็นแอปพลิเคชันฐานข้อมูลเกษตรกร ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำและปรับปรุงฐานข้อมูลเกษตรกรอินทรีย์ ปัจจุบันมีข้อมูลผู้ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ปี 2562 จำนวน 119 กลุ่ม 40,774 ราย มีพื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ของประเทศไทยที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ จำนวน 531,826.56 ไร่ (ข้อมูลกรมพัฒนาที่ดิน ณ วันที่ 28 พฤษภาคม 2562) พื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ คือ พื้นที่ปลูกข้าว ผัก และผลไม้

ผลการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

การดำเนินงานโครงการเกษตรอินทรีย์ของกรมพัฒนาที่ดิน

เริ่มต้นจากการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรตั้งแต่ปี 2549 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรครอบคลุมทุกหมู่บ้านจำนวนประมาณ 73,000 กลุ่ม โดยถ่ายทอดความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดินให้ดีขึ้น เตรียมความพร้อมเข้าสู่การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ และตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา กรมพัฒนาที่ดินเปิดรับสมัครคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจและประสงค์จะเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยเลือกจากกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ที่กรมฯ ได้เคยจัดตั้งไว้แล้ว หรือกลุ่มเกษตรกรระบบอื่น เช่น ระบบ GAP เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์กับกรมพัฒนาที่ดินจะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้านการปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมกับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ ถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทางการเกษตรที่จำเป็นสำหรับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการด้านเกษตรอินทรีย์ให้กับกลุ่มเกษตรกรดำเนินการ อีกทั้งกรมพัฒนาที่ดินได้ร่วมกับมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย สนับสนุนด้านเทคนิควิชาการในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ด้วยกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส มีเป้าหมายการยอมรับของตลาดภายในประเทศ และภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง และการยอมรับเชิงนโยบายของรัฐ กระบวนการตรวจและรับรองใช้หลักการ PGS IFOAM และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประเทศไทย (Thai Standard Agriculture) มกษ.9000 เล่ม 1 และเล่ม 2 ปรับประยุกต์เข้ากับบริบทของเกษตรกรรายย่อยในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย โดยทางกรมพัฒนาที่ดินได้บูรณาการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนเรื่องการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS มาตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบัน เพื่อใช้ PGS เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ในส่วนของกรมพัฒนาที่ดิน และในปัจจุบันมีกลุ่มเกษตรกรกระจายอยู่ทั่วประเทศ 48 จังหวัด มีศูนย์เรียนรู้ 35 แห่ง ปัจจุบันมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมากกว่า 500 กลุ่ม 5,000 ราย 50,000 ไร่ โดยมีกลุ่มที่สามารถพัฒนาไปสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส จำนวน 12 กลุ่ม เกษตรกรจำนวน 300 ราย พื้นที่ 3,402 ไร่

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
<p>ด้านบริบท (Context)</p> <p><u>แหล่งที่มา</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จากการวิเคราะห์แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรอินทรีย์ 2. จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 6 คน 3. จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 6 คน 4. จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร จำนวน 1 คน 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสอดคล้องของนโยบาย - ความพร้อมของหน่วยงาน <p>ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เหตุผลการเข้าร่วมโครงการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายรัฐบาล <p>เป็นแผนการขับเคลื่อนที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันภายใต้แผนแม่บทด้านเกษตร ประเด็นเกษตรปลอดภัย ที่คำนึงถึงความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนงานการเกษตรสร้างมูลค่า: กิจกรรมส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินเพื่อขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรกรเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ และแผนบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ระดับภาค (Area) 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน เกิดผลลัพธ์ต่อความยั่งยืน มีเป้าหมายภายในปี 2564 ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ (1) มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 600,000 ไร่ (2) เพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 30,000 ราย (3) เพิ่มสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศต่อตลาดส่งออก และ (4) ยกระดับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านเพิ่มขึ้น อีกทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเป้าหมายแผนบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ระดับภาค (Area) ให้ครอบคลุมทั้งประเทศ เพื่อขยายผลไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบตามแผนที่กลุ่ม</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
		<p>จังหวัด 13 กลุ่มจังหวัด 56 จังหวัดได้ร่วมลงนามข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กับกระทรวงมหาดไทย</p> <p>2. ความพร้อมของหน่วยงานในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ</p> <p>ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่จากเดิมที่ยึดการทำงานของหน่วยงานเป็นหลัก เปลี่ยนเป็นยึดการทำงานเชิงพื้นที่เป็นหลัก (Area Approach) โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นแกนกลางการขับเคลื่อนในจังหวัดซึ่งกระทรวงมหาดไทย ได้คัดเลือกจังหวัดนำร่องที่พร้อมขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ใน 13 กลุ่มจังหวัด 56 จังหวัด และได้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ครบทั้ง 13กลุ่มจังหวัดแล้ว พื้นที่เป้าหมายเกษตรอินทรีย์รวมทั้งสิ้น 3,392,639.12ไร่ เน้นพื้นที่ ส.ป.ก. พื้นที่ ค.ท.ช. พื้นที่ภาคเอกชน พื้นที่กลุ่มเกษตรกรที่พร้อมบูรณาการทุกภาคส่วน โดยมีแหล่งรับซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ คือ โรงพยาบาล โรงเรียน โรงแรม ร้านอาหาร ในสถานที่ท่องเที่ยว ตลาดชุมชน และตลาดโมเดิร์นเทรด เป็นต้น</p> <p>3. เหตุผลการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร</p> <p>จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกร พบว่า เหตุผลในภาพรวมส่วนใหญ่ มีแรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ ดังนี้</p> <p>3.1 เป็นระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์ โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
		<p>ภายใต้หลักการพื้นฐาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน</p> <p>3.2 การเป็นเครือข่ายทางสังคมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งระบบนี้จะมีจุดเด่นคือ เป็นองค์กรชาวบ้านเหมาะกับวิถีชีวิต ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้</p> <p>3.3 ค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานไม่สูงเหมือนการรับรองมาตรฐานแบบอื่น และมีขั้นตอนไม่ยุ่งยาก</p>
<p>ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ความเหมาะสมของแผนการดำเนินงาน - ความเหมาะสมของกิจกรรมดำเนินงาน - ความเหมาะสมของหลักสูตรการอบรม 	<p>1. ความเหมาะสมของแผนการดำเนินงาน</p> <p>มีกลไกการดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ โดยฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทต่างๆ เพื่อปรับปรุงยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ฯ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เพื่อให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นผลการประชุมนำไปสู่ “แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 แต่เมื่อพิจารณาแผนปฏิบัติการของหน่วยงานระดับกรมฯ แล้ว เช่น กรมพัฒนาที่ดินพบว่า เป้าหมายของแผนในแต่ละปีงบประมาณยังน้อย ควรสนับสนุนงบประมาณ เพื่อเพิ่มเป้าหมายการดำเนินงานให้มากขึ้น</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
		<p>2. ความเหมาะสมของกิจกรรมดำเนินงาน</p> <p>จากการวิเคราะห์กิจกรรมภายใต้แผนขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ปี 2563 ประกอบด้วย 9 กิจกรรม คือ 1) การฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 2) การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS 3) การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ PGS สู่มี้องอาหารปลอดภัย 4) ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ 5) พัฒนาเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐาน 6) จัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (Organic Zoning) จะเห็นได้ว่า กิจกรรมยังไม่ครอบคลุมการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เนื่องจากยังขาดกิจกรรมในด้านการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าอย่างต่อเนื่อง การแปรรูป การกระจายสินค้า การส่งเสริมช่องทางการตลาดจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน</p> <p>ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มการบูรณาการจากหน่วยงานภายนอกในการเรียนรู้ด้านการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้า การแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้านการกระจายสินค้า ด้านส่งเสริมช่องทางการตลาด ให้ครอบคลุมห่วงโซ่การพัฒนาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ควรมีแรงจูงใจเป็น in kind สำหรับเกษตรกรที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากในช่วงเริ่มต้นจะต้องใช้ความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างมากในการปรับเปลี่ยนจากที่ทำอยู่เดิม</p> <p>3. ความเหมาะสมของหลักสูตรการอบรม</p> <p>จากข้อมูลหลักสูตรการอบรมเกษตรกร</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
		<p>ประกอบด้วยหลักสูตร เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนในกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วมรอบรู้ เกษตรอินทรีย์ การพัฒนาศักยภาพผู้ประสานงานการรับรองแบบมีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจประเมินฟาร์มในระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม</p> <p>จะเห็นได้ว่า หัวข้อการอบรมยังคงมุ่งเน้นที่กระบวนการได้มาซึ่งการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS แต่ยังขาดการฝึกลงมือปฏิบัติจริงในไร่นาหรือแปลงเกษตรกร รวมทั้งในขั้นตอนการเขียนแผนการผลิต การบันทึกข้อมูล การให้คำปรึกษา แนะนำในการปฏิบัติการจัดการแปลงของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการจัดการเอกสารรายงานผลการตรวจประเมินออนไลน์ อาจส่งผลให้เกษตรกรยังไม่ผ่านการรับรองตามมาตรฐาน PGS เท่าที่ควร</p> <p>ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในไร่นา และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งฝึกปฏิบัติในการเขียนแผนการผลิต การจัดทำรายงานเพื่อการตรวจประเมินผ่านระบบออนไลน์ การค้นหาแนวปฏิบัติที่เป็น Best Practice เป็นต้นแบบให้เกษตรกรได้เรียนรู้และพัฒนางานในพื้นที่ของตนเอง</p>
ด้านกระบวนการ (Process)	<ul style="list-style-type: none"> - ความเหมาะสมของกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงาน - ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน 	<p>1. ความเหมาะสมของกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงาน</p> <p>มีกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
		<p>(1) คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (2) คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (3) คณะอนุกรรมการความร่วมมือดำเนินงานโครงการโรงพยาบาลอาหารปลอดภัย (4) คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (5) คณะทำงานพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของจังหวัด (ภายใต้คณะอนุกรรมการพัฒนาเกษตรและสหกรณ์จังหวัด)</p> <p>จะเห็นได้ว่า กลไกดังกล่าวมีการส่งต่อกระบวนการจากระดับนโยบายลงสู่ระดับปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานอื่น การเชื่อมโยงในมิติด้านสุขภาพ และให้ความสำคัญกับช่องทางการตลาดเพื่อกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภค แต่อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเห็นว่าการขับเคลื่อนยังไม่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากภารกิจด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไม่ได้กำหนดเป็นภารกิจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ประกอบด้วยหลายหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องในแต่ละกระบวนการเท่านั้น ดังนั้นเมื่อเจ้าภาพไม่ชัดเจนทำให้การบริหารในภาพรวม การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ การติดตามความก้าวหน้า การแก้ปัญหา การจัดทำระบบฐานข้อมูล ตลอดจนการส่งต่อการดำเนินการตามห่วงโซ่คุณค่า จึงไม่ชัดเจนและขาดความต่อเนื่อง</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
		<p>2. ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน</p> <p>ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบหมายให้ส่วนราชการในสังกัด ดำเนินการตามหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่อง เกษตรอินทรีย์ พืช ปศุสัตว์ ประมง สำหรับการผลิตพืชอินทรีย์ตามแนวทางการรับรอง แบบมีส่วนร่วม มีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้ กรมพัฒนาที่ดินเป็นส่วนราชการหนึ่ง ที่ร่วมบูรณาการขับเคลื่อนการส่งเสริมการทำ เกษตรอินทรีย์ ทั้งภายในกระทรวงเกษตรฯ และนอกกระทรวงเกษตรฯ มีบทบาทหน้าที่ หลักในการนำความรู้ด้านวิชาการเพื่อ ปรับปรุงดิน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการ ปรับเปลี่ยนสู่เกษตรอินทรีย์ และการ พัฒนา กลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตร อินทรีย์ แบ่งออกเป็น การพัฒนา กลุ่ม เกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตร อินทรีย์ ชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นเตรียมความพร้อม และต่อยอดสู่กระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม โดยมีกรมพัฒนาที่ดินและสำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมรับผิดชอบใน พื้นที่ ส.ป.ก. ส่วนขั้นตอนการออกใบรับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ส่วนใหญ่เป็นองค์กรภาคเอกชน</p> <p>จะเห็นได้ว่า กระบวนการยังไม่มี ความ ต่อเนื่องและครอบคลุมในการเอื้อให้ เกษตรกรเข้าสู่ขั้นต่อยอด เนื่องจากข้อจำกัด ในเรื่องความพร้อมของหน่วยรับรองรวมทั้ง ขาดแรงจูงใจทางการตลาดให้กับกลุ่ม เกษตรกร</p>

ตารางที่ 3-4 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของแผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และ CIPP Model (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์ด้วย CIPP Model	ตัวชี้วัด	ผลการวิเคราะห์
ด้านผลที่ได้ (Product)	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรหลังผ่านการเรียนรู้ - การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตร - การเปลี่ยนแปลงผลผลิตหลังจากการอบรม - การเปลี่ยนแปลงรายได้หลังจากการอบรม 	<p>1.ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรหลังผ่านการเรียนรู้</p> <p>1.1 ผู้เข้าอบรมคือเกษตรกรกลุ่มใหม่ขั้นที่ 1 ได้รับความรู้เรื่องหลักการผลิตเกษตรอินทรีย์มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การจัดการดินในระบบเกษตรอินทรีย์ และแนวทางการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS โดยนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในกลุ่มของตนเอง และพิจารณาตัดสินใจเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต่อไป</p> <p>2. การเปลี่ยนแปลงหลังจากการอบรม</p> <p>2.1 ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์กับเกษตรกรต่างกลุ่มต่างพื้นที่ ทั้งในเรื่องการผลิต การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบ PGS การตลาด และได้เข้าใจวิธีการขึ้นทะเบียนเพื่อขอใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรได้ใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS ได้เร็วมากยิ่งขึ้น</p> <p>2.2 จากการประเมินผลพบว่า การใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพของกรมพัฒนาที่ดิน สามารถช่วยลดต้นทุนจากการใช้ปุ๋ยเคมีลดลงเฉลี่ยร้อยละ 15 และสารเคมีทางการเกษตรลดลงเฉลี่ยร้อยละ 30 ส่งผลให้เกษตรกรประหยัดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตรในช่วงการปรับเปลี่ยนเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ และหากสามารถสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าสู่การผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จะช่วยลดต้นทุนจากการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรลงได้ถึงร้อยละ 100 ส่งผลให้ลดต้นทุนการผลิตเฉลี่ยร้อยละ 32 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 47</p>

วิเคราะห์แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์จะอยู่ในกรอบของวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์ ของแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ 2560-2565 โดยมีวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นผู้นำเกษตรอินทรีย์ในภูมิภาคอาเซียน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นที่ยอมรับในระดับสากลภายในปี 2565” โดยมีการตั้งเป้าหมายไว้ 3 ข้อ คือ 1) มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ 2) เกษตรกรไม่น้อยกว่า 80,000 ราย และ 3) อัตราการขยายตัวของมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์เฉลี่ยร้อยละ 3 โดยมีเป้าหมายที่จะเน้นด้านเกษตรอินทรีย์และเกษตรลดใช้สารเคมี มีมาตรการมาช่วยในการสนับสนุนการทำงาน 6 มาตรการ คือ 1) มาตรการเตรียมความพร้อม 2) มาตรการส่งเสริมและการรับรองมาตรฐาน 3) มาตรการพัฒนาต่อยอดการผลิต การแปรรูป สู่การตลาด 4) มาตรการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และ 5) มาตรการติดตามและประเมินผล

สำหรับการดำเนินงานของกรมพัฒนาที่ดิน จะเห็นว่ามีส่วนสำคัญในการสนับสนุนมาตรการเตรียมความพร้อมในเรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน การรักษาหน้าดินตามแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์ การสร้างความพร้อมเกษตรกรสู่การปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยกรมพัฒนาที่ดินได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ครอบคลุมระดับหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมมีปัจจัยและผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพสนับสนุนการผลิตของเกษตรกร รวมทั้งมีกิจกรรมแหล่งน้ำในไร่นา ซึ่งสามารถเป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการทำเกษตรแบบผสมผสาน ดังนั้นจึงทำให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ไม่ต้องเริ่มต้นจากศูนย์

สำหรับมาตรการส่งเสริมและการรับรองมาตรฐาน กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการสนับสนุนการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมภายใต้แผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ 2560-2565 โดยกรมพัฒนาที่ดินสามารถดำเนินการได้ตามแผนงานที่กำหนดไว้ตามผลการประเมินของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562:143-147) ระบุว่า หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมายในระดับดีมาก มีร้อยละความสำเร็จเฉลี่ย 91.98 ของเป้าหมาย และผลการประเมินสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ในเรื่องการเพิ่มพื้นที่ มีสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น มีเกษตรกรได้รับการรับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้น มีการยอมรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับมาก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบเป้าหมายในปี 2565 กับผลการดำเนินงาน (ข้อมูล ณ วันที่ 28 พฤษภาคม 2562) มีข้อมูลผู้ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จำนวน 40,774 ราย พื้นที่เกษตรอินทรีย์จำนวน 531,826.56 ไร่ ดังนั้นหน่วยงานภายใต้แผนปฏิบัติการนี้จำเป็นต้องร่วมบูรณาการการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย โดยแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องในช่วงครึ่งแผนแรกของแผนปฏิบัติการ

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรค ข้อขัดข้องที่ค้นพบในการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นเครื่องมือหรือแนวทางหนึ่งในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหาร จำนวน 1 คน กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติงานในเรื่องเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

จำนวน 6 คน กลุ่มที่ 3 เกษตรกรต้นแบบที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 4 กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ PGS ชั้นที่ 1 จำนวน 1 คน พบว่า

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหาร

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารพบว่า มีความเชื่อมั่นว่าเกษตรอินทรีย์ PGS จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ได้เป็นอย่างดี โดยปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ PGS ต้องเน้นไปที่ชุมชน วิถีชีวิตที่ใส่ใจสุขภาพ เน้นภาพลักษณ์ที่ทันสมัย และมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ที่เข้าไปส่งเสริม ต้องแนะนำองค์ความรู้ โดยเฉพาะพื้นฐานสำคัญลำดับแรกของการทำเกษตรอินทรีย์ คือ ดินต้องดี เมื่อดินดีแล้วอย่างอื่นก็จะตามมา ดังนั้นต้องเน้นเรื่องการปรับปรุงบำรุงดินในพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ให้ดีก่อนแล้วจึงมาเริ่มกระบวนการต่างๆ เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ PGS สำหรับข้อจำกัดเรื่องเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน กรมมีแนวทางให้สร้างเจ้าหน้าที่ขึ้นมาเป็นมิสเตอร์เกษตรอินทรีย์ที่ต้องมีความรู้ ทักษะ ในการเป็นที่เลี้ยงให้กับกลุ่มเกษตรกรทั้งในด้านวิชาการและการบริหารจัดการกลุ่ม

ปัญหาที่พบ

1. เกษตรอินทรีย์ PGS ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักมากในสังคมเนื่องจาก การทำเกษตรอินทรีย์ในกลุ่ม PGS จะมีการปลูกพืชแบบผสมผสานหลากหลายมีในปริมาณไม่มาก ทำให้ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตได้
2. เจ้าหน้าที่ที่ช่วยขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ PGS ยังไม่เพียงพอ
3. ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ยังไม่ตรงตามความต้องการของตลาด

กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติงานในเรื่องเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานพบว่า เกษตรกรให้ความสนใจและยินดีเข้าร่วมระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส ซึ่งการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยเครือข่ายของเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ดินและเผยแพร่องค์ความรู้ควบคู่กับการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย กรมพัฒนาที่ดินมีการบริหารจัดการผ่านหมอดินอาสา นอกจากนี้ การชี้แจงทำความเข้าใจขบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ต่อเกษตรกรสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานเป็นสิ่งสำคัญ ต้องมีการสร้างองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องตามความต้องการของเกษตรกร การนำระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส มาใช้ในการขับเคลื่อนให้กับเกษตรกรที่ผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์มีการขับเคลื่อนอย่างเสมอภาค โปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต สามารถลดต้นทุนและได้ผลคุ้มค่า เกษตรกรมีความพอใจในการผลิตเกษตรอินทรีย์อยู่ได้แบบยั่งยืน อีกทั้งกรมพัฒนาที่ดินยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินทั่วประเทศ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลการพัฒนาที่ดินด้านต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจทั่วไป ในการศึกษาดูงานการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ๆ การขับเคลื่อนกลุ่มผลิตเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องทำสอดคล้องกันทั้งระบบตั้งแต่การผลิต การรับประกันคุณภาพจนถึงการตลาด โดยให้สมาชิกผลิตสินค้าเพื่อใช้บริโภคเอง แบ่งปัน และเพื่อเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบให้ตรงตามความต้องการของตลาด ตลอดจนยกระดับการผลิตพืชผัก ผลไม้ และสมุนไพร ให้เป็นที่ยอมรับ ดังนั้นการนำเอาระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม มาใช้ในการขับเคลื่อนให้กับเกษตรกรที่ผลิตระบบอินทรีย์ โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มมาตรวจรับรองกันเอง โดยที่เกษตรกรทั่วไปหรือผู้ที่สนใจสามารถเข้าร่วมสมัครเป็นสมาชิกได้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS ที่กำลังเป็นที่นิยมทำกัน

และเป็นที่ยอมรับกันในขณะนี้ เพราะการตรวจรับรองจากหน่วยตรวจรับรองภายนอกต้องเสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ซึ่งไม่เหมาะกับเกษตรกรรายย่อยที่ผลผลิตน้อย โดยเฉพาะเกษตรกรที่ผลิตแบบผสมผสาน

ปัญหาที่พบ

1. การทำเกษตรอินทรีย์จะพบปัญหาในเกษตรกรที่มีรายได้ไม่แน่นอนทำให้ไม่สามารถอยู่รวมกลุ่มได้
2. การทำเกษตรอินทรีย์ ค่อนข้างต้องใช้เวลาในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้กับเกษตรกร ดังนั้นจึงต้องใช้เวลาในการขับเคลื่อนอย่างน้อย 3 ปี จึงจะผ่านมาตรฐานการรับรอง
3. การตรวจแปลงเกษตรกรจะมีเอกสารหลายฉบับทำให้เกิดความยุ่งยาก และต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเวลาไปตรวจแปลงเพื่อน และเกษตรกรที่ทำหน้าที่ตรวจประเมินแปลงมีเวลาว่างมาตรวจแปลงไม่พร้อมกัน ทำให้ต้องใช้เวลาดำเนินการค่อนข้างนาน ซึ่งส่งผลทำให้การตรวจรับรองเกิดความล่าช้า
4. การทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง และต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เป็นเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างนาน ช่วงระยะเวลาที่ปรับเปลี่ยนจะไม่มีรายได้ ทำให้เกษตรกรที่มีความสนใจแต่เป็นผู้มีรายได้น้อยมีความท้อถอยทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมทำเกษตรอินทรีย์ได้
5. มีปัญหาเรื่องการส่งข้อมูลแผนการผลิตให้กับมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยค่อนข้างยากลำบาก เพราะระบบเซิร์ฟเวอร์ของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยเก่าและล้าสมัยเพราะใช้งานมานานมากกว่า 10 ปีแล้ว ทำให้ขั้นตอนการส่งข้อมูลยุ่งยากซับซ้อน และบางครั้งข้อมูลที่เกษตรกรส่งไปก็ไม่เข้าในระบบของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย ส่งผลทำให้ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน
6. การจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ครบถ้วน ทำให้เมื่อดำเนินการไปแล้ว พบปัญหาการยอมรับจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน หรือพื้นที่ส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน
7. การมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้กับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจน พบปัญหาการทำงานซ้ำซ้อน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่เป็น Facilitator ส่งผลต่อการสนับสนุน การดำเนินโครงการฯ ทำให้ต้องใช้เวลาสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
8. การสนับสนุนปัจจัยการผลิตมีความล่าช้าในช่วงเริ่มต้น รวมทั้งเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ซึ่งอาจหาได้ยากในท้องถิ่น
9. ผู้บริโภคมีข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์น้อยมาก จึงไม่ตระหนักถึงความสำคัญ และไม่นิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์

กลุ่มที่ 3 เกษตรกรต้นแบบที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจกับเกษตรอินทรีย์ระบบ พี จี เอส และยินดีจะนำระบบนี้มาใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เพราะมีความเหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อยที่เน้นการปลูกพืชแบบผสมผสาน เพื่อให้มีทั้ง ข้าว ผัก และผลไม้ เก็บเกี่ยวตามฤดูกาล อีกทั้งมีคุณภาพและรสชาติที่ดีที่สุด อีกทั้งเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พี จี เอส นี้ มีหลักการและมาตรฐานการผลิตที่มีความน่าเชื่อถือ

เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ทำให้เกิดความโปร่งใสจากการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้ถึงกลไกและกระบวนการในการตรวจรับรองทั้งหมด แต่ทุกคนไม่จำเป็นต้องรู้รายละเอียดทุกอย่างเท่ากัน และในขณะเดียวกันต้องมีการปกป้องข้อมูลที่สามารถเป็นข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลที่เป็นความลับทางการค้า ประกอบกับกระบวนการเรียนรู้ระบบชุมชนรับรองไม่ใช่มีเป้าหมายเพียงเพื่อการรับรองผลผลิต แต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาชุมชนและเกษตรกรอินทรีย์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลเทคนิคการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลการผลิตและการตลาด ได้แก่ การตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน (Peer Review Process) มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ในทุกกลุ่มเกษตรกรพึงพอใจในกระบวนการนี้มาก เนื่องจากก่อนมีเกษตรกรอินทรีย์ระบบ พี จี เอส เกษตรกรไม่มีโอกาสได้ไปเรียนรู้ซึ่งกันและกันต่างคนต่างทำ แต่หลังจากร่วมกับระบบนี้ที่มีการร่วมกันตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ทำให้เกิดการนำความรู้ที่ได้เห็นในแต่ละแง่มุมของฟาร์มเพื่อนนำมาปรับประยุกต์ใช้พัฒนาการผลิตของตนเอง เช่น การสร้างแนวกันชน การจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ด้วยตนเองจากมูลสัตว์และไส้เดือน การใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสงในการปลูกพืช การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การให้คำแนะนำ และการคิดวางแผนร่วมกันกับผู้ประกอบการและผู้บริโภค เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันความนิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์มีแนวโน้มขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว มีปริมาณการผลิตมากขึ้น จึงทำให้มีการคาดการณ์ไว้ว่าในอนาคตอันใกล้ ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเฉพาะตัวจากตลาดสินค้าที่มีราคาสูง กลายเป็นตลาดการบริโภคสามัญที่มีการบริโภคโดยทั่วไป ส่งผลให้ผู้ผลิตที่สามารถคงต้นทุนสินค้าที่ต่ำได้เท่านั้น ที่จะสามารถแข่งขันในตลาดต่อไปได้เพื่อไว้จำหน่ายตลอดทั้งปี ถือเป็น การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตบนพื้นฐานของความยั่งยืนและมีความมั่นคงทางอาหาร

ปัญหาที่พบ

เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ด้านปัจจัยการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ทางวิชาการที่ถูกต้อง และผู้บริโภคมีข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรกรอินทรีย์น้อยมาก จึงไม่ตระหนักถึงความสำคัญ และไม่นิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์เท่าใดนัก

กลุ่มที่ 4 กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมเกษตรกรอินทรีย์ PGS ชั้นที่ 1

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจกับเกษตรกรอินทรีย์ระบบ พี จี เอส และยินดีจะนำระบบนี้มาใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์เพราะเกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่ติดปัญหาเรื่องไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน สมาชิกในกลุ่มให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนกลุ่มสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS โดยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในทุกครั้ง โดยหากติดภารกิจก็จะให้สมาชิกในครัวเรือนมาร่วมกิจกรรมแทน

ปัญหาที่พบ

1. การจัดทำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS มีระยะเวลาปรับเปลี่ยนเพื่อขอใบรับรองของแต่ละพืชใช้เวลาไม่เท่ากัน ทำให้ความตั้งใจจริงของเกษตรกรในช่วงแรกเปลี่ยนไปเมื่อต้องรอคอยใบรับรองซึ่งใช้เวลาประมาณ 6-18 เดือน
2. เกษตรกรต้องหาตลาดในการขายผลผลิตทางการเกษตรเอง
3. การกรอกข้อมูลเข้าระบบมีความซับซ้อนของการตั้งชื่อ username สำหรับสมัครขอขึ้นทะเบียนใบรับรอง PGS ซึ่งต้องขึ้นต้นด้วยด้วย LDD และมีรหัสตัวเลข 9 ตัว และต้องเปลี่ยน

ใหม่ทุกปี การนำเข้าข้อมูล เช่น รูปภาพ ซึ่งผู้นำเข้าข้อมูลไม่สามารถตรวจสอบรูปภาพก่อนส่งได้ การเตรียมเอกสารพื้นฐานของกลุ่มตามแบบฟอร์มต้องเตรียมข้อมูลให้ครบถ้วน เพื่อก록ข้อมูลให้เสร็จในครั้งเดียว

4. กลุ่มเกษตรกรยังมีคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตไม่เพียงพอ

สรุปปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัย

1. การเริ่มต้นเกษตรกรอินทรีย์ แนวคิดต้องเริ่มจากการปรับปรุงคุณภาพดินให้ดี มีคุณภาพก่อน แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ไปเริ่มจากระบวนการเข้าสู่ระบบการรับรอง PGS จึงทำให้บรรลุเป้าหมายได้ยาก

2. การดำเนินงานของกรมพัฒนาที่ดินที่ผ่านมาขับเคลื่อนโดยหน่วยงานในส่วนกลาง เข้าไปดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรกรโดยตรง ขาดการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานในพื้นที่ได้แก่ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขตและสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเกษตรกร ทำให้การขับเคลื่อนทำได้น้อย ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

3. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ยังขาดความรู้เชิงลึกเรื่องเกษตรกรอินทรีย์ และการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์

4. เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อยดูแลไม่ทั่วถึง ความถี่ในการเข้าไปให้คำปรึกษา แนะนำไม่ต่อเนื่อง

5. เกษตรกรยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ และการรับรองมาตรฐาน

6. เกษตรกรยังขาดความรู้ ทักษะ ในการจัดทำแผนการผลิตเกษตรกรอินทรีย์การปฏิบัติในแปลงตามแนวทางเกษตรกรอินทรีย์

7. การทำเกษตรกรอินทรีย์ต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง และต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เป็นเกษตรกรอินทรีย์ค่อนข้างนาน ช่วงระยะเวลาที่ปรับเปลี่ยนจะไม่มีรายได้ ทำให้เกษตรกรที่มีความสนใจแต่เป็นผู้มีรายได้น้อยมีความท้อถอยทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมทำเกษตรกรอินทรีย์ได้

8. การตรวจแปลงเกษตรกรจะมีเอกสารหลายฉบับทำให้เกิดความยุ่งยาก และต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเวลาไปตรวจแปลงเพื่อน และเกษตรกรที่ทำหน้าที่ตรวจประเมินแปลงมีเวลาว่างมาตรวจแปลงไม่พร้อมกัน ทำให้ต้องใช้เวลาดำเนินการค่อนข้างนาน ซึ่งส่งผลทำให้การตรวจรับรองเกิดความล่าช้า

9. ระบบการจัดทำเอกสารรายงานการประเมินเพื่อขอรับรองมาตรฐาน PGS ผ่านระบบออนไลน์ไม่สะดวก ไม่ทันสมัย

10. การกำหนดเป้าหมายจำนวนเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรกรอินทรีย์ PGS กับเป้าหมายจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS ยังมีสัดส่วนที่น้อย

11. ขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชนให้ครบวงจรของการพัฒนาตั้งแต่ การผลิต การรับรองมาตรฐาน การแปรรูปการกระจายสินค้า การตลาดสู่ผู้บริโภค

12. ตลาดไม่แน่นอน เกษตรกรขาดความมั่นใจ

13. ใบรับรองมาตรฐานมีอายุเพียง 1 ปี รอบการประเมินตรวจรับรองถี่เกินไปและใช้เวลานาน ในกรณีที่เกษตรกรผลิตเหมือนเดิมควรต่ออายุได้เลย

14. การมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้กับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจน พบปัญหาการทำงานซ้ำซ้อน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่เป็น Facilitator ส่งผลต่อการสนับสนุน การดำเนินโครงการฯ ทำให้ต้องใช้เวลารสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

15. ผู้บริโภคมีข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์น้อยมาก จึงไม่ตระหนักถึงความสำคัญ และไม่นิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์

ปัจจัยและองค์ประกอบที่ทำให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่มีผลทำให้การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ประสบความสำเร็จ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ หน่วยงาน องค์กรสนับสนุนในพื้นที่ องค์กรจัดระบบเกษตรอินทรีย์ PGS (มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย) และผู้บริโภค ผู้ประกอบการ ที่ต้องทำงานร่วมกันโดยจะเน้นจากความต้องการของกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก แสวงหาแนวร่วมการพัฒนาาร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กร หรือผู้ประกอบการ หรืออาสาสมัคร เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยหรือองค์ประกอบของความสำเร็จ มีดังนี้

1. ความร่วมมือของสมาชิกในการขับเคลื่อนกลุ่มสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (PGS)
2. ความเชื่อมั่นต่อกัน (Trust) มีการคิดร่วมกันและความสามัคคีของสมาชิกภายในกลุ่มและชุมชน
3. มีการจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม จัดตั้งกองทุนพัฒนาเพื่อการเกษตรยั่งยืน
4. การบริหารจัดการการผลิตและการตลาดที่ดีผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม
5. มีช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลาย และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคหลายระดับ
6. กระบวนการเรียนรู้มีระบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ภาคทฤษฎี การปฏิบัติจริงในไร่ นา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการศึกษาดูงานต้นแบบที่ดี
7. มีกลไกการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์โดย “มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์” ในระดับจังหวัด
8. หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนครอบครัวอย่างเป็นระบบ
9. กลุ่มเกษตรกรถ้ามีการรวมตัวกันของเกษตรกรรุ่นเก่า ซึ่งมีทักษะประสบการณ์ในการผลิตกับเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งมีความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสามารถทำให้ขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ได้ดี
10. การมีทัศนคติเชิงบวกของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS มีความร่วมมือในชุมชน คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม
11. รูปแบบการผลิตที่เป็นเกษตรผสมผสาน โอกาสที่จะเกิดโรคและแมลงน้อย จึงทำให้ความจำเป็นที่จะต้องใช้สารเคมีมีน้อย

สรุป

นโยบายรัฐบาลให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์ โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาไว้ชัดเจน แต่เนื่องจากเกษตรอินทรีย์ ไม่มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบโดยเฉพาะ ดังนั้นการขับเคลื่อน การติดตามผลการดำเนินงานตามกลไกที่มีอยู่ยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การปฏิบัติยังเป็นการทำงานแบบแยกส่วน ทำให้การขยายผล การทำเกษตรอินทรีย์ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร สำหรับการศึกษาเน้นการศึกษาการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ จากการศึกษาพบว่า เป้าหมายที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมยังมีสัดส่วนที่น้อย เมื่อเทียบกับเป้าหมายรวมของเกษตรอินทรีย์ สำหรับกระบวนการและรูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ตีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของเกษตรกร เพียงแต่บางขั้นตอนยังต้องปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพ เช่น การส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่ที่อาจดูแลไม่ทั่วถึง สำหรับในส่วนของกลุ่มเกษตรกรพบว่า ในระยะเริ่มต้นการปรับเปลี่ยนเข้าสู่เกษตรอินทรีย์อาจมีต้นทุนสูงและยังไม่มีรายได้ในช่วงของการปรับเปลี่ยน ดังนั้นภาครัฐจำเป็นต้องให้การสนับสนุน ส่วนในขั้นตอนการผลิตและการขอรับรองมาตรฐานยังมีบางจุดที่ต้องปรับปรุงประสิทธิภาพและลดเวลาลง หากปัญหาข้อจำกัดดังกล่าวได้รับการแก้ไข การทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมก็จะเป็นเครื่องมือที่ดีในการขับเคลื่อนขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ โดยปัจจัยความสำเร็จคือ ความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของสมาชิกภายในกลุ่ม การมีผู้นำที่เข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ดี การมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นที่เล็งด้านวิชาการ การมีองค์ความรู้ที่ถูกต้องสำหรับการทำเกษตรอินทรีย์ และที่สำคัญคือ เกษตรกรต้องมีตลาดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์

บทที่ 4

แนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบ การรับรองแบบมีส่วนร่วม

ตัวอย่างการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส

1. กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัฟไทย จำกัด

ที่ตั้ง 59 หมู่ 10 บ้านทัฟไทย ตำบลหมอ อำเภอบางบาล จังหวัดสุรินทร์

ผู้ประสานงานระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม นางกัญญา อ่อนศรี

เดิมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทัฟไทยมีการจัดตั้งกลุ่มในนาม “กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและอาชีพทางเลือกบ้านทัฟไทย” ตั้งแต่ปี 2543 สมาชิก 30 ครอบครัว จาก 4 หมู่บ้าน ปลูกข้าวส่งออกในนามสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ จำกัด มีมาตรฐานที่ได้รับการรับรองแล้ว ได้แก่ มาตรฐาน EU, IFOAM, PGS, Organic Thailand, GI (Geographical Indication), GMP (Good Manufacturing Practice), HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point) และสหกรณ์กำลังดำเนินการขอรับรองมาตรฐานจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) แต่ยังมีชาวนาจำนวนมากเสียโอกาสในการได้รับการรับรองตามมาตรฐาน เพราะมีพื้นที่น้อยและอยู่นอกโควตา รวมทั้งพืชผลหลังนา พืชผักหลังบ้าน และปศุสัตว์ สัตว์น้ำที่เกษตรกรทำในระบบเกษตรอินทรีย์ผสมผสานก็ไม่อยู่ในระบบการรับรองด้วย เพราะค่าใช้จ่ายสูงไม่คุ้มกับผลผลิตที่หลากหลายอย่างละเล็กละน้อย ที่ผ่านมากลุ่มได้เริ่มทำ “ตลาดนัดสีเขียว” ให้เกษตรกรมาขายตรงให้กับผู้บริโภคทุกวันเสาร์ที่ในอำเภอมืองสุรินทร์ ปัจจุบันขยายเปิดตลาดนัดเป็น 4 ครั้งต่อสัปดาห์ที่อำเภอบางบาลและในหมู่บ้าน ทำให้ผู้ผลิตมีรายได้ประจำ

เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2557 ได้จัดตั้งเป็น “สหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัฟไทย จำกัด” เพื่อขยายฐานการผลิตข้าวอินทรีย์ และจัดการผลิตผลเกษตรอินทรีย์ (Organic Produces) สำหรับผู้บริโภคภายในประเทศ โดยเฉพาะข้าว และปศุสัตว์ สมาชิกสหกรณ์มีความเห็นว่า กระบวนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พี จี เอส ทำให้ขยายฐานผู้ผลิตสินค้าอินทรีย์ได้มากขึ้น จากเดิมมีสมาชิก 4 กลุ่มหมู่บ้าน ปัจจุบันขยายเป็น 15 กลุ่ม 16 หมู่บ้าน 8 ตำบล ได้แก่ ตำบลหมอ ตำบลโคกยาง ตำบลตาเบา ตำบลประทัดบุ ตำบลสลักไต่ ตำบลบ้านไทร และตำบลข้างปี มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 230 ราย มีพื้นที่การเพาะปลูกทั้งหมด 4,000 ไร่ ปริมาณผลผลิตทั้งหมด 800 ตัน รูปแบบการผลิต เป็นการปลูกพืช-เลี้ยงสัตว์ผสมผสาน (Integrated crop-livestock organic farming system) กิจกรรมปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เกื้อกูลกัน เพื่อพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายในกลุ่มมากที่สุด

กระบวนการกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มมีการประชุมปรึกษาหารือกันเดือนละหลายครั้ง และการวางแผนการตรวจและรับรองตามหลักการ พี จี เอส กลุ่มได้แต่งตั้งผู้ตรวจประเมิน

กลางของกลุ่ม (Group's Inspector) ที่ผ่านการฝึกและปฏิบัติเกษตรกรอินทรีย์มาอย่างยาวนาน และเชิญอาจารย์จากมหาวิทยาลัย และหน่วยงานกรมปศุสัตว์ในพื้นที่ที่เป็นที่เลี้ยงในการตรวจเยี่ยมแปลงเพื่อน (Peer Review) โดยสมาชิกทุกฟาร์มได้รับการตรวจปีละ 3 รอบ ก่อนการตัดสินใจให้การรับรอง โดยกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มได้จัดให้มีวันผู้ผลิตพบผู้บริโภคทุกปี (Open Farm to Consumers) เพื่อแสดงความโปร่งใส และประชาสัมพันธ์กลุ่มให้กับผู้บริโภค นอกจากนี้ องค์กร หน่วยงาน กลุ่มเกษตรกร มาศึกษาดูงานของกลุ่มปีละไม่ต่ำกว่า 3,000 คน

ด้านการร่วมมือกับองค์กร หน่วยงาน เนื่องจากกลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัฟไทย จำกัด มีความเข้มแข็ง มีผู้นำที่มีแนวคิดพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง ผลงานเป็นที่ประจักษ์ สามารถดำเนินการด้านการตลาดด้วยกลุ่มชุมชนร่วมมือกันจากฐานราก สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนด้านการตลาดในการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์ จากโรงแรมต่างๆ ผู้บริโภคและส่วนราชการ ในกรุงเทพฯ รวมทั้งผู้บริโภคในจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริ โครงการคนกล้าคืนถิ่น เป็นต้น การได้รับการรับรอง PGS ทำให้สามารถขยายช่องทางตลาดได้มากขึ้น นอกจากนี้กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์และเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ ร่วมกันเปิดร้าน Organic Outlet ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าของกลุ่มและเป็นร้านอาหารอินทรีย์ บริหารจัดการโดยคณะกรรมการของกลุ่มเกษตรกร และเชื่อมโยงเป็นจุดส่งเสริมการท่องเที่ยว กลุ่มสุรินทร์มีศักยภาพในการขยายฐานการผลิตได้มากกว่านี้ เนื่องจากมีตลาดรองรับการบริโภคข้าวอินทรีย์ และด้านการผลิตมีเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากสนใจเข้าร่วมกลุ่มอินทรีย์ PGS แต่ทั้งนี้จะต้องมีคณะกรรมการประสานงานที่บูรณาการกันในพื้นที่ที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการร่วมวางแผนการผลิต การรับประกันคุณภาพ และการจัดการตลาดร่วมกันเป็นห่วงโซ่

2. กลุ่มปลูกฮัก (เกษตรอินทรีย์วิสาหกิจชุมชน คำเขื่อนแก้ว)

ที่ตั้งกลุ่ม 116 หมู่ 8 ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

ผู้ประสานระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม นายพรทวี ศรีสง่า

เครือข่ายปลูกฮักบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ เริ่มต้นในปี 2558 จากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ปลูกแตงโมเป็นพืชหลังนาครั้งแรกใช้ชื่อกลุ่ม “แตงโมหวานปลอดสารพิษ คำเขื่อนแก้ว” มีสมาชิก 30 คน โดยได้รับการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มจาก องค์การบริหารส่วนตำบลลุมพุก และในปี 2559 สถานีพัฒนาที่ดินยโสธร กรมพัฒนาที่ดิน ในการส่งเสริมการไถกลบตอซัง และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์โดยการใช้วัสดุในพื้นที่ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 221 คน มีสมาชิกที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมโดยมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย จำนวน 105 ราย พื้นที่จำนวน 1,469 ไร่ กลุ่มหอมมะลิอินทรีย์ จำนวน 12 ราย 100 ไร่ โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยกลยุทธ์การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ทั้งช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มโอกาสทางการตลาด และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลพลานที่เกิดจากความรักในถิ่นอาศัย รักในอาชีพ รักเพื่อนบ้าน ผู้บริโภคและเป็นการรักษาทรัพยากรดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์ไว้ให้ลูกหลาน เกษตรกรที่สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสมัครใจที่จะทำเกษตรอินทรีย์ และขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เริ่มทำความเข้าใจกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาพื้นที่ มีหน่วยงานราชการ องค์กรต่างๆ ที่เข้ามาร่วมบูรณาการช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน และการประสานงานกับ

หมอดินอาสา โดยมีกลุ่มปลูกผักท้องถิ่น หมอดินอินทรีย์ วิถีโยธธ ที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมประจำปี 2561 ซึ่งเป็นผลงานต่อเนื่องจากความสำเร็จของ 2 โครงการที่กรมพัฒนาที่ดินให้การสนับสนุน คือ โครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์เพื่อลดใช้สารเคมีทางการเกษตร/เกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็ง มีการผลิตและใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านเจ้าหน้าที่ของ กรมพัฒนาที่ดิน ส่วนภูมิภาค และเครือข่ายหมอดินอาสา ในการขับเคลื่อนพัฒนาการเกษตรไปสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ และโครงการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งให้เกิดการบูรณาการครอบคลุมภารกิจภารกิจวิจัยนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ การฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานด้านที่เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์เป็นการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรด้านปัจจัยการผลิตที่ใช้ในกระบวนการผลิตให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัย มีความยั่งยืนทางการเกษตรและรักษาสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมเป็นต้นแบบและขยายผลไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง โดยความสำเร็จของการดำเนินการกลุ่ม เกิดขึ้นได้เนื่องจากความร่วมมือของคนหลายรุ่น โดยภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่า ปัจจุบันกลุ่มผู้ผลิตแตงโมอินทรีย์ปลูกผักเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค มีคุณค่าทำสัญญาสั่งซื้ออย่างต่อเนื่อง และผลิตแตงโมไม่ทันกับความต้องการของตลาด นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรต้นแบบ แนะนำขั้นตอนวิธีการปลูกแตงโมปลอดสารพิษ เทคนิคการขายและช่องทางการตลาดออนไลน์ ในงานเกษตร 4.0 เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารอีกด้วย

3. กลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS เพชรบูรณ์

ที่ตั้งกลุ่ม 225 หมู่ที่ 9 ตำบลป่าเลา อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ประสานระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม นายมานะ สุหนต์

ในปี 2560 มีสเตอร์เกษตรอินทรีย์ได้รับการติดต่อประสานจากกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจที่จะผลิตพืชอินทรีย์ จึงได้เข้าไปในพื้นที่ของตำบลป่าเลา อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะส่งกลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมโครงการพัฒนากลุ่มเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ซึ่งเริ่มต้นมีสมาชิก จำนวน 37 ราย 271 ไร่ โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส เพชรบูรณ์ โดยมีนายมานะ สุหนต์ เป็นประธานกลุ่ม แต่เดิมในชุมชนตำบลป่าเลา ส่วนใหญ่เกษตรกรปลูกพืชผักขายเป็นอาชีพหลัก แต่มีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก จึงตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน ตั้งแต่ปี 2555 จึงเริ่มต้นจากปลูกผักอินทรีย์บริโภคในครัวเรือนก่อน เพื่อสุขภาพและความปลอดภัยของคนในครอบครัว โดยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองและเมื่อพืชผักเหลือจากการบริโภคจึงนำไปวางขายในตลาดชุมชน ถือเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง จากประสบการณ์ของนายมานะ สุหนต์ ที่ทำการปลูกพืชแบบอินทรีย์มาโดยตลอด 3 ปี ในปี 2558 ได้เป็นผู้นำจัดตั้งกลุ่ม “เกษตรอินทรีย์ PGS เพชรบูรณ์” ขึ้น มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 37 ราย โดยได้รับการสนับสนุนและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินเพชรบูรณ์ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 8 กรมพัฒนาที่ดิน และในปี 2560 กลุ่มฯ ได้ไปรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (มกอท.) จากการเป็นผู้นำ

ที่มีความสามารถ ในปี 2562 สามารถขยายเครือข่ายการทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พีจีเอส จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS เพชรบูรณ์ จำนวนสมาชิก 45 ราย พื้นที่จำนวน 277.1 ไร่ กลุ่มนางั่ว จำนวนสมาชิก 7 ราย พื้นที่ 25.2 ไร่ กลุ่มอำเภอเขาค้อจำนวนสมาชิก 10 ราย พื้นที่ 191.1 ไร่ กลุ่มอำเภอน้ำหนาว จำนวนสมาชิก 17 ราย พื้นที่ 219.2 ไร่ และกลุ่มอำเภอวิเชียรบุรี จำนวนสมาชิก 21 ราย พื้นที่ 158 ไร่

กลุ่มฯ ได้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้พืชอินทรีย์มีตลาดรองรับและสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในชุมชนเพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีตลาดอินทรีย์ภายในจังหวัด ได้แก่ ตลาดที่บ้านปากปู ตลาดด้านหน้าสหกรณ์การเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลาดบริเวณองค์พระพุทธรมหาธรรมราชา ตลาดถนนคนเดิน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ตลาดกรีนมาร์เก็ต ตลาดชุมชนภายในตำบล และตลาดเอกชน เช่น บริษัท เลมอนฟาร์ม เป็นต้นนอกจากนี้ นายมานะ สุนทรต์ ยังได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งยังได้รับการเชิญเป็นวิทยากรสมทบร่วมกับมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (มกอท.) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ด้านเกษตรอินทรีย์ โดยมีการขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พีจีเอส เพชรบูรณ์ และได้ร่วมกันทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ได้แก่ การอบรม การตรวจเยี่ยมฟาร์ม การตรวจหาสารตกค้างในผลผลิต โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย ผ่านทางสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ในการวิเคราะห์สารตกค้างในผลผลิต ก่อนออกสู่ตลาด และยังได้รับการสนับสนุนน้ำยาในการวิเคราะห์ตรวจหาสารตกค้างในผลผลิตอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มฯ โดยสมาชิกกลุ่มฯ ได้วางแผนการผลิตพืชอินทรีย์ออกสู่ตลาด จึงทำให้กลุ่มได้รับใบรับรองมาตรฐานด้านเกษตรอินทรีย์พีจีเอส (PGS) ทำให้เป็นที่รู้จักทั้งจากภาครัฐและเอกชน ในกระบวนการผลิตและผลผลิตได้รับการยอมรับของสินค้าที่ออกสู่ตลาด ประกอบกับสินค้าที่จะออกสู่ตลาดต้องได้รับการตรวจสอบหาสารพิษตกค้างในผลผลิตตามกระบวนการของการทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่น ตั้งแต่เริ่มต้นการผลิตจนกระทั่งนำผลผลิตออกสู่ตลาด นอกจากนี้สินค้าที่ผลิตจากกลุ่มฯ และเครือข่ายยังได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายทั้งภายในชุมชน จังหวัด และนอกจังหวัดอีกด้วย เนื่องจากมีใบรับรองมาตรฐานจากมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยในการนำสินค้าไปจำหน่ายที่ตลาดทุกครั้ง ทั้งในตลาดของรัฐและเอกชน ซึ่งในปัจจุบันนี้สินค้าอินทรีย์ที่ผลิตจากกลุ่มฯ และเครือข่าย ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค และได้ขยายเครือข่ายไปยังกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการภายในจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดใกล้เคียง แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ศูนย์แห่งนี้ได้ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 30 จากรายได้ตลอดทั้งปีและมีแปลงที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พีจีเอส ในปี 2562 จำนวน 30 แปลง มีสมาชิกจากเดิมปี 2558 จำนวน 37 ราย 1 กลุ่ม เพิ่มขึ้นเป็น 404 ราย 35 กลุ่ม และในปี 2563 สถานีพัฒนาที่ดินเพชรบูรณ์ได้ดำเนินการของบประมาณในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ในระดับอำเภอ จำนวน 2 ศูนย์ ได้แก่ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อส่งเสริม

เกษตรกรที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการพัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และพัฒนาพื้นที่ด้านการเกษตรในการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างยั่งยืนต่อไป

4. ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS เชียงราย

ที่ตั้งศูนย์ 285 หมู่ 7 ตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ผู้ประสานระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม นางยุวดี เชื้อเมืองพาน

ศูนย์ฯ นี้อยู่ภายใต้กลุ่ม พี จี เอส ออแกร์นิคเชียงราย (เกษตรผสมผสาน)

เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรในตำบลนางแล ตำบลท่าสุต ตำบลสิริก และตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดินมีสมาชิกทั้งหมด 42 ราย ดำเนินการขอรับรองเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส จำนวน 26 ราย ผ่านการรับรองแล้ว 6 ราย และอยู่ในระยะปรับเปลี่ยนอีก 20 ราย มีการปลูกผัก ผลไม้ ตามฤดูกาล ด้วยระบบอินทรีย์ (Organic) เพื่อส่งมอบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและปลอดภัยถึงมือผู้บริโภค อีกทั้งเป็นการสร้างระบบนิเวศที่ดีกลับคืนสู่สังคม ในพื้นที่ศูนย์ฯ เป็นเกษตรผสมผสาน 10 ไร่ นาข้าว 3 ไร่ โดยยึดหลักการดำเนินงานตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมจังหวัดเชียงราย ซึ่งมาตรฐานนี้เป็นข้อกำหนดขั้นต่ำสำหรับการรับรองการผลิตเกษตรอินทรีย์โดยกลุ่มเกษตรกรจังหวัดเชียงราย ที่มุ่งเน้นตลาดภายในประเทศ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เกษตรจากฟาร์ม (พืช สัตว์มีชีวิต หรือ เนื้อ นม ไข่) และผลิตภัณฑ์จากการเกษตรอินทรีย์ สำหรับการแปรรูปผลิตภัณฑ์นั้นต้องเป็นพื้นที่เดียวกับกลุ่มผลิต หรือการบรรจุหีบห่ออยู่ภายใต้การควบคุมดูแลโดยกลุ่ม ผลผลิตที่สอดคล้องกับมาตรฐานนี้สามารถใช้คำว่า “เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม” และใช้สัญลักษณ์ติดที่ผลิตภัณฑ์ หรือการโฆษณาได้ตามเงื่อนไข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า มีปัญหาอุปสรรค ข้อขัดข้องในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจากการสำรวจกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องประกอบกับการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการและรูปแบบการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ ดังนี้

1. การที่จะทำให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส หน่วยงานรัฐที่เป็นหน่วยสนับสนุนควรบูรณาการความร่วมมือให้เป็นเอกภาพและสนับสนุนตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกัน เช่น งบประมาณในการต่อยอดองค์ความรู้หลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ คุณประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์ในแง่ที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศอีกด้วย

2. ควรสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องดิน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ และเชื่อมโยงกับระบบนิเวศเกษตร

3. ปรับปรุงกระบวนการทำงานโดยใช้กลไกของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นหลัก ในส่วนของกรมพัฒนาที่ดินใช้ “มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์”

4. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS ควรประกอบด้วยเกษตรกรรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บริหารจัดการเพิ่มเติมในเรื่องขององค์ความรู้ การผลิต การจัดการและการตลาดได้อย่างครบวงจร

5. สร้างการรับรู้แก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น เกษตรกร ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ โดยสร้างเนื้อหาที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม สื่อสารผ่านช่องทางที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะสื่อออนไลน์

6. สนับสนุน สร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในทุกกระบวนการตั้งแต่การผลิต การรับรองมาตรฐาน การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ การกระจายสินค้า ตลาด การควบคุมคุณภาพจนถึงมือผู้บริโภค

7. ฝึกอบรม สร้างความรู้ ความเข้าใจ เรื่องมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ หลักสูตรผู้ประสานงานกลุ่มแก่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำกลุ่ม ผู้ประสานงาน และเกษตรกรให้ขยายผลมากขึ้นผ่านสื่อออนไลน์

8. ฝึกปฏิบัติให้คำแนะนำในแปลงแก่เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งในการตรวจประเมินฟาร์มเพื่อน ควบคุมจัดทำรายการที่จะตรวจประเมินให้สามารถใช้งานได้ง่าย และบันทึกเชื่อมโยงกับระบบออนไลน์ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

9. ขั้นตอนการผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS กำหนดไว้ 3 ชั้น ชั้นละ 1 ปี กรณีที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS มีความเข้มแข็ง มีความสมบูรณ์ในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรกรอินทรีย์ และมีความพร้อมรับการตรวจก่อนครบ 3 ปี ควรมีความยืดหยุ่นให้สมัครเพื่อขอการรับรองได้ก่อนครบเวลาตามที่กำหนด

10. การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS ใรับรองควรมีอายุมากกว่า 1 ปี หรือใช้กระบวนการต่ออายุใรับรองมากกว่าเริ่มต้นการขอใรับรองใหม่ ซึ่งใช้กระบวนการและระยะเวลาค่อนข้างนาน

11. หน่วยตรวจรับรองมาตรฐาน PGS คือ มูลนิธิเกษตรกรอินทรีย์ไทยควรปรับปรุงระบบการลงทะเบียน การรายงานผลการตรวจประเมินฟาร์มให้มีความสะดวกทันสมัย รองรับจำนวนเกษตรกรที่ลงทะเบียนเพิ่มมากขึ้น

12. การทำเกษตรกรอินทรีย์ในช่วงแรก เกษตรกรต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจเป็นอย่างสูงในการปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบเดิม มาเป็นเกษตรที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีโดยเฉพาะในขั้นตอนการเตรียมดิน การจัดการดินและธาตุอาหารพืช การดูแลพืชปลูก ดังนั้น รัฐบาลควรสร้างแรงจูงใจ เป็น in kind สำหรับเกษตรกรที่ทำเกษตรกรอินทรีย์

13. ควรกำหนดเขตพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรอินทรีย์ในเบื้องต้นและเผยแพร่สำหรับสำหรับผู้ปฏิบัติงานในการวางแผน รวมทั้งเกษตรกรใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะเลือกการผลิตแบบเกษตรกรอินทรีย์

14. เร่งรัดการจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกร พื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ ผลผลิต และผลิตภัณฑ์เกษตรกรอินทรีย์ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการและเชื่อมโยงการตลาด โดยพัฒนาต่อยอดในรูป Application ที่ใช้งานได้ง่าย สะดวก

15. ควรพัฒนา ยกระดับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS ที่มีความพร้อม เข้าสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่มีกิจกรรมการชิม รับประทานอาหารจากผลิตผลเกษตรกรอินทรีย์ในแปลงของเกษตรกร เป็นการสร้างรายได้ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุป

จากตัวอย่างต้นแบบความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS ที่ประสบความสำเร็จสามารถที่จะเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรกลุ่มใหม่ที่สนใจจะเข้าสู่การผลิตเกษตรกรอินทรีย์ได้ศึกษา เรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความสำเร็จเร็วขึ้นได้โดยไม่ต้องลองผิดลองถูกด้วยตนเอง จากการศึกษาครั้งนี้มีอยู่จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์ทัฟไทย จำกัด จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มปลูกฮัก (เกษตรกรอินทรีย์วิสาหกิจชุมชน คำเขื่อนแก้ว) จังหวัดยโสธร กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS เพชรบูรณ์ และศูนย์เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ PGS เชียงราย นอกจากนี้ในส่วนของกรมพัฒนาที่ดิน ได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ PGS ทั่วประเทศ รวมจำนวน 35 แห่ง ซึ่งควรจัดทำฐานข้อมูลเป็นองค์ความรู้เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ ให้เกษตรกรและผู้สนใจสามารถเข้าถึงได้ง่าย เกิดความสะดวกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและสร้างกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของตนเองต่อไป

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

นโยบายของรัฐบาลให้ความสำคัญกับการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน ได้มีแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 ซึ่งเกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกสำหรับกลุ่มเกษตรกรที่จะปรับเปลี่ยนการผลิตแบบดั้งเดิมที่มีการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีมาเป็นการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี โดยจะพึ่งพิงและใช้วัสดุธรรมชาติหมุนเวียนในแปลงของตนเองให้มากที่สุด ซึ่งจะสร้างความปลอดภัยให้กับทั้งเกษตรกร ผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ผลผลิตและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จะเป็นที่เชื่อมั่นและยอมรับของผู้บริโภค และตลาดต่างๆ ได้ ต้องมีมาตรฐานการรับรองเกษตรอินทรีย์ ซึ่งหลายๆ มาตรฐานรับรองโดยหน่วยงานที่สาม มีขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยาก ซับซ้อน และค่าใช้จ่ายสูง ในขณะที่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นการรับรองมาตรฐานโดยสมาชิกกลุ่มชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ อาศัยหลักความไว้วางใจและเชื่อมั่นในความโปร่งใส สุจริต ประกอบกับมีค่าใช้จ่ายในการรับรองไม่สูง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแผนการขับเคลื่อน กระบวนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมว่าจะ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ได้อย่างไร มีปัญหาอุปสรรค อย่างไรบ้าง รวมทั้งหาต้นแบบที่เป็นตัวอย่างความสำเร็จเพื่อขยายผลสู่เกษตรกรที่สนใจจะทำเกษตรอินทรีย์ต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นเครื่องมือที่จะช่วยขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่ปลูกพืชแบบผสมผสานมีผลผลิตหลายอย่าง ซึ่งการรับรองจะรับรองผลผลิตทุกอย่างภายในแปลง เหมาะสมสำหรับการจำหน่ายในตลาดชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง แต่อย่างไรก็ตาม กรณีที่ผลิตผลสามารถเก็บได้นาน มีการแปรรูป และสมาชิกในกลุ่มสามารถสร้างช่องทางการตลาดได้หลากหลาย รวมทั้งตลาดออนไลน์ สินค้าเกษตรอินทรีย์ PGS ก็มีศักยภาพในการขยายสู่ตลาดที่กว้างขวางขึ้น สำหรับปัญหา อุปสรรคที่พบส่วนใหญ่เป็นปัญหาอุปสรรคในกระบวนการดำเนินงานที่สามารถปรับปรุงแก้ไขและยกระดับการพัฒนาขึ้นได้ด้วยการทำแผนปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น ผลการศึกษายังพบตัวอย่างต้นแบบความสำเร็จของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS ที่จะเป็นอย่างยิ่งให้เกษตรกรกลุ่มใหม่ที่สนใจจะเข้าสู่การผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้ศึกษา เรียนรู้ เป็นแนวทางสำหรับมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความสำเร็จเร็วขึ้นได้โดยไม่ต้องลองผิดลองถูกด้วยตนเอง มีอยู่จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัฟไทย จำกัด จังหวัดสุรินทร์
2. กลุ่มปลูกฮัก (เกษตรอินทรีย์วิสาหกิจชุมชน คำเขื่อนแก้ว) จังหวัดยโสธร
3. กลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS เพชรบูรณ์
4. ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ PGS เชียงราย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้เกษตรกรให้มีความต่อเนื่อง ครอบคลุมทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด

1.2 ภาครัฐควรจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกร และพื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการโครงการเกษตรอินทรีย์ ให้สามารถแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ประชาสัมพันธ์ และสอนการใช้ Application ให้เกษตรกร ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคเพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงด้านการผลิต การลงทะเบียนขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประเภทต่างๆ แปรรูป และตลาด ตลอดจนส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร ตั้งแต่กระบวนการวางแผนการผลิต การผลิต การดูแล การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา การแปรรูปสินค้า

2.2 ภาครัฐควรเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร เพื่อให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในกระบวนการเกษตรอินทรีย์ ในขั้นตอนที่แต่ละกลุ่มเกษตรกรเกี่ยวข้อง

2.3 การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS ในใบรับรองควรมีอายุมากกว่า 1 ปี หรือใช้กระบวนการต่ออายุในการรับรองมากกว่าเริ่มต้น การขอใบรับรองใหม่ในกรณีที่เกษตรกรมีแผนการผลิตเหมือนเดิม

2.4 ควรให้การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง เพราะการพัฒนาเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต้องใช้เวลานานพอสมควร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมการรับรอง PGS อย่างใกล้ชิด คอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำทางวิชาการ โดยให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นระบบเกษตรอินทรีย์จากแต่เดิมเป็นระบบเกษตรเคมี พร้อมให้คำแนะนำด้านการปรับปรุงบำรุงดินอย่างถูกวิธี และคอยกระตุ้นให้เกษตรกรมีกำลังใจในการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

2.5 การสร้างการรับรู้ให้แก่เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยให้มิสเตอร์เกษตรอินทรีย์ทำหน้าที่เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้และเป็นผู้สนับสนุนให้กับกลุ่มเกษตรกร ให้ความรู้ความเข้าใจ กฎหมาย ระเบียบ กระบวนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)

2.6 เจ้าหน้าที่และเกษตรกรควรศึกษาบทบาทหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกงานด้านการเกษตร เพื่อวิเคราะห์ความร่วมมือในการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น งานด้านสาธารณสุข ที่สนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ การวิเคราะห์เป้าหมายกลุ่มผู้บริโภค เช่น โรงเรียน โรงแรม โรงพยาบาล เป็นต้น

2.7 ควรมีการสร้างกลยุทธ์ให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์พีจีเอส โดยการสร้างแรงจูงใจ หรือสมัครใจมาทำ เช่น การเปรียบเทียบให้เห็นข้อดี-ข้อเสียในระบบการเกษตรแบบต่าง ๆ ทั้งด้านรายได้ ช่องทางการตลาด ต้นทุนการผลิต สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษา วิเคราะห์ แผนเกษตรอินทรีย์ในภาพรวม เพื่อให้เห็นความสอดคล้อง เชื่อมโยงของแผนย่อย แนวทาง มาตรการ กิจกรรม การขับเคลื่อนของทุกหน่วยงานที่จะ

ร่วมบูรณาการกันให้บรรลุตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2565

3.2 ควรทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS ภายใต้แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เกษตรอินทรีย์ไทย, มูลนิธิ. คู่มือการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560.
- คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 และแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551.
- คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559.
- ชนวน รัตนวราหะ. เกษตรยั่งยืน เกษตรกรรมกับธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2540.
- ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สำนักงาน. คู่มือการปฏิบัติงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559.
- กุศล ทองงาม. ประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาชลประทาน และน่าน้ำฝนจังหวัด เชียงใหม่. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.
- พัฒนาที่ดิน, กรม. คู่มือการพัฒนาที่ดิน สำหรับหมอดินอาสาและเกษตรกร. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2549.
- มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวปฏิบัติในการใช้มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 9000 เล่ม 1 (G) -2557 เกษตรอินทรีย์ เล่ม 1: การผลิต แปรรูป แสดงฉลาก

- และจำหน่าย ผลผลิตและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์. กรุงเทพฯ : สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2557.
- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, สำนักงาน. มาตรฐานเกษตรอินทรีย์. นนทบุรี : สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์, 2562.
- วิริยะ คล้ายแดง. เกษตรอินทรีย์ : นโยบายภาครัฐ. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานบริการวิชาการ 2 สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549.
- เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. การประเมินผลยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ระยะครึ่งยุทธศาสตร์ฯ). กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562.
- สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. แผนปฏิรูปประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561.
- สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561.

วารสารและหนังสือพิมพ์

- ชนกานต์ ฤทธินนท์ และ มนชยา อรุณยศ. “อิทธิพลของผู้นำกลุ่มต่อการตัดสินใจยอมรับการทำเกษตรอินทรีย์”, วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. 24 (1), 2560 หน้า 23-37.
- ณัชชา ลูกรักษ์, ดุสิต อธิณวัฒน์ และ วีระ สินเดชาภิรักษ์. “ปัญหาและอุปสรรคในการปรับเปลี่ยนเพื่อการผลิตพืชผักอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดราชบุรีที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์”, Thai Journal of Science and Technology. 2 (2), 2556. หน้า 125-133.
- เดือนแรม บ่อเงิน, สมเกียรติ ชัยพิบูลย์, ขนิษฐา เสถียรพิระกุล และวรรณวิไล จุลพันธ์. “การเข้าสู่การผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่”, Journal of Modern Management Science. ปีที่ 12 (2), ธันวาคม 2562. หน้า 185-200.
- ธนิษฐา ปานนง และพนามาศ ตริวรรณกุล. “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี”, Agricultural Science. Journal. ปีที่ 49 (2), พฤษภาคม-สิงหาคม 2561. หน้า 179-192.
- วิรัชชัย เจียมปัญญารัช. “ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์ของไทย: บทเรียนจากเกษตรกรรายย่อย”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (20), 2560. หน้า 199-215.
- สวรรณค์ มณีโชติ และดุสิต อธิณวัฒน์. “การประยุกต์ใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนเกษตรกรรายย่อย”, Thai Journal of Science and Technology. ปีที่ 8 (5), กันยายน-ตุลาคม 2562. หน้า 454-467.

อัญชลี ยิ้มสมบูรณ์, สุณีย์ กาศจำรูญ, สุวิมล อังควาณิช และกฤษณพล จันทร์พรหม. “การจัดการความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม”, วารสารบรรณศาสตร์ มศว. ปีที่ 4 (2), กรกฎาคม-ธันวาคม 2554. หน้า 56-66.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

เกษณี ยะใหม่วงศ์. “ทัศนคติและแรงจูงใจในการปลูกพืชอินทรีย์ของเกษตรกรในตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่”. ปัญหาพิเศษปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2551.

จิรวรรณ เงามแก้ว. “ความต้องการได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.

ณรงค์ศักดิ์ น่วมเจริญ. “ผู้นำกับการสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ ศึกษาผ่านผู้นำชุมชน: ชุมชนบ้านขำปลาไหล ตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.

สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. เอกสารประกอบการประชุมชี้แจงการดำเนินงานตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.

บรรยาย, ปาฐกถา

จินตนา อินทรมงคล และสมชัย วิสารทพงศ์. บรรยายเรื่อง “การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม”. ณ ห้องประชุม 2 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 19 พฤษภาคม 2563.

กฎหมาย

“ยุทธศาสตร์ชาติ (2561-2580)”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135, 13 ตุลาคม 2561, หน้า 1-71.

ภาษาต่างประเทศ

Electronic database

IFOAM. “PARTICIPATORY GUARANTEE SYSTEMS (PGS)”. (Online). Available : <https://www.ifoam.bio/en/organic-policy-guarantee/participatory-guarantee-systems-pgs>, 2020.

ภาคผนวก

2. แบบสอบถามสำหรับเกษตรกร

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประวัติการทำเกษตรอินทรีย์

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการผลิตเกษตรอินทรีย์

ส่วนที่ 4 ทศนคติที่มีต่อเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

ที่อยู่.....

เบอร์ติดต่อ.....

บทบาทของท่านในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ .....

สถานะการเป็นหมอดินอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน เป็น ไม่เป็น

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่เป็นข้อความตรงกับตัวท่านมากที่สุด

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. ระดับการศึกษา

ไม่ได้รับการศึกษา

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษา

อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี (ระบุ).....

3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ต่ำกว่า 10,000 บาท

10,000-20,000 บาท

20,001-30,000 บาท

มากกว่า 30,000 บาท

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประวัติการทำเกษตรอินทรีย์

2.1 ประวัติการฝึกอบรมเกษตรอินทรีย์

2.1.1 หลักสูตรที่ 1 พื้นฐานเกษตรอินทรีย์ PGS

 เคยเข้าฝึกอบรม ไม่เคยเข้าฝึกอบรม

2.1.2 หลักสูตรที่ 2 การตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อน

 เคยเข้าฝึกอบรม ไม่เคยเข้าฝึกอบรม

2.2 ประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์

2.2.1 การผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

 เคยผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ไม่เคยผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

2.2.2 ระยะเวลาในการทำเกษตรอินทรีย์

 1 ปี 2 ปี 3 ปี 4 ปี 5 ปี มากกว่า 5 ปีขึ้นไป**ส่วนที่ 3 ข้อมูลการผลิตเกษตรอินทรีย์**

3.1 ชนิดพืชที่ปลูก

.....

.....

3.2 ขนาดพื้นที่ทำเกษตร

.....

3.3 การปรับปรุงบำรุงดินในการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

 มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ มีการใช้น้ำหมักชีวภาพ ไม่มีการใช้น้ำหมักชีวภาพ อื่นๆ ระบุ.....

3.4 ต้นทุนการผลิตและรายได้ก่อนและหลังทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

1) ก่อนทำการผลิตเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (เกษตรเคมี)

ชนิดพืชหลัก ระบุ.....

1.1) ต้นทุนการผลิต

ค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท/ไร่/ปี).....

ค่าปุ๋ย (บาท/ไร่/ปี)

- ปุ๋ยเคมี.....

- ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมัก.....

ค่ายากำจัดศัตรูพืช (บาท/ไร่/ปี)

- ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง.....

- สารอินทรีย์ไถ่แมลง.....
- ค่าจ้างไถ (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าจ้างปลูก (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าจ้างเก็บเกี่ยว (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (บาท/ไร่/ปี).....
- 1.2) รายได้จากขายผลผลิต (บาท/ปี).....
- 2) หลังทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)
- 2.1) ชนิดพืชหลัก ระบุ.....
- ค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าปุ๋ย (บาท/ไร่/ปี)
  - ปุ๋ยเคมี.....
  - ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมัก.....
- ค่ายากำจัดศัตรูพืช (บาท/ไร่/ปี)
  - ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง.....
  - สารอินทรีย์ไถ่แมลง.....
- ค่าจ้างไถ (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าจ้างปลูก (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าจ้างเก็บเกี่ยว (บาท/ไร่/ปี).....
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (บาท/ไร่/ปี).....
- 2.2) รายได้จากขายผลผลิต (บาท/ปี).....

ส่วนที่ 4 ทศนคตที่มีต่อเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.1 ท่านมีบทบาทอย่างไรบ้างในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ท่านคิดว่าปัจจัยใดที่ทำให้การทำเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ/ไม่สำเร็จ ขอให้ท่านเล่าตัวอย่างความสำเร็จของตนเองหรือกลุ่ม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3 มีปัญหาอุปสรรคในเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.4 ท่านต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/ผู้ที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนหรือดำเนินการในเรื่องใดเพิ่มเติมบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.5 ท่านเชื่อมั่นในการทำเกษตรอินทรีย์ระดับไหน และจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผนวก ข ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่พบเกษตรกร

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ
วัน เดือน ปีเกิด	3 พฤศจิกายน 2507
การศึกษา	ปริญญาตรี วท.บ.(เกษตรศาสตร์) สาขาวิชาพืชไร่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปริญญาตรี ศศ.บ.(รัฐศาสตร์) สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาโท MSc. Geo-information Science and Earth Observation สาขา Sustainable Agriculture สถาบัน ITC, เนเธอร์แลนด์

ประวัติการทำงานโดยย่อ

1. ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายสารบรรณ สำนักงานเลขานุการกรม กรมพัฒนาที่ดินระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ปีพ.ศ. 2546
  2. ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดอ่างทอง สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 1 กรมพัฒนาที่ดิน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ปีพ.ศ. 2548 – 2550
  3. ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดนนทบุรี สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 1 กรมพัฒนาที่ดิน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ปีพ.ศ. 2550 – 2554
  4. ดำรงตำแหน่งปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการ หน่วยงานจัดตั้งเป็นการภายในสำนักสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน กรมพัฒนาที่ดิน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ปีพ.ศ. 2553
  5. ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ กองการเจ้าหน้าที่ กรมพัฒนาที่ดิน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ปีพ.ศ. 2554 – 2559
  6. ดำรงตำแหน่งเลขานุการกรม สำนักงานเลขานุการกรม กรมพัฒนาที่ดิน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ปีพ.ศ. 2559 – 2560
- ตำแหน่งปัจจุบัน รองอธิบดี สังกัด กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม

Mobilizing Organic Agriculture through Participatory Guarantee System (PGS)

ผู้วิจัย นางสาวภัทราภรณ์ โสเจยยะ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการผลิตแบบอุตสาหกรรมและการค้า ทำให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรเชิงเดี่ยว มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้รวมทั้งใช้สารเคมีที่เกินความจำเป็น ก่อให้เกิดการตกค้างปนเปื้อนในดินและแหล่งน้ำ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญมีการตรวจพบสารเคมีตกค้างในผลผลิต ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าไปต่างประเทศ เกิดผลกระทบทางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ที่เป็นระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรในรูปแบบการทำเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ และใช้ปัจจัยในการผลิตที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอนเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและความปลอดภัยกับสุขภาพ อีกทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ด้วยผู้บริโภคและผู้ผลิตในปัจจุบันตระหนักถึงความปลอดภัยและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals, SDGs)

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งในปัจจุบันคือ ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์มีมากขึ้น เกษตรกรผู้ผลิตรุ่นใหม่ก็มีความต้องการผลิตมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาในเรื่องการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบต่างๆ ที่ยังล่าช้าและไม่เพียงพอ รวมทั้งเกษตรกรในชนบทเข้าถึงยากส่งผลให้ปริมาณการผลิตไม่แน่นอน ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ ขาดความเชื่อมั่นในมาตรฐานของสินค้า ทั้งนี้การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์มีทั้งมาตรฐานระดับสากล มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประเทศไทย และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมซึ่งระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems, PGS) เป็นระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้หลักการพื้นฐานความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ตามคำจำกัดความของ International Federation of Organic Agriculture Movements; IFOAM) ซึ่งระบบนี้จะมีจุดเด่นคือ เป็นองค์กรชาวบ้านเหมาะสมกับวิถีชีวิต ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ และที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานไม่สูงเหมือนการรับรองมาตรฐานแบบอื่น ดังนั้นผู้วิจัย

จึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยนี้ขึ้นมา เพื่อศึกษากระบวนการ ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะทำให้การทำเกษตรอินทรีย์ ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและเพื่อการส่งออก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแผนการขับเคลื่อนและกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)
2. วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ของการขับเคลื่อนกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา ข้อขัดข้องที่ค้นพบ สำหรับปรับปรุงกระบวนการ และรูปแบบการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเกษตรยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม รวมถึงข้อมูลนโยบายทางการเกษตรและเกษตรยั่งยืนของประเทศไทย ข้อมูลแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ และศึกษาด้านแบบของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส ที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมขยายผลต่อไป
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส และเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส
3. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2562 - พฤษภาคม 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับยุทธศาสตร์แนวคิด รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์และการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส และเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ พี จี เอส จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดระเบียบตามขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะเตรียมข้อมูลไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีการตรวจสอบความสอดคล้องกันของข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ

เหล่านั้น ข้อมูลต่างๆ ที่ได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ โดยการนำเสนอแนวคิดในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรอินทรีย์ (พ.ศ. 2560-2565) ในประเด็นความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายรัฐบาล พบว่า เป็นแผนการขับเคลื่อนที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ภายใต้แผนแม่บทด้านเกษตร ประเด็น เกษตรปลอดภัย ที่คำนึงถึงความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนงานการเกษตรสร้างมูลค่า กิจกรรมส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินเพื่อขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรกรเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ และแผนบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ระดับภาค (Area) 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน เกิดผลลัพธ์ต่อความยั่งยืน อีกทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามควรเพิ่มเป้าหมายแผนบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ระดับภาค (Area) ให้ครอบคลุมทั้งประเทศเพื่อขยายผลไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ประเด็นในเรื่องของความพร้อมของหน่วยงานในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ พบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่จากเดิมที่ยึดการทำงานของหน่วยงานเป็นหลัก เปลี่ยนเป็นยึดการทำงานเชิงพื้นที่เป็นหลัก (Area Approach)

1. ศึกษาแผนการขับเคลื่อนและกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

1.1. แผนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

1.1.1 การกำหนดเป้าหมายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของกรมพัฒนาที่ดิน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ.2560-2564 และแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ.2560-2565

1.1.2 ความเหมาะสมของกิจกรรมดำเนินงานภายใต้แผนขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ประกอบด้วยกิจกรรม (1) ฝึกอบรมด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 5 หลักสูตร (2) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานทางเกษตรอินทรีย์ ชั้นที่ 1 (ปีที่ 1) (3) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานทางเกษตรอินทรีย์ ชั้นที่ 2 (ปีที่ 2) (4) พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานทางเกษตรอินทรีย์ ชั้นที่ 3 (ปีที่ 3) (5) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ (6) จัดทำเขตเกษตรอินทรีย์ (7) ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ด้านการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ (8) การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ PGS ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ (9) การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ พืชปุ๋ยสดสำหรับกลุ่มเกษตรอินทรีย์

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมค่อนข้างครอบคลุมในขั้นตอนการผลิตและการตรวจรับรอง แต่อย่างไรก็ตามยังไม่ครอบคลุมการดำเนินงานในด้านการควบคุมคุณภาพและมาตรฐาน

สินค้าอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ การกระจายสินค้า การส่งเสริมด้านการตลาด ซึ่งจะทำให้ครอบคลุมห่วงโซ่การพัฒนาอย่างเป็นระบบ

1.1.3 จากการวิเคราะห์เป้าหมายเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของกรมพัฒนาที่ดินปี 2561-2563 พบว่า เป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ชั้นที่ 3 การได้รับการรับรองเกษตรกรอินทรีย์ PGS ยังอยู่ในสัดส่วนที่น้อย ทำให้การเพิ่มพื้นที่ และเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS ยังมีน้อย เมื่อเทียบกับเป้าหมายกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ผลการดำเนินงานเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของกรมพัฒนาที่ดิน ปัจจุบัน มีกลุ่มเกษตรกรกระจายอยู่ทั่วประเทศ 48 จังหวัด มีศูนย์เรียนรู้ 31 แห่ง มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ มากกว่า 500 กลุ่ม 5,000 ราย พื้นที่ 50,000 ไร่ โดยมีกลุ่มที่สามารถพัฒนาไปสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS จำนวน 12 กลุ่ม เกษตรกรจำนวน 300 ราย พื้นที่ 3,402 ไร่

1.1.4 ความเหมาะสมของกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกรมพัฒนาที่ดิน ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินการขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ PGS ดำเนินการโดยหน่วยงานส่วนกลาง (กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน) เข้าไปดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรกรโดยตรง โดยขาดการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต และสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเกษตรกร ทำให้การขับเคลื่อนทำได้น้อย ดังนั้นในปีงบประมาณ 2563 กรมพัฒนาที่ดินได้ปรับกระบวนการทำงานใหม่ โดยให้หน่วยงานในพื้นที่คือ สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักและแต่งตั้งมีสเตอร์เกษตรกรอินทรีย์ทุกจังหวัด จัดอบรมเพิ่มความรู้ ทักษะ เพื่อทำบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานโครงการ รวมทั้งเป็นที่เล็งแนะนำทางวิชาการแก่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS ในขณะที่มีการปรับระบบการทำงาน กรมฯ ก็ได้ปรับเป้าหมายกิจกรรมการพัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ที่มีความท้าทายมากขึ้น

1.2. กระบวนการทำเกษตรกรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

1.2.1. การเตรียมความพร้อมเข้าสู่การผลิตในระบบเกษตรกรอินทรีย์

1.2.1.1 การจัดทำข้อมูลเขตเกษตรกรอินทรีย์ ยังอยู่ระหว่างดำเนินการ

1.2.1.2 ความพร้อมเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการดำเนินงานโครงการ ได้มีการแต่งตั้งมีสเตอร์เกษตรกรอินทรีย์ทุกจังหวัด และจัดฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ การดำเนินงานโครงการเกษตรกรอินทรีย์ PGS เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ที่รับผิดชอบให้บรรลุเป้าหมายและโดยเฉพาะการมีบทบาทเป็นที่เล็งแนะนำทางวิชาการ/และการบริหารจัดการแก่เกษตรกรกลุ่ม PGS แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า เจ้าหน้าที่อาจจะดูแลไม่ทั่วถึง โดยความถี่ในการให้คำปรึกษาแนะนำอาจจะยังไม่เพียงพอ

1.2.1.3 ความพร้อมของเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการกำหนดแนวทางและความต้องการอย่างแท้จริงของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ โดยยึดหลักการผู้ผลิตต้องอยู่ได้จึงจะสามารถขยายผลการทำเกษตรกรอินทรีย์เพิ่มขึ้นได้ ผู้นำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ PGS ผู้ประสานงานกลุ่มเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มให้ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์

1.2.1.4 การพัฒนาฐานข้อมูลเกษตรกรอินทรีย์ มีหลายหน่วยงานปฏิบัติงานด้านเกษตรกรอินทรีย์ ระบบฐานข้อมูลต่างคนต่างทำ ไม่สามารถเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยน

ข้อมูลหรือใช้ข้อมูลร่วมกันได้ ทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในการบริหารแผน-ผลการปฏิบัติงาน ข้อมูลของเกษตรกร ผลผลิต โดยเฉพาะการพัฒนาต่อยอด เพื่อนำไปสู่การตลาด

ปัจจัยความสำเร็จ

1. ความร่วมมือของสมาชิกในการขับเคลื่อนกลุ่มสู่การรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ (PGS)
2. มีการจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม จัดตั้งกองทุนพัฒนาเพื่อ การเกษตรยั่งยืน
3. การบริหารจัดการการผลิตและการตลาดที่ดีผ่านการมีส่วนร่วมของ สมาชิกกลุ่ม
4. มีช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลาย และเป็น ที่ต้องการของผู้บริโภคหลายระดับ
5. หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนครอบคลุมอย่างเป็นระบบ
6. มีระบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ภาคทฤษฎี การปฏิบัติ จริงในไร่นา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการศึกษาดูงานต้นแบบที่ดี

1.2.2 การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบ มีส่วนร่วม

การจัดทำเอกสารฐานข้อมูลของสมาชิก/กลุ่ม เพื่อลงทะเบียนใน เว็บไซต์ของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย ซึ่งเป็นหน่วยรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS ยังไม่สะดวก รวดเร็ว เอกสารเข้าสู่ระบบไม่ครบถ้วน เนื่องจากระบบของมูลนิธิฯ ขาดการปรับปรุงให้ทันสมัย

1.2.3 ความพร้อมของผู้บริโภค

1.2.3.1 ภาครัฐยังขาดการประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้แก่ผู้บริโภค เรื่องสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์

1.2.3.2 ผู้บริโภคยังไม่ค่อยตระหนักถึงเรื่องความปลอดภัยของอาหาร ขาดความระมัดระวังในการเลือกซื้อสินค้าบริโภค

1.2.3.3 ผู้บริโภคยังไม่เชื่อมั่นในมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์ และแหล่งจำหน่าย

2. ปัญหา อุปสรรค ของการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วย PGS

2.1 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ยังขาดความรู้เชิงลึกเรื่องเกษตรอินทรีย์ และการรับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

2.2 เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อยดูแลไม่ทั่วถึง ความถี่ในการเข้าไปให้คำปรึกษา แนะนำ ไม่ต่อเนื่อง

2.3 เกษตรกรยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ และ การรับรองมาตรฐาน

2.4 เกษตรกรยังขาดความรู้ ทักษะ ในการจัดทำแผนการผลิตเกษตรอินทรีย์ การปฏิบัติในแปลงตามแนวทางเกษตรอินทรีย์

2.5 การทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง และต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เป็นเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างนาน ช่วงระยะเวลาที่ปรับเปลี่ยนจะไม่มีรายได้ทำให้เกษตรกรที่มีความสนใจแต่เป็นผู้มีรายได้น้อยมีความท้อถอยทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมทำเกษตรอินทรีย์ได้

2.6 การตรวจแปลงเกษตรกรจะมีเอกสารหลายฉบับทำให้เกิดความยุ่งยาก และต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเวลาไปตรวจแปลงเพื่อน และเกษตรกรที่ทำหน้าที่ตรวจประเมินแปลงมีเวลาว่างมาตรวจแปลงไม่พร้อมกัน ทำให้ต้องใช้เวลาดำเนินการค่อนข้างมาก ซึ่งส่งผลทำให้การตรวจรับรองเกิดความล่าช้า

2.7 ระบบการจัดทำเอกสารรายงานการประเมินเพื่อขอรับรองมาตรฐาน PGS ผ่านระบบออนไลน์ไม่สะดวก ไม่ทันสมัย

2.8 การกำหนดเป้าหมายจำนวนเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ PGS กับเป้าหมายจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS ยังมีสัดส่วนที่น้อย

2.9 ขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ให้ครบวงจรของการพัฒนาตั้งแต่ การผลิต การรับรองมาตรฐาน การแปรรูป การกระจายสินค้า การตลาด ผู้บริโภค

2.10 ตลาดไม่แน่นอน เกษตรกรขาดความมั่นใจ

2.11 ใบรับรองมาตรฐานมีอายุเพียง 1 ปี รอบการประเมินตรวจรับรองถี่เกินไป และใช้เวลามาก ในกรณีที่เกษตรกรผลิตเหมือนเดิมควรต่ออายุได้เลย

2.12 การมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้กับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจน พบปัญหาการทำงานซ้ำซ้อน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่เป็น Facilitator ส่งผลต่อการสนับสนุน การดำเนินโครงการฯ ทำให้ต้องใช้เวลารสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.13 ผู้บริโภคมีข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์น้อยมาก จึงไม่ตระหนักถึงความสำคัญ และไม่นิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์

ข้อเสนอแนะ

การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) นั้นถือได้ว่าเป็นกระบวนการให้เกษตรกรรายย่อย หน่วยงาน องค์กร และผู้สนใจโดยทั่วไปนำไปใช้ขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ให้ขยายผลทั้งการผลิตและการบริโภคให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง

1. การที่จะทำให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส หน่วยงานรัฐที่เป็นหน่วยสนับสนุนควรบูรณาการความร่วมมือให้เป็นเอกภาพและสนับสนุนตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกัน จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น งบประมาณในการต่อยอดองค์ความรู้หลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ คุณประโยชน์ของการเกษตรอินทรีย์ในแง่ที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค

เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศอีกด้วย

2. สร้างการรับรู้แก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น เกษตรกร ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ โดยสร้างเนื้อหาที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม สื่อสารผ่านช่องทางที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะสื่อออนไลน์

3. สนับสนุน สร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในทุกกระบวนการตั้งแต่การผลิต การรับรองมาตรฐาน การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ การกระจายสินค้า ตลาด การควบคุมคุณภาพจนถึงมือผู้บริโภค

4. ฝึกอบรม สร้างความรู้ ความเข้าใจ เรื่องมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หลักสูตรผู้ประสานงานกลุ่มแก่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำกลุ่ม ผู้ประสานงาน และเกษตรกรให้ขยายผลมากขึ้นผ่านสื่อออนไลน์

5. ฝึกปฏิบัติให้คำแนะนำในแปลงแก่เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งในการตรวจประเมินฟาร์มเพื่อน ควบคุมจัดทำรายการที่จะตรวจประเมินให้สามารถใช้งานได้ง่าย และบันทึกเชื่อมโยงกับระบบออนไลน์ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

6. ขั้นตอนการผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS กำหนดไว้ 3 ชั้น ชั้นละ 1 ปี กรณีที่กลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS มีความเข้มแข็ง มีความสมบูรณ์ในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ และมีความพร้อมรับการตรวจก่อนครบ 3 ปี ควรมีความยืดหยุ่นให้สมัครเพื่อขอการรับรองได้ก่อนครบเวลาตามที่กำหนด

7. การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS ใบรับรองควรมีอายุมากกว่า 1 ปี หรือใช้กระบวนการต่ออายุใบรับรองมากกว่าเริ่มต้นการขอใบรับรองใหม่ ซึ่งใช้กระบวนการและระยะเวลาค่อนข้างนาน

8. หน่วยตรวจรับรองมาตรฐาน PGS คือ มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยควรปรับปรุงระบบการลงทะเบียน การรายงานผลการตรวจประเมินฟาร์มให้มีความสะดวกทันสมัย รองรับจำนวนเกษตรกรที่ลงทะเบียนเพิ่มมากขึ้น

9. การทำเกษตรอินทรีย์ในช่วงแรก เกษตรกรต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจเป็นอย่างสูงในการปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบเดิม มาเป็นเกษตรที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีโดยเฉพาะในขั้นตอนการเตรียมดิน การจัดการดินและธาตุอาหารพืช การดูแลพืชปลูก ดังนั้น รัฐบาลควรสร้างแรงจูงใจเป็น in kind สำหรับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

10. ควรกำหนดเขตพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์ในเบื้องต้นและเผยแพร่สำหรับสำหรับผู้ปฏิบัติงานในการวางแผน รวมทั้งเกษตรกรใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะเลือกการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์

11. เร่งรัดการจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกร พื้นที่เกษตรอินทรีย์ ผลผลิต และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการและเชื่อมโยงการตลาดโดยพัฒนาต่อยอดในรูปแบบ Application ที่ใช้งานได้ง่าย สะดวก

12. ควรพัฒนา ยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS ที่มีความพร้อม เข้าสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่มีกิจกรรมการชิม รับประทานอาหารจากผลิตผลเกษตรอินทรีย์ในแปลงของเกษตรกร เป็นการสร้างรายได้ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน